

En Søken etter flow

*En performanceteoretisk analyse av fotballbegivenhetens
ritualistiske elementer*

Lasse Michael Houmark

Masteroppgave i Teatervitenskap

Institutt for Kulturstudier og Orientaliske Språk (IKOS)

UNIVERSITETET I OSLO

Mai 2008

Innhold

INNHold	3
FORORD	5
1. INNLEDNING	7
1.1 FRIE UTFORDRINGER	8
1.2 KONSENTRERING OG BEGRENSNING	9
1.2.1 Å miste seg selv	9
1.2.2 Det som ikke er teater, er teater	10
1.2.3 Struktur	11
1.3 DEFINERTE PERFORMATIVE HANDLINGER OG BEGIVENHET	12
1.3.1 Definerte preformative handlinger	12
1.3.2 Begivenhet	13
1.4 PROBLEMSTILLING	15
1.5 TIDLIGERE FORSKNING	15
1.5.1 Olympiske Leker – En moderne sportsrite	16
1.5.2 Fotballsosiologi	17
1.5.3 Fotballantropologi	18
2. TEORI OG METODE	20
2.1 INNLEDNING	20
2.2 PERFORMANCETEORI OG SCHECHNER	21
2.2.1 Restored Behavior	22
2.2.2 As/Is Performance	24
2.2.3 Performance prisme	25
2.3 RITUALTEORI OG BELL	28
2.3.1 Ritual (as/and) Performance	29
2.3.2 Event	30
2.3.3 Frames	31
2.3.4 Efficacy	32
2.3.5 Reflexivity	32
2.4 RITUALIZATION	33
2.5 METODE – DELTAGENDE OBJEKTIVERING OG TEORETISK TILNÆRMING	34
2.5.1 Deltagende objektivisering	34
2.5.2 Jeg – Fotballsupporter	35
2.5.3 Jeg – forsker	36
3. ANALYSE DEL 1	37
3.1 FOTBALLBEGIVENHETENS ROM	37
3.2 FOTBALLBEGIVENHETENS TID	40
3.2.1 Sesong	40
3.2.2 Fotballbegivenheten	42
3.3 FOTBALLBEGIVENHETENS DELTAGERE	44
3.3.1 Dommerne	44
3.3.2 Spillere/Lagledelse	45
3.3.3 Publikum	45
3.4 PRE-KAMP	48
3.4.1 Klubbsanger	50
3.4.2 TIFO	50
3.4.3 Kampstartsrite	53
3.5 KAMP	54
3.5.1 Sang	56
3.6 POST-KAMP	61
4. ANALYSE DEL 2	62

4.1	VOLDSOM PERFORMANCE.....	62
4.1.1	<i>Hooligans</i>	62
4.1.2	<i>Casuals</i>	63
4.1.1	<i>Ultras</i>	64
4.1.2	<i>Medias framstilling av Ultras</i>	66
4.1.3	<i>Bluss</i>	71
4.2	FOTBALL OG DET LIMINALE/LIMINOIDE	73
4.3	SUPPORTERE I ET COMMUNITASPEKTRIV, HVA KAN DET GI FOR KUNNSKAP?	75
4.3.1	<i>Hva er communitas</i>	76
4.3.2	<i>Communitasklassifikasjonene</i>	78
4.3.3	<i>Normative communitas</i>	78
4.3.4	<i>Spontaneous communitas</i>	80
4.3.5	<i>Ideological communitas</i>	81
4.3.6	<i>Ultras som Ideologisk communitas</i>	82
4.4	SØKEN ETTER FLOW	83
5.	KONKLUSJON	87
5.1	INNENFRA - UTENFRA	87
5.2	STRUKTUR OG "THE JOKER IN THE DECK"	88
5.3	SISTE TANKER	90
	KILDELISTE	91
	INTERNETTKILDER	94
	<i>Norske fotballklubber i Tippeligaen 2007</i>	94
	<i>Offisielle supporterklubber</i>	95
	<i>Casuals/Ultras</i>	96
	<i>Fotballfaglige kilder</i>	97
	<i>Nettavisser</i>	97
	VEDLEGG	99
	SAMMENDRAG	100

Forord

Et kapittel i livet er over. Nå står den store verden utenfor døren og venter på å leke med meg.

Takk – Kacke Götrick som sa at jeg kunne skrive om fotball en vinter i 2006. Min veileder Anne Margrethe Helgesen for fine samtaler, motivasjon, ris, ros – og for at du har fått meg til å tro på meg selv og prosjektet. Michael Stave for korrektur og en klapp på skulderen. Hanna Jones for gode kaffesamtaler da vi begge satt inne med mye frustrasjon og kreativitet.

Størst takk til min elskede Pia. Du er best.

*Denne oppgaven er dedikert Bill Houmark –
Som lærte meg å reise meg opp og prøve igjen.*

Oslo, mai 2008

Lasse Michael Houmark

1. Innledning

Søndag 6. mai 2007 var det fotballkamp på Ullevål Stadion. Vålerenga IF spilte hjemmekamp mot Rosenborg BK. Kampen endte 2-1. På Ullevål den søndagen var det 17 391¹ publikummere. Publikumstallene fra de andre kampene var: Viking FK – ODD Grenland: 13 808, Strømsgodset IF – FC Lyn Oslo: 5347, Tromsø IL – Fredrikstad FK: 5661, Stabæk Fotball – Sandefjord Fotball: 4520. Før de ca. 17 000 tilskuerne kom til Ullevål (kampen startet to timer senere på grunn av live sendingen på TV2), hadde allerede 29 336 mennesker vært på kamp, med Ullevål blir totalen 46 727. Dette var bare søndag. Norsk tippeligas serierunder spilles også på lørdag og mandag (søndagen er hoveddag). Lørdag 5. mai spilte SK Brann mot IK Start i Bergen med et tilskuertall på 17 106 og på mandag 7. mai spilte Aalesund FK mot Lillestrøm SK med 10 308 til stede. Totalt denne serierunden var 74 141 på kamp. Vel å merke er dette kun tall fra Tippeligaen (norsk eliteserie for herrer). Jeg har ikke tatt med de kampene som ble spilt i Adeccoligaen (1. divisjon), alle avdelingene i 2. div og 3. div (og i grunn alle kampene fra 4. til 8. div). Jeg kunne også tatt med kvinnes Toppserie og 1. Divisjon og alle de divisjoner og kamper som ble spilt i nivåene under. Det tatt i betraktning så kan man tenke seg at det er en del mennesker som kommer i tillegg til de 74 141.

Men dette er kun Norge, men fotball ble spilt i hele Europa denne helgen. I England var det ca. 374 198 mennesker på diverse stadioner, i Spania ca. 330 010, Tyskland ca. 453 779 og Frankrike ca. 218 538. Dette kun er de øverste divisjonene i de fire landene jeg her har presentert. Totalt i de fem landene var det på fire dager 1 450 579 mennesker på kamp. Og da har jeg ikke tatt med Nederland, Belgia, Danmark, Italia, Tyrkia, Hellas, Russland, Ukraina, Bulgaria og Romania (og alle de andre jeg ikke nevner her). Dette er i grunn imponerende nok, men vi må huske på at dette kun er Europa. Jeg kunne tatt med Argentina, Brasil, Elfenbenskysten, Egypt, Iran, Kongo, Japan, Kina, pluss de resterende 190 medlemslandene i det internasjonale fotballforbundet (FIFA). Vi må heller ikke glemme at de serier som kommer under landenes eliteserier/1.divisjoner. I de fire eksemplene jeg har trukket fram har vi, for eksempel: 2. Bundesliga, Regionliga – Nord, Regionliga – Süd

---

¹ Alle tallene er hentet fra Norsk og internasjonal fotballstatistikk (nifs.no) og VG.no.

(Tyskland). The Championship, League One, League Two (England). Segunda Division (Spania). Fordelt på de 48 kampene som ble spilt i toppseriene i de 5 nevnte landene, utgjør det et snitt på ca.30 000 per kamp. Man kan ut fra dette regne med at det var flere millioner mennesker på arenaer, stadioner, løkker og haller rundt om i hele verden. Hvorfor det?

1.1 Frie utfordringer

Jeg fikk en fri utfordring tilbake da jeg spurte Kacke Götrick, prosjektlederen på KIS 4000 vårsemesteret 2006, om hvilke temaer som kunne passe til en masteroppgave. Skriv om noe som interesserer deg var svaret jeg fikk og det var en utfordring jeg møtte med skepsis og entusiasme. Det jeg kom fram til var to ulike interessefelt. Det som ikke er teater, men er teater og det å miste seg selv (Jeg skal komme tilbake til hva som menes med de uttrykkene litt senere). Men først og fremst ble temaet fotball. Hvorfor går mennesker på kamp? Hva er det i fotball som kan frembringe følelser? Hvordan virker fotball som identifiseringsprosess? Spørsmålene var mange og temaet virket spennende som utgangspunkt for mitt første forskningsprosjekt.

Min første ide var å se på teater – ritualrelasjonen i fotball, og hvordan fotball er et identitetsskapende symbol som lokalsamfunnet kan samles rundt. Utgangspunktet var Fredrikstads økte optimisme (økonomisk og kulturelt) etter at Fredrikstad Fotballklubb (FFK) hadde rykket opp til tippeligaen etter 20 år i lavere divisjoner. Men jeg så, i samråd med veileder som ville at jeg skulle begrense mitt forskningsfelt, at det å samle inn data som kunne bekrefte eller avkrefte en slik påstand hadde vært for meget med tanke på den tid jeg hadde til rådighet. Neste ide kom også i sammenheng med FFK. I startminuttene i kampen mellom IK Start og FFK, i siste serierunde sesongen 2005, brakk FFK spilleren Dagfinn Enerly nakken etter å ha havnet under medspilleren Øyvind Hoås i en duell. Ideen som ble resultatet av denne tragiske situasjonen var spørsmålet: ”Hva skjer når virkeligheten kommer inn i leken?”. Jeg ønsket å se på fotball som en arena for lek. Når det skjer en alvorlig hendelse i den konstruerte rammen, vil da leken slutte på eksistere? Men min foreløpige konklusjon til dette siste spørsmålet var at det kanskje er nettopp slike situasjoner som understreker alvoret i alle performative handlinger.

1.2 Konsentrering og Begrensning

For å begrense oppgavens tema vil jeg rette fokus på handling. Hvordan fotballbegivenheten er konstruert og hvordan det kan ligge muligheter i handlingen som gjør at det kan være et ritual og sport på en gang. Ved å dekonstruere handlingen og se på hvordan aktørene er med på å skape handlingen, får jeg mulighet til å se hvordan og hvorfor så mange mennesker er opptatt av/deltar i fenomenet. En slik gjennomgang av handling og konsekvenser av handling må tilføres en mer abstrakt tilnærming til tema og her kommer vi tilbake til de interessefelt som ble nevnt tidligere.

1.2.1 Å miste seg selv.

Det er mange som vil kjenne seg igjen i tittelen på delkapittelet. Det refererer til den følelsen av å miste seg selv i tid og rom. Det er nok mange som har opplevd dette i sammenheng med ulike situasjoner og medier. Jeg er ikke alene når jeg forteller at jeg har mistet meg i en god bok, sittet i timevis uten å merke at tiden har gått. I kinomørket har jeg opplevd å bli dratt inn i magiske og storslåtte verdener som lar meg ta del i en romreise, være ridder eller pirat. På konserter har stemninger og rytmer fått meg til å lukke øynene og føle meg i ett med musikken.

Personlig så er det på teaterscenen at jeg sterkest har opplevd følelsen av å miste meg selv. Som en del av et ungt ensemble i Fredrikstad, under en produksjon av Jean Paul Sartres *For Lukkede Dører*. Jeg spilte Garcin og jeg mistet meg selv i første forestilling. Det var som å falle i en transe. Jeg mistet dobbeltheten jeg spiller og jeg er bevisst at jeg spiller. Alle replikker og bevegelser gikk fra å være innøvde og regisserte til å bli intuitive og spontane.

Andre gang jeg opplevde dette var under urfremførelsen av mitt eget stykke *Uten Tittel* (2003). Stykket var skrevet som en sluttforestilling i en praktisk/teoretisk mellomfagsoppgave ved Høgskulen i Volda. Forestillingen var laget etter en ide om en ”åpen” forestilling hvor jeg skulle skape sceniske bilder som var åpen for tolkning og assosiasjoner for publikum. Jeg skulle ikke fortelle historier, men publikum skulle lage historier ut fra de assosiasjoner de fikk av det jeg gjorde. Ved å gjøre de sceniske bildene generelle og ”åpne”. Var konseptet at alle de ca. 60 publikummerne skulle skape 60 ulike historier og det ville bli en unik og individuell opplevelse for de som var tilstede. Jeg valgte

å basere mesteparten av forestillingen på improvisasjon, slik at jeg også var åpen for de følelser og stemninger som kunne komme under stykkets gang. Det var kun noen stikkord rettet til lysmann, så han skulle vite hvilken lyssetting som skulle være til en hver tid. I det rommet som ble åpnet, og i den spontane og kreative kommunikasjon mellom meg og publikum, mistet jeg meg selv – jeg var fri og jeg agerte intuitivt til den respons jeg fikk fra salen. Jeg mener fremdeles at jeg fikk min suksess ut fra at jeg var i samspill med de forutsetninger jeg hadde satt for forestillingen og publikums opplevelse.

Dette er selvfølgelig svært subjektive opplevelser, men det er viktige situasjoner som er med på å forme mitt valg av tema. Den situasjon hvor jeg har kommet nærmest den følelsen av å miste meg selv, som den på scenen, har vært som publikummer på fotballstadion. Når jeg mister meg selv i fotball handler ikke det om at jeg selv spiller, men om jeg blir opptatt av det som skjer i spillet og det som skjer på tribunen. Når jeg ser åpninger for gjennomspill, hurtige kontringer, eller straffesituasjoner, roper jeg til spilleren om at han/hun må spille ballen til kant. Jeg skriker ”kom igjen!” til de som bryter motstanderes spill. Jeg forbanner dommeren som inkompetent når det blåses offside eller ikke blir blåst straffe. Jeg jubler uhemmet når det blir mål, og synger hyllest til den spilleren som satt ballen i nota. Alle de begrensninger som jeg vanligvis føler utenfor denne arenaen er borte, jeg er fri til å uttrykke meg på den måten jeg vil.

1.2.2 Det som ikke er teater, er teater.

Mitt møte med Universitetet i Oslo ble også et møte med performanceteori. I performanceteorien er det ikke snakk om hva som er eller ikke er teater. Men alt kan, sett ut fra kontekst, forstås som performance. Tittelen på delkapittelet viser altså til et tidspunkt i min utdanning hvor jeg ble introdusert til en teoretisk plattform som snakker og skriver om sosiale hendelser/situasjoner/fenomen i verden og beskrev hvordan disse kunne sammenlignes med, for eksempel, teater. Og de formulerte ideer om at teater, idrett, ritualer og revolusjoner var av samme natur og innhold og var av de samme strukturelle elementene.

Folkerevolusjonen i Ukraina (Den Oransje Revolusjon) fant sted da jeg hadde denne ”aha” opplevelsen. Og med et performanceteoretisk perspektiv fikk revolusjonen nye dimensjoner. Jeg ble bevisst de symboler som fikk en sentral plass i revolusjonen. De kledde seg i oransje, de samlet seg på sentrale (og politisk symbolske) plasser i Kiev, de sang, de danset,

appellerte fra provisoriske scener og satt blomster på politiet. Alle handlingene var sterkt symbolske i forholdet til at de ønsket forandring. Det var en performativ situasjon som fikk ringvirkninger politisk og sosialt.

Opplevelsen av den oransje revolusjonen minnet meg om fotballkampenes og spesielt fotballpublikummets estetikk. Bruken av farger, sanger, bevegelser som symboler på sammenhengighet var for meg svært lik den som hele tiden skjer på fotballbaner over hele verden. Diskusjonen fortsetter med at vi på den ene siden har ”reelle” og ”virkelige” handlinger (revolusjon) som har en direkte innvirkning på menneskers dagligliv og virkelighetsoppfattning, mens vi på den andre siden står andre estetiske handlinger som er mer ”lek” enn ”virkelighet” (sport, play). Dette åpner opp for spørsmål om det er noe i strukturene som gjør det mulig for mennesker å delta i dem med like stort engasjement. Vil dette si at det å delta i fotball og det å delta i revolusjoner kan være like reelle og lekne? Kanskje det kun handler om hvilken mening vil tillegges de handlinger vi er en del av?

1.2.3 Struktur

Før vi ser på potensielle meninger som blir lagt til handling må vi se på hva som er utgangspunktet for å si at handlingene er likeartede. Richard Schechner formulerer likheten i ”approaches” til performance.

Several basic qualities are shared by [play, games, sport, theatre, and ritual] (...) 1) A special ordering of time; 2) a special value attached to objects; 3) non-productivity in terms of goods; 4) rules. Often special places – non-ordinary places – are set aside or constructed to perform these activities in. (Schechner 2003:8)

Sitatet kommer etter at Schechner har tordnet mot “The Cambridge Anthropologists” og en tradisjon som ser på teater som noe som har utviklet seg fra ritualene. Schechner motargumenterer og sier at alle disse fenomenene inneholder like elementer og eksisterer (og har alltid eksistert) i og ved siden av hverandre som performative uttrykk i menneskers sosiale bevissthet (Schechner 2003). Det som vekker min interesse er at han sidestiller ulike sosiale fenomener og plasserer dem under fellesbetegnelsen performance. Med dette fjerner han de hierarkiske inndelingene av sosiale performative uttrykk. Han sier heller at dette er hendelser som kan ha like stor verdi og ha en like stor innvirkning på virkelighetsoppfattelsen for den som deltar. Schechner snakker om at det er grunnleggende

strukturelle likheter og at det som er nødvendig i en slik analyse er å se på den horisontale likhet mellom fenomenene og ikke en vertikal søken etter "unprovable origins" (Schechner 2003:19).

1.3 Definerte performative handlinger og Begivenhet

Jeg skal videre nå presentere mine begrep "*Definerte performative handlinger*" og "*begivenhet*". Definerte performative handlinger er et beskrivende begrep på hvordan individet tolker, forstår og iscenesetter den virkelighet de er en del av. Begivenhet er kollektivets tolkning, definisjon og iscenesettelse av virkeligheten. Begrepene representerer en sammenslåing av de tanker og observasjoner jeg har presentert tidligere. Hvordan noe kan skape rom til å *miste seg selv* og hvordan noe som *ikke er teater, er teater* ligger i hvordan vi tolker og forstår de rammene som er etablert. Denne innfallsvinkelen gir en mulighet til å bevege seg mellom ulike *horisontale* performative uttrykk.

1.3.1 Definerte preformative handlinger

Se for deg at du sitter på en trikk. Rundt deg er det mange ulike mennesker som deler noen kvadratmeter sammen. Noen har relasjoner, andre reiser alene. Noen leser bøker, noen aviser, noen leser ikke. Noen snakker i telefon og noen med sidemann. Hvor er de på vei? Hvor har de vært? Hvem er de? Plukk ut et menneske i denne massen. Konsentrer deg om henne. Hvordan sitter hun? Hva gjør hun? Om hun snakker i telefonen, hvem snakker hun med? Hvor skal hun? Hvor har hun vært? Hva jobber hun med?

Alle spørsmålene du stiller og de observasjon du gjør er med på å skape en historie. Kvinnen har til en viss grad vært passiv i det hele. Hun har kun vært et lerret som du har malt alle fargene dine på. Det er din historie og ikke hennes. Sannsynligvis (om du skulle spurt) har du bommet på virkeligheten, men det spiller ingen rolle. Du har assosiert de impulser du har fått fra henne og blandet inn førforståelser fra ditt eget liv. På så måte vil alle historier du forteller (til deg selv) være unike, og det er kun din opplevelse av verden som vil definere den historien du forteller.

Den definerte performative handlingen kommer fra en kontekstualisering av handlingen. Denne kontekst er rom, historie, normer osv. Det betyr at all observasjon trenger å stå i

forhold til noe, enten det er vi som kultur som definerer det som performance, om det er vi forskere som gjør det (Schechner 2003:290), eller det er du og jeg som individ. Ved å tillegge mening i handlinger, skjer en definisjon av performativ opplevelse. Eksempelet med trikken definerer en hendelse til en teaterlik hendelse. Men det kan også definerer det som sport ved at man for eksempel legger ny mening bak hvem av de to gamle damene som kommer først over veien når det blir grønt lys. Små banale handlinger kanskje, men ikke mindre performative. I en formel vil denne prosessen bli: *Handling + definisjon (kontekstualisering) = definert performativ handling.*

Det som er viktig å legge til er at man også kan være publikummer for seg selv ved å definere egne performative handlinger. Et eksempel kan være tannpuss. Når man pusser tennene gjør man det ut av vane. Det er i grunn ikke noe ekstraordinært med tannpuss. Det er kun en hygienisk handling som forebygger karies. Men om man blir seg bevisst at man pusser tennene vil man se på og isolere de kroppsbevegelser som tannpuss krever. Man vil se på forholdet mellom arm og tannbørste, og hvordan man beveger ansiktet og munnen. Det som skjer er at kroppen hermer hvordan du *tror* du pusser tennene og denne herming skjer ut fra forståelser som ligger i den historien, sosiale/kulturelle bestemmelser (hvordan du har lært tannpuss) osv. som man er en del av. Tannpuss blir derfor ikke "bare" tannpuss, men en performativ handling som spiller tannpuss.

1.3.2 Begivenhet

I begivenhetsbegrepet spiller flere faktorer inn. Til forskjell fra definerte performative handlinger hvor det er individets tilleggelse av mening, er det i begivenheten en kollektiv definering av handling. Det er også en tilleggelse av struktur. Med andre ord så er det en gjentakelse av handlingen i organisert kontekst. Det mest vesentlige er en sosial definisjon som skjer i det sosiale rom og/eller bestemte *communitas*. *Communitas* er et begrep hentet fra Victor Turner som tar for seg organiseringen av grupper innenfor gitt kontekst. Jeg vil komme tilbake til en nærmere definisjon av dette begrepet senere (se kapittel 4.4).

I begivenheten er det *Handling + sosial definisjon + struktur* som er det avgjørende. Jeg kan vise dette bedre ved å ta utgangspunkt i det som jeg studerer; fotballbegivenheten.

Fotball er en lek, det er en sport, men det er også en performativ handling. Det er det for den som ser det på TV og på tribunen, for den som spiller det på løkka, og for den som spiller det

profesjonelt. Mitt arbeid her blir å vise overgangen fra ”fotball som definert performativ handling” til ”fotball som begivenhet”. I begivenheten er det flere *eksterne elementer* som er med på å definere handlingen og igjennom dette øker graden av sosial viktighet. Det gir det en verdi som, i relasjon med fotballens fundamentale ide, ikke er der i utgangspunktet.

Poenget som gjør at det skiller seg fra om jeg som individ legger verdi til handling er at dette blir gjort av storsamfunnet. Det vil si at det er Norges ære som er på spill om vi klarer å komme oss til EM eller ikke. Det er ikke kun en individuell tilleggelse av viktighet, men det er en del av en pågående diskusjon i, blant annet, media. Dermed er det noe på spill i forholdet samfunn – handling. Dette kan presenteres som:

1. **Symbolsk verdi:** Dette elementet kommer i form av fotballklubben som representerer en lokalpatriotisk verdi (nasjonal verdi med tanke på landslag). For eksempel vil Aalesund Fotballklubb bli et samlepunkt for lokalpolitiske verdier i Ålesund. Fotballklubben skal representere byens og innbyggernes mentalitet.
2. **Økonomisk verdi:** Dette punktet er knyttet opp til symbolsk verdi. Lokale organisasjoner og bedrifter har interesser som tjener dem godt om laget gjør det bra. Det påvirker også klubben ved at suksess skaper økonomisk verdi gjør klubbene i stand til å utbedre fasiliteter og spillermateriell. Men i begivenheten er det også muligheter for å tape. Det betyr at om man tar del av dette så inngår man også i en risiko. Noe som kan resultere i at de som har noe på spill øker intensiteten innenfor de områder de kan ha innvirkning på at klubben ikke skal tape.
3. **Rom:** Rommet spiller inn på tre måter. 1) Rommet representerer en vinnerkultur, i og med at store stadioner viser oss at denne klubben følges av mange. Over tid har de prestert noe som gjør at behovet for en slik arena er der (se på Lerkendal). 2) Store stadioner representerer god økonomi, det koster tross alt å bygge stort. 3) Det representerer et skille mellom ”her og der”, et fysisk skille mellom hverdag og fotballbegivenhet. For å ta del i denne begivenhet må man ofre tid og penger.
4. **Samfunnsdiskusjon/media:** Fotballbegivenheten kommer til igjennom den aktive diskusjonen rundt begivenheten i media. Et godt eksempel er de diskusjoner som stadig gjengis rundt landslagsuttaket. Her legges det for eksempel vekt på hvilke spillere som er skadet, sosiale relasjoner mellom ledere og spillere osv. Andre tema er med på å understreket hvor viktig det er for Norge at landslaget gjør det bra i kamper.

5. **Tid:** Skillet mellom fotball og fotballbegivenhet er begrensningene i tid.

Begivenheten kan omfatte flere forskjellige tidsinndelinger. Fotballbegivenheten har to. En tidsregning som tar for seg her og nå, samt en tidsregning som tar for seg de øvrige organisatoriske rammene som for eksempel sesong og cup.

1.4 Problemstilling.

Problemstillingen utkrystalliserer seg når min presentasjon rekapituleres. Sterke opplevelser av å miste meg selv fikk meg til å velge fotball. Igjenom en sosial diskurs øker viktigheten i fotballkampen og gjør det til begivenhet. Tilleggelsen av mening åpner for at en handling kan bevege seg mellom ulike likestilte horisontale performative uttrykk. Jeg spør så om dette gjør det mulig å se på fotballbegivenheten som ritual. Vil fotballbegivenheten på grunn av sosial definisjon og tilleggelse av mening kunne fungere som et ritual som kretser rundt samhold?

Min problemstilling blir da: *Hva er fotballbegivenhetens ritualistiske elementer?*

1.5 Tidligere forskning

Jeg vil nå gi en kort oversikt til forskning som er blitt gjort på feltet ”sport og ritualer”. Jeg er ikke den første som har tenkt at det er en sammenheng mellom store folkesamlinger i sportssammenheng og religiøse ritualer. Hovedgrunnen er som jeg har nevnt den strukturelle likheten mellom de ulike begivenhetene. I Daniel L. Wanns bok: *Sportfans. The Psychology and Social Impact of Spectators* (2001) trekker han frem noen forskere som har ulike blikk på likheten mellom religion og sport.

Novak (1976) argues that sport fandom constitutes a type of “natural religion”, flowing outwards from a deep natural impulse that is radically religious. Dunning (1986) sees sport as a “humanistic religion” in which spectators worship other human beings, their achievements, and the groups to which they belong. Prebish (1993) claims that what sport offers is a type of primitive polytheism in which fans worship favorite players in each of the sports they follow. Similarly, Lever (1983) likens sport stadia and arenas to cathedrals where followers gather to worship their heroes and pray for their success. (Wann 2001:200)

Som vi ser så beveger denne komparative forskning fra idolisering til katedraler. Men det som er gjennomgangstema er identifisering. Enten det er idrett – samfunn, eller utøver – idol, så handler det om at man legger en mening til de handlinger som man ser og forstår dem ut fra enten, humanistiske ideer eller ”polytheism”. Det som skiller Novak fra de andre er at han nærmest beskriver en performanceteoretisk tilnærming til sport og religion, som han beskriver det som en naturlig impuls i mennesker. På denne måten kan vi gjenkjenne performanceteoretiske prinsipper. Sport og religion er noe vi i dag kategoriserer ganske langt fra hverandre, men det inneholder de samme elementene og er et ekko fra den horisontale virkelighet som performance beskriver.

1.5.1 Olympiske Leker – En moderne sportsrite.

Pierre de Coubertin skapte de moderne olympiske leker i 1896. ”Explicitly envisioning them as “a festival of human unity” to foster mutual understanding among all nations” (Bell 1997:231). Coubertin presenterer et medium for foreningen av et global felleskap. Hans visjon er en turnering, men han ønsket at den skulle skille seg fra andre mesterskap.

For Coubertin, the ceremonies accompanying the competitions were not just aesthetic or entertaining additions. He argued that “it is primarily through the ceremonies that the Olympiad must distinguish itself from a mere series of world championships”. In this vain, he sought to formulate a religious dimension to the game (...)
(Bell 1997:232)

Den religiøse dimensjonen skapes igjennom riter som åpning-seremonien, tenningen av den olympiske ild, utdelingen av medaljer osv.

(...) then come the many rituals of the Olympics. On opening day there are the declarations that the games are open, arrival of the Olympic torch from Greece, and the parade of athletes. After each event, the winners are displayed before the crowds as the flags of their nations are raised and their anthems played. The games close with more rituals and the promise of another Olympiad four years hence.
(Schechner 2002:244)

OL er et eksempel på en begivenhet bygd på ritualiserte handlinger.

1.5.2 Fotballsosiologi

Det tema som er en gjenganger blant forskning på fotball (og da med hovedfokus på fotballpublikummet) er volden. Utgangspunktet for dette er at volden først og fremst er et samfunnsproblem. Som et forsøk i å forklare hvordan slikt kan oppstå har man sett på hvordan fotball er latent voldelig. Sosiologen Richard Giulianotti er en av hovedteoretikerne på dette feltet, deriblant hans bok *Football: A sociology of the global game* (2000) hvor han ser på hva som kan forårsake en slik utvikling, og hvilke grupper som er mest tilbøyelige til å utvikle en slik adferd.

All historical research indicates that association football in England and Scotland has always involved some degree of crowd violence, to the extent that it has become a “tradition” of the game (...) football hooliganism in its contemporary sense refers not to “traditional” outbreaks of disorder, but instead to the social genesis of distinctive fan sub-cultures and their engagement in regular and collective violence, primarily with rival peers.
(Giulianotti 2000:49)

Giulianotti gir oss her en definisjon av hooliganisme, og skiller dermed hooliganisme fra bråk som tradisjonelt har oppstått ved sportsbegivenheter på de britiske øyer. I følge Giulianotti er et eksempel på denne organiserte voldens utspring kamper mellom supportere knyttet til Glasgow Celtic og Glasgow Rangers på 1920/30-tallet. Det er ikke før på 50/60-tallet hvor denne adferd blir vanlig i de fleste engelske byer.

På 60-tallet brukte forskere et marxistisk perspektiv i forklaringen på hvordan/hvorfor hooliganisme oppsto. De forklarte volden i og rundt fotball som arbeiderklassens kamp mot den pengesterke borgerklassen og deres etablering og overtagelse i det som tradisjonelt var ansett som en arbeiderklasseidrett. Volden var, i følge denne forskningstradisjonen, et medium arbeiderklassen hadde for å uttrykke sitt syn på saken (Giulianotti 2000).

1970-tallet og *The Leicester School* introduserte maskulinitetsbegrepet i forklaringen på den fotballrelaterte volden. Forskere mente at hooliganisme i utgangspunktet var et harmløst ritual, som var til for å forløse underliggende aggressive tendenser hos (menn i 20 åra, arbeiderklasse) publikum. Hooliganismens problem, mente The Leicester School, var den overdrevne motstand som ble formulert av (makten/oppunionen) den utøvende maktinstans, som i sin frykt for utbrudd provoserte til utbrudd (Giulianotti 2000).

1980/90-tallet introduserte et nyansert bilde av fotballpublikummeren. Forskerne kombinerer det marxistiske og det maskuline perspektiv. Og man får en økning av benyttelsen av ritual som forklaringsbegrep, uten at de går dypere inn i begrepet for å løfte frem hva som kan ligge i ritualene og som skaper volden. Denne generasjon forskere er prosessorienterte².

1.5.3 Fotballantropologi

Jeg vil i denne gjennomgangen kort fokusere på antropologens perspektiv på fotball. Utgangspunktet for denne gjennomgangen er Richard Giulianotti og Gary Armstrongs artikkel ”Introduction: Reclaiming the Game – An introduction to the anthropology of football” i boken *Entering the Field. New perspectives on world football* (1997). Artikkelen gir en detaljert gjennomgang av det antropologiske perspektivet på fotball igjennom de siste 40 år. Giulianotti og Armstrong er eksplisitte på de nære relasjoner mellom sosiologi, sosialhistorie og antropologi. Men vi kan tyde et skille ved at :

(...) the post-hooliganism research field, sociologists and social historians have sought to fill this lacuna by embracing the contemporary theme of globalization, and its consequent potential for actuating localist and regional cultural values and discourses through a common framework of rules and customs within the sport. Anthropologists have started to attempt a *rapprochement*, through the ethnographic investigation of sport's diverse social and cultural forms and meanings.

(Giulianotti/Armstrong

1997:2-3)

Man kan forstå dette som at det sosiologiske prosjekt handler om å se fotball som et levende fenomen i en stadig mer globalisert verden. Igjennom fotball kan man forstå hvordan mennesker forholder seg til en verden som er i forandring og hvordan diskursene blir formulert. Et av de seneste norske forskningsarbeidene i dette perspektivet er Arve Hjelseths *Mellom børs, katedral og karneval. Norske supporterers forhandlinger om kommersialisering av fotball* (2006). Det antropologiske prosjektet er en gjenforening av sosial og kulturell handling med de meninger som ligger bak. Gode eksempler på norske forskere som følger dette perspektiv er til eksempel Elisabeth Skoglund Johansens studie av kroppsliggjøring av identitet i boken *Klanen: den kollektive kroppen* (2007), og Vebjørn Johansens *Vi er Vål'enga. En studie av mening og identitet blant medlemmer av Klanen, Vålerengas*

---

² For en god gjennomgang av det sosiologiske perspektivet på fotball henviser jeg til Arve Hjelseth *Mellom børs, katedral og karneval. Norske supporterers forhandlinger om kommersialisering av fotball* (2006:142-149)

---

uavhengige supporterers klubb (2002). Begge tar utgangspunkt i hvordan det "å være supporter" påvirker og definerer livet til subjektene.

Perspektivet fotball som ritual er også noe som antropologene har bidratt med i denne diskusjonen. Det er kanskje en nødvendighet å se på de ritualiserte handlingene fotball innehar for å kunne definere en viktighet i deltagelsen? Giulianotti/Armstrong presenterer noen perspektiver antropologien har tilført:

Like the ritualized procedures of sacred ceremony, footballing events carry similar roles and structuration: a hierarchy of officials; regulating conventions and taboos; a closed space of worship and a pitch which act as the equivalent of a high altar. An esoteric language is used in this temporal sequence, played to a liturgical calendar in which those seen as the socially powerful are publically presented at important games
(Giulianotti/Armstrong 1997:10)

Som vi kan se er religionsanalogien sterk i dette perspektivet, likt som det vi så i gjennomgangen av sport og religion tidligere. Dog finnes det forskere som ikke er så sterk på likhetene i form, men ser på likhetene i meningene som blir gitt til handling. Dette er til en viss grad den tradisjon jeg støtter meg til og bidrar til i denne oppgaven. Ved å fokusere på hvorvidt fotball er et rom til personlig involvering i et kollektivt fenomen som gir tilbake en opplevelse av tilhørighet (ibid:11-12).

2. Teori og metode

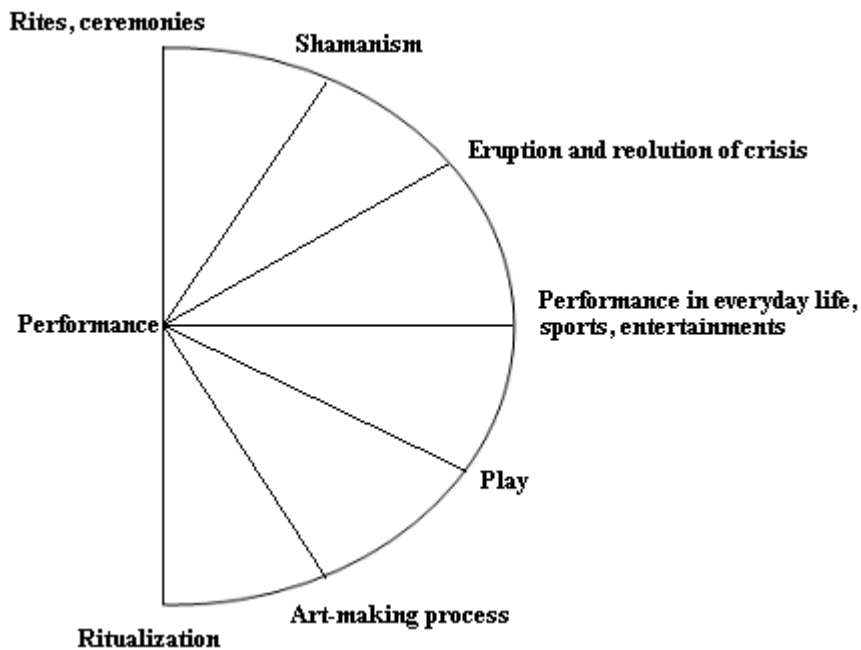
2.1 Innledning

Strukturen i denne delen vil først ta for seg teoriens generelle trekk for så å konkretisere seg ned til begrepsnivåer som videre vil være basis for min analyse. Jeg vil hovedsakelig konsentrere meg til Richard Schechner og performanceteori, som jeg har introdusert i innledningen. Den horisontale sidestillingen av ulike handlinger som jeg nevnte tidligere vil bli gått nærmere i sømmene, og er et av hovedargumentene for å kunne se fotballbegivenhetenes ritualistiske elementer. Jeg vil presentere og diskutere diverse modeller som blir viktige komponenter i analyseapparatet i forholdet mellom performanceteori og fotballbegivenheten.

For å ha en fruktbar presentasjon og diskusjon om ritualistiske elementer i fotball, må det redegjøres for ritualteori. Jeg vil konsentrere meg om Catherine Bell og hennes gjennomgang av ritualteori i et historisk, sosialt og teoretisk perspektiv. Samtidig vil jeg belyse den teoretiske diskusjon rundt "hva et ritual egentlig er" og hvordan man skal definere et begrep som ved første øyekast virker som om det har like mange perspektiver som forskere.

Jeg har valgt deltagende objektivisering som metodologisk arbeidsmetode. Dette har jeg gjort fordi fenomenet jeg ser på er levende og konstant i utvikling (på den måten at de tar til seg nye impulser og kreative krefter). Og om man som forsker skal ta utgangspunkt i seg selv må man klargjøre de forhold og førforståelser man har til tema. Analysen vil også være basert på tekstanalyse. Det dreier seg om tekster skrevet i media i sammenheng med kampene og diskusjoner knyttet til supporterkultur. Disse to innfallsvinklene mener jeg kan bidra til å gi perspektiv til hvordan fotballbegivenheten organiseres, gjøres og oppleves.

2.2 Performanceteori og Schechner

(Figur 1: *The Fan*, Schechner 2002:xvi)

The Fan (fig 1) er en enkel illustrasjon som beskriver det forhold som er mellom de ulike spekter av handling og hvordan dette står i forhold til performance. Schechner definerer performance på denne måten:

Performance is an inclusive term. Theatre is only one node on a continuum that reaches from the ritualization of animals (including humans) through performance in everyday life – greetings, display of emotion, family scenes, professional roles and so on – through to play, sport, theatre, dance, ceremonies, rites, and performance of great magnitude. (Schechner 2003:xvii)

I boken *Performance Theory* (2003), hvor denne definisjonen er hentet fra, presenterer også han en modell nr. 2 ”The Web” (Schechner 2003:xvii). Han viser oss i den modellen samhandlingen mellom ulike teaterprosesser, og at ingen prosess står alene, men at de deler samme prosessoriske elementer og blir performance. Dette er et mer komplekst bilde på hvordan et kontinuum virker i denne teorien. Det finnes ingen sjangere som har utviklet seg uavhengig av hverandre og de deler mange av de samme elementene. Disse illustrasjonene viser oss (muligens forenklet) forholdet mellom begrep og samlebegrep. Performance blir et samlebegrep for alle de forskjellige kategoriene som vi opererer med. Ved å argumentere for at det ikke finnes noen hierarkiske (evolusjonistiske) forklaringsmodeller, men at de baserer

seg på de samme fundamentene, blir de samlet under et begrepet *performance*. For å forstå *performance* må vi gå dypere inn i begrepet, og begynne med de elementære begrepene som Schechner benytter for å beskrive hva dette begrepet er og hvordan vi finner likheter mellom de ulike handlingene som vi ser i figur 1.

2.2.1 Restored Behavior.

Schechner definerer begrepet slik:

(...) Physical or verbal actions that are not-for-the-first time, prepared or rehearsed. A person may not be aware that she is performing a strip of restored behavior. Also referred to as twice-behaved behavior. (Schechner 2002:22)

For at begrepet "restored behavior" skal fungere må man erkjenne at det finnes *behavior*. Det vil si (med utgangspunkt i definisjonen) noe som er "For-the-first time, unprepared or unrehearsed". Dette innebærer at det finnes ur-handlinger og at all handling etter er *restored*. Det oppstår alltid en problematikk når man presenterer en ide om at det finnes opphav, man havner fort i en diskusjon om evolusjon og en vertikal forklaringsmodell som Schechner er motstander av. Men hvordan kan man da basere seg på hendelser som ikke er for første gang om det aldri har vært en første gang? Jeg mener dette er et av de sterkeste kortene *performance* har. Man kan fortelle noe om utgangspunktet for handlinger ved å stille seg spørsmålet; hvordan er dette *restored behavior*? Fotballbegivenheten er et slikt eksempel. Det er *restored behavior* fordi det faller innunder alle kriterier i definisjonen, både for publikum og spillere. Alt spiller på den kontekst hvor handlingen befinner seg i. Marvin Carlson beskriver det slik:

The pretending to be someone other than oneself is a common example of a particular kind of human behavior to which Richard Schechner has given the title "restored behavior", under which title he groups any behavior consciously separated from the person doing it – theatre and other role-playing, trances, shamanism, rituals. Schechner's useful concept of "restored behavior" points to a quality of performance *not* involved with the display of skills but rather a certain distance between "self" and behavior, analogous to that between an actor and the role the actor plays on stage. Even if an actor on stage is identical to the one in real life, on stage is considered "performed" and of stage merely "done" (Carlson 2004:3)

Om vi fortsetter med teateranalogien så forteller dette oss at *restored behavior* omhandler handling som har fått et fokus/blitt bevisstgjort. Når vi er bevisst denne dobbeltheten gjør vi *restored behavior*. Som jeg var inne på med eksemplet om tannpuss(se Kap 2.1). Det er en

likhet mellom *restored behavior* og *definert performativ handling*. Det blir en definert performativ handling fordi den forandrer seg i det øyeblikket hvor man blir/gjør seg bevisst handlingen, som skaper en handling som er basert på de ideer vi har om hvordan handlingen skal gjøres. For selv om definisjonen Schechner har gitt oss med første øyekast viser til (som også Carlson er inne på) en skuespiller, sier Schechner indirekte at vi alle er skuespillere som konstant går inn og ut av roller som i et Brechtiansk stykke om virkeligheten (Schechner 2002:22). Carlson forklarer nærmere:

(...) a consciousness of “performance” can move from the stage, from ritual, or from other special and clearly defined cultural situations, into everyday life. Everyone at sometime or another is conscious of “playing a role” socially, and recent sociological theory (...) has paid a good deal of attention to this sort of social performance. The recognition that our lives are structured according to repeated and socially sanctioned modes of behavior raises the possibility that all human activity could potentially be considered as performance, or at least all activity carried out with a consciousness of itself. The difference between doing and performing, according to this way of thinking, would seem to lie not in the frame of theatre versus real life but in an attitude – we may do actions unthinkingly, but when we think about them, this brings in a consciousness that gives them the quality of performance. (Carlson 2004:4)

Dette bygger på at man igjennom en bevisstgjøring av handlingen distanserer seg fra den noe som skaper *restored behavior*. Dette finner sted i alle performative handlinger og, som Carlson nevner, er muligheten for 1) å tillegge viktighet i jobber man gjør (lege, skuespiller, akademiker osv), 2) skape mulighet til å tillegge viktighet i hverdagslige handlinger og gjøre det til, for eksempel, ritualer (morgenritualer, utføre en serie handlinger til fast tid osv).

Om vi bruker eksempelet *å være fotballpublikum* så er dette i utgangspunktet en hverdagslig sosial handling. Men det er meningen som vi legger i det å være publikum og den mening man legger i de handlingene man gjør som skaper/er *restored behavior*. Man definerer sin rolle ut fra den kontekst som oppstår og gjør (meningstillagte) handlinger. Publikum definerer det som viktig og igjennom dette er bevisst på at man ikke agerer ut fra en ”normal” standard, men agerer på en måte som skal gjøre utfallet i begivenheten fordelaktig for seg selv/laget. Det beste eksempelet er blant annet å rope oppmuntrende ord til ”medspiller” om man ser det er mulighet for målsjanser eller rope på dommeren slik at man kan påvirke dommeravgjørelser. Sistnevnte handling føres ofte over i repetitiv sang om man ser at det ikke er muligheter for å påvirke avgjørelsene. Vanlige uttrykk er ”dommerjævel” og ”kjøpt og betalt”. Den *restored behavior* som skjer er, i henhold til Schechners definisjon,

noe som skjer uten nødvendigvis handlerens bevissthet. Det er noe som skjer ut fra den kunnskap som supporteren innehar og gjør dem til å utføre *restored behavior*.

2.2.2 As/Is Performance

Når vi nå beveger oss inn i fundamentet som performanceteorien argumenterer på er det nødvendig å belyse forskjellen mellom *As (som) performance* og *Is (er) performance*. *Is performance* er hendelser som blir definert ut fra en kulturell/sosial forståelse. Eksempler på dette er teater, begravelser, fotballkamper, eller som Schechner sier:

Something “is” a performance when historical and social contexts, convention, usage, roles of everyday life are performance because convention, usage, and tradition say so. One cannot determine what “is” a performance without referring to specific cultural circumstances. There is nothing inherent in an action in itself that makes it a performance or disqualifies it from being a performance. From the vantage of the kind of performance theory I am propounding, every action is a performance. But from the vantage of cultural practice, some actions will be deemed performance and others not; and this will vary from culture to culture, historical period to historical period. (Schechner 2002:30)

Han sier at hva som *is performance* blir bestemt ut fra den kulturelle kontekst som det performative objektet tilhører. Han viser til et eksempel videre i teksten hvor han nevner at i vår kulturelle ramme forstår det greske teateret som nettopp teater (om det så er tragedie eller komedie). Mens i det antikke Hellas ble kalt ”religious Festival” (Schechner 2002:31). Dette illustrerer godt hans poeng at det er sosiale/individuelle kontekster som definerer noe som performance eller ikke.

As performance betyr at man benytter seg av et perspektiv som analyserer den performativitet som ligger i handlinger og objekter som i kulturvitenskapen ikke blir ansett som performance. Schechner illustrer dette godt i *Performance Studies – an introduction* (2002). Mercators kart blir her benyttet som eksempel på noe som kan analyserer *som performance* selv om kulturvitenskapen ikke gjør det. Kartet forteller oss en historie gitt fra den kontekst kartet innehar. Det vil si at den gjenspeiler et samfunn som hadde et imperialistisk ideal. Ved for eksempel å tegne verden hvor de europeiske land er like store som sørlige land (India og Skandinavia er like store, Nord Amerika er på størrelse med Afrika osv). Schechner sier at: ”Interpeting maps this way is to examine map-making ”as” performance. Every map not only represents the earth in a specific way, but also enacts power relationships” (Schechner 2002:34).

Men det er ikke bare kart som kan fortelle slike historier. Det finnes i fotball mange farger og symboler som har en performativ effekt. Om vi benytter oss av denne analytiske tankegang på fotballbegivenheten ser vi at ut fra en tradisjonell forståelsesramme er det idrett. Men ved å se nærmere på hvilke symboler som tas i bruk dukker performance opp. Supporternes tifo³, klubbens farger og symboler må ses på *as performance*. Klubb-farger representerer en kulturell kontekst og symbolsk verdi som er bygd opp igjennom historien og ved å ikle seg fargene viser supporterne for hele verden hva de representerer. En supporter fra Vålerenga ikler seg blå drakt, mens en fra Lyn ikler seg hvit og rød drakt. De er fra samme by, men det er to forskjellige historier som blir prosjektert igjennom draktene. For alt det vi vet så kan de være søsken og ha en lik bakgrunn, men vårt stigma for de ulike gruppene vil skinne igjennom. Drakter forteller en performativ historie og igjennom vår tolkning blir det performance. Jeg forventer nærmest at en Lynsupporter er fra Oslo vest, har mye penger osv, mens Vålerengasupporteren blir ansett som en jovial håndverker fra Oslo øst. Grunnen til dette er at lagene har bygd et image som blir symbolisert igjennom draktene og fargene. I likhet med Mercators kart, draktene er på den ene siden praktiske arbeidstøy, men på den andre siden symboler for en tradisjon, identitet og image som har blitt bygd opp igjennom hele den respektive klubb/lands historie. Supporterne som kler seg i farger og emblemer representerer dette. De blir representanter for klubben og utenfra kan bli definert som individer som innehar de verdier som klubben er bygd på.

Relasjonen mellom *As* og *Is performance* er viktig når jeg nå skal gå videre inn på ritualteori og analysen av de ritualistiske elementene i fotballbegivenheten. Ved å benytte meg av dette perspektivet kan performanceteorien belyse forskjellene mellom *as ritual* og *is ritual*.

2.2.3 Performance prisme

Performance prismet er en forklaringsmodell som kan kaste nytt lys over det kontinuum som er sentralt i Schechners definisjon av performance. Det er også en modell som kombinerer *as/is performance* og *restored behavior* som har blitt presentert. Schechner sier at: "theatre is only one node on a continuum (...)" (Schechner 2003:xvii), dette continuum strekker seg fra ritualization til riter i modellen The Fan, og fra Play til ritual i modellen "The

---

³ For en gjennomgang av tifo se kapittel 3.4.1

performance continuum” (Schechner 2002:42). Grunnen til akkurat disse ytterpunktene kan ses i sammenheng med at Schechner ønsker å vise oss det spenn av handlinger som *is performance*. Han sier selv at den presentasjon av kontinuumet er tilfeldig og at 2-D presentasjonen er kun slik grunnet de begrensninger som trykt papir gir, og at det fulle samspillet mellom de ulike handlingene hadde kommet bedre til syne i en 3-D modell (ibid).

Play – Games – Sports – Pop Entertainment – Performing Arts – Daily Life – Ritual

(The performance continuum A)

Games – Sports – Pop Entertainment – Performing Arts – Daily Life – Ritual

Play and Ritual

(The performance continuum B)

Men der han i *The Fan* er klar i sin tale om at alle punktene i kontinuumet er likeverd, presenterer han i *The Performance Continuum* to mulige modeller. I modell A plasserer han ytterpunktene ”play and Ritual” på hver sin ende av horisonten, mens i modell B plasserer ”play and ritual” som underliggende kvaliteter i alle punktene i modellen. Han gir oss en forklaring i hvorfor han behandler disse som fellesnevner: ”in some ways, they underlie, all the rest as a foundation” (Schechner 2002:42). Han tar ikke tråden videre, men det setter hans a-hierarkiske filosofi i et nytt lys. Konklusjonen man kan trekke er at play og ritual er levende faktorer som gjennomsyrrer alle de fenomenene som er på linjen.

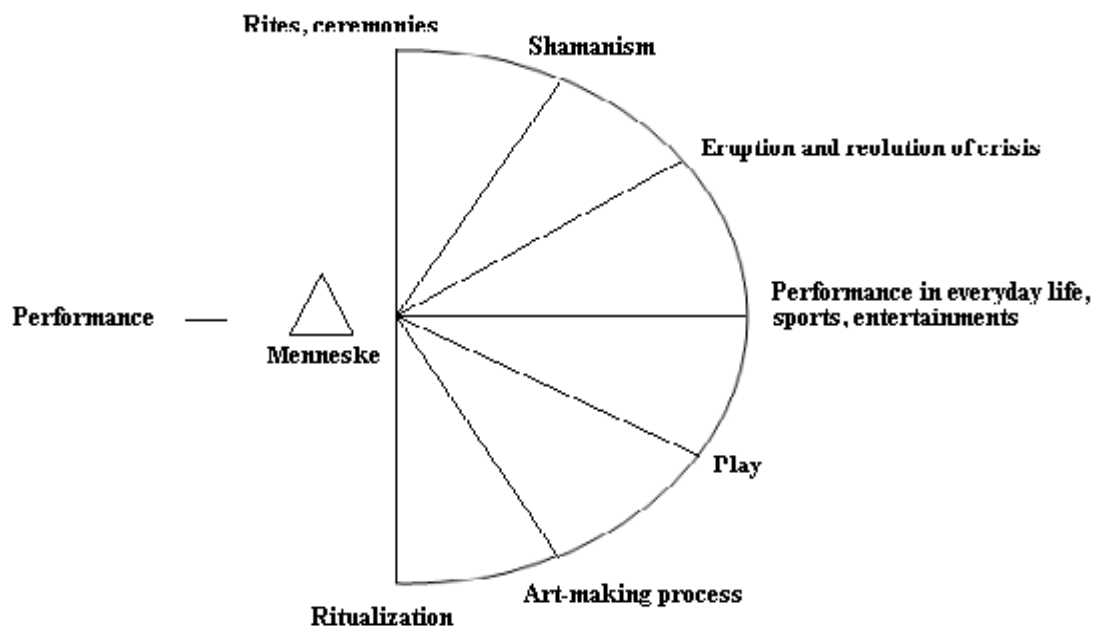
For å rekapitulere. Det som utpekes med denne inndelingen er at 1) dette er (som restored behavior) grunnlaget for å forstå (og benytte seg av metodologisk) performanceteori, og 2) dette er grunnlaget for den radikale endring av synet på utviklingen sosiokulturelle fenomener har hatt igjennom historien. Det gir oss mulighet til å se på gatespill, kirkemesser og Shakespeares Hamlet oppsetning i Englands 1600-tall med den samme terminologien.

I følge denne teorien er det ikke klare skiller mellom hva som er eller ikke er performance. Det er konteksten som klassifiserer ulike performance og plasserer dem i hver sin bås. Men, og det er et men i denne sammenheng, kan da fotballbegivenheten være det samme som et ritual? Som et svar på spørsmålet vil jeg introdusere en teori som er hentet fra fysikken. *Det optiske prisme* bryter lyset og gir oss farger. I utgangspunktet er alt vi ser hvitt lys, men det blir brutt opp i forskjellige farger når det går igjennom prismet. Prisme i denne sammenheng er kultur/forskning/individ, det hvite lyset er performance og fargene er det

kontinuum vi henter fra Schechner. Ved å skape *performance prismet* kan man gi en illustrerende forklaring på hvordan kontekstualisering av handling gir en performance. For denne oppgaven er en slik modell viktig fordi den er med på å understreke den hypotesen at individer definerer de begivenheter de deltar i, og viser at man kan kontekstualisere handling forskjellig. Hypotesen blir også formulert av Victor Turner hvor han ser at kontekstualiseringsprosesser er en del av den refleksive fasen i kulturell performance:

(...) the reflexive phase, the phase where society pulls meaning from the tangle of action, and, therefore, these performances are infinitely varied, like the passing of light through a prism. The alternative versions of meaning that complex societies produce are innumerable. Within societies there are different classes, ethnicities, regions, neighborhoods, and people of different sexes, and they each produce versions (...) Each performance becomes a record, a means of explanation. (Turner 1997:17)

Det gir oss også en annen hypotese som omhandler hva som skjer om vi plasserer mange mennesker med samme interesse på et definert geografisk område, vil da gruppen definere begivenheten på samme måte?

(Figur 2: Performance Prisme)

Modellen kan ses på som en videreutvikling av *The Fan* (fig 1) hvor jeg sier at det spenn av performance som blir presentert i den modellen ikke kan forekomme uten at det er en part som definerer det som det ene eller andre. Det blir en "om et tre faller i skogen og ingen ser

det, gir det da lyd"-modell, men det åpner for at det er publikum som er i fokus og ikke nødvendigvis utøveren. På samme måte som lysets vei igjennom partikler og prizmer skaper regnbuer, skaper vi mennesker ritualer, sport, kunst osv, i vår definisjon av de handlinger/objekter/fenomener vi ser og gjør.

2.3 Ritualteori og Bell

Som et nødvendig skritt videre i denne presentasjonen av teori og metode vil jeg introdusere Catherine Bell og ritualteori. Jeg ønsker ikke i denne sammenhengen å gi en generell historisk gjennomgang av ritualteorien. Men det blir nødvendig å ha et kronologisk perspektiv ettersom jeg skal presentere knutepunktet mellom performance og riter. Jeg minner om at jeg bruker performanceteori som utgangspunkt i oppgaven og min gjennomgang av ritualteori vil bli preget av dette.

Jeg mener at ritualer, i et performanceteoretisk perspektiv, kan fortelle oss om hvordan sosiokulturelle fenomener kan oppstå og blir gjennomført for å forandre eller bevare den virkelighet vi deler. Men det oppleves som det finnes like mange perspektiver og definisjoner som det finnes forskere på feltet. En forklaring på dette er at det er et relativt ungt studium (Bell 1997:1). En annen forklaring er at det er et perspektiv som fokuserer på at ritualer er en prosess, men som på ulike måter transenderer den rammen som prosessen befinner seg i. Victor Turner forklarer det på denne måten:

(...) I like to think of ritual essentially as *performance*, *enactment*, not primarily as rules or rubrics. The rules "frame" the ritual process, but the ritual process transcends its frame. A river needs banks or it will be a dangerous flood, but banks without a river epitomize aridity (Turner 1982:79)

Det eksempelet med elven skal fortelle er at selv om rammene er viktige for at ritualer er ritualer, så er ikke rammene alt. Det kan forstås som at Turner her viser til at ritualen skaper rom for at vi kan bevege oss utenom den virkelighet vi er en del av. Om ritualens natur er å forandre krever denne forandringen en struktur. Men strukturen i seg selv er ikke med på å forandre virkeligheten. Eric Rothenbuhler er inne på det samme i hans definisjon av ritualen: "Ritual is the voluntary performance of appropriately behaviour to symbolically effect or participate in the serious life" (Rothenbuhler 1998:27). Han sier også at det er en prosess

som skal delta i virkeligheten. Jeg bruker ordet virkelighet for jeg kan ikke se hva som er med ”serious life” enn den virkeligheten vi er en del av.

Rituelle prosesser er performance i begge definisjonene. Det *er* et iscenesatt mønster av adferd som igjennom deltagelse i handlinger, enten skal påvirke deg som deltager eller det samfunn som ritualet utspiller seg i (og da mener jeg også *communitas*/sub-grupper). Men det handler også om hvilke intensjoner og/eller meninger man legger inn i ritualprosessen. Det vil si at man forventer ikke å bli konfirmert i en begravelse, om jeg får si det slik.

Catherine Bell samler trådene hun har funnet omhandlende et performanceteoretisk perspektiv på ritualer og nærmest skissert opp en analytisk metode. *Ritual performance* vil være, i samsvar med mine egne betraktninger om performance og ritual, med å bygge opp analyseapparatet som vil kunne se på de ritualistiske elementene i fotballbegivenheten.

2.3.1 Ritual (as/and) Performance

I boken *Ritual – Perspectives and dimensions* (1997) gir Catherine Bell oss en grundig gjennomgang av hvordan performanceteoretikere omtaler, definerer og analyserer ritualer igjennom sitt performanceperspektiv. Hun presenterer en dialektikk som har vært mellom forskere på feltet siden Gregory Batesons introduksjon av ”frames” til MacAloons studie av De Olympiske Leker som ”spectacle” (Bell 1997:72-76). Hun sier at dette perspektivet har tillatt “(...) them to focus, they say, on what ritual actually *does*, rather than what it is supposed to mean” (Bell 1997:73).

Dette betyr at performanceteoretikere er opptatt av det praktiske, prosessuelle aspektet ved ritualer. Hvordan organiseringen foregår forteller oss en god del om hvordan vi forholder oss til ritualet, og hvilke deler av ritualet som er viktige. Utgangspunktet er ikke at ritualet kommer ut fra en symbolsk enhet. Men at det er handlinger som inneholder en symbolsk ”tekst” og hvor man i den kontekst kan forandre kulturelle verdier og ideal (Bell 1997:73). På så måte forholder performanceperspektivet seg ganske avslappet til om det er profane eller sekulære ritualer det er snakk om. Religion blir i denne sammenhengen bare kulturelle verdier og idealer. Det er ikke viktig hva intensjonen eller målsettingen er, men at det finnes en intensjon eller målsetting. Ellers blir det som Turner var inne på, en elvebredd uten elven.

Jeg mener at det er deltagerne som tar meningen inn i ritualet og ikke ritualet som gir mening til deltagerne. På så måte har man bevisst plassert makten i ritualet. Mennesker skaper ritualer for å aktivt forandre eller bevare den virkelighet de står ovenfor. Bell belyser dette punktet:

In particular, performance models suggest active rather than passive roles for ritual participants who reinterpret value-laden symbols as they communicate them. Cultural life has come to be seen as this dynamic generation and modification of symbolic systems, as something constantly being created by the community. From this perspective, change becomes a dynamic process integral to how people live and reproduce culture, not something that happens to a passive and static social entity. The active imagery of performance has also brought the possibility of a fuller analytic vocabulary with which to talk about the non-intellectual dimensions of what ritual does, that is, the emotive, physical, and even sensual aspects of ritual participation. Hence, ritual as a performative medium for social change emphasizes human creativity and physicality: ritual does not mould people; people fashion rituals that mould their world. (Bell 1997:73)

Bell påpeker at performanceperspektivet trekker fram de uintellektuelle dimensjonene av ritualene, de emosjonelle, fysiske og sensuelle aspektene i ritualdeltagelse. Dette viser at det er opplevelsen av ritualet som er det sentrale i tillegg til at ritualet skapes ut fra et behov til forandring/bevaring. De elementer som Bell presenterer som noen av de mest grunnleggende konseptene hos performanceteoretikernes analyse av den rituelle prosess peker videre til den metodologiske gjennomgangen av fotballbegivenheten som kommer senere.

2.3.2 Event

Bell skriver at hovedprinsippet i performance perspektivet på ritualer handler om å behandle ritualer som *event*. Det vil si at det er en kulturell iscenesettelse. Hun poengterer den fysiske tilstedeværelsen i ritualet og ikke at ritualet beveger seg på/i symbolske abstrakter. Det er noe som *gjøres* og man tar del i en reell forandring på ulike plan. Hun skriver: "(...) ritual is an event, a set of activities that does not simply express cultural values or enact symbolic scripts but actually effects change in peoples perceptions and interpretations" (Bell 1997:74).

På denne måte viser hun at man får en dimensjonsutbygging og en kroppsliggjøring av ritualet igjennom handling. Og igjennom handling opplever deltagerne en forandring i meningen som ligger i symbolene og symbolene selv. Det som er meningsløst, blir

meningsfullt og visa versa. Dette teorifokus “attempts to grasp more of the distinctive physical reality so easily overlooked by more intellectual approaches” (Bell 1997:74). Som vi ser refererer dette til performanceteoriens fokus på emosjoner som den sentrale delen av opplevelsen og motivet for deltagelse i ritualet.

2.3.3 Frames

Ved å argumentere for ritual som *event* gir man den også en karakteristikk som noe som er *satt til side* av hverdag, noe som vil si at man har grenser mellom *ritual space* og *everyday life*. Gregory Batesons *framing* (Bateson 2004:121-131, Bell 1997:74, Carlson 2004:35-36) handler om den *metakommunikasjon* som skjer i den sosialt definerte rammen i (Bateson bruker lek som eksempel) ritualer. *Metakommunikasjonen* er det som får deg til å forstå hva som skjer i den gitte kontekst. Eksempler på denne type kommunikasjon er tonefall, relasjoner og sammenhengen hvor denne kommunikasjon oppstår. Et beskrivende tilfelle av metakommunikativ praksis og framing blir gitt i ett sitat fra Johansens *Vi er Vål'enga* (2002) hentet fra H. Hognestads *The Jambo Experience . The Identity, meaning and social practice among supporters of Heart of –midlothian football Club* (1995);

Det å følge kampene blir en rutine, et ritual. Det blir et ritual der supporterne kan opptre eller oppføre seg på andre måter som normalt sett ville vært uakseptabelt i andre offentlige eller private situasjoner. (Johansen 2002:44)

Sitatet illustrerer at fotballrammen konstruerer en kontekst hvor man har lov til å uttrykke seg ulikt enn i det offentlige rom. Denne kontekst er etablert av deltagerne og hvor i symboler og handling som bryter med den ”normale” rammen har mening.

Batesons utgangspunkt er lek (play) og at den metakommunikasjon som skjer er med på å definere det som lek, det blir på en måte en selvforfyllende handling. Det som er viktig å påpeke at alle som er med i handlingen er enige om at det er play (eventuelt ritual). Det *frames*perspektivet gir oss er en bevissthet om at innenfor de rammer vi befinner oss i er det en forståelse blant deltagerne at de handlinger de gjør (og det de sier) har en (symbolsk) verdi som ikke nødvendigvis hadde fungert (virket på samme måte) utenfor den (event) kontekst som rammene definerer. I fotballbegivenheten er det verbale uttrykk som sanger og rop, samt spesielle bevegelser som er en del av den metakommunikasjon som pågår. Men det er også knyttet verdi til objekter (som belyst hos Schechner). For eksempel ballen og dommerens røde og gule kort med mer har en betydelig verdi innenfor rammene.

2.3.4 Efficacy

Efficacy er et viktig performanceteoretisk prinsipp for at noe er (ikke er) et ritual. *Efficacy* kan oversettes med virksomhet eller å utføre ønsket effekt. Det betyr at ritualer skal inneha en egenskap av virksomhet, med andre ord skape forandring eller bevaring sett ut fra målet/motivet for/i ritualen. Bell skriver:

This issue is linked to the concern of performance with some have called the emergent quality of ritual, defined as a function of its performative dimensions, which refers to what ritual is uniquely able to create, effect, or bring about. From this perspective, what emerges from ritual is, in one sense, the event of the performance itself. When analyzed further, this event is seen to have brought about certain shifts and changes, constructing a new situation and a new reality (...) this emphasis on the efficacy of performance attempts to illustrate a major goal of performance theory, to show that ritual does what it does by virtue of its dynamics, diachronic, and physical characteristics, in contrast to those interpretations that cast ritual performance as the secondary realization or acting out of synchronic structures, tradition, or cognitive maps. (Bell 1997:75)

Det finnes altså en mer overfladisk ritualanalyse basert på en definisjon hvor ritualer er tradisjon med et rigid handlingsmønster. Ritualens performance ses her på som handling som utspiller seg her og nå, og som avsluttes når ritualen avsluttes. Det ”nye” perspektivet går imot dette synet og forklarer ritualen som en virksom handling, som tilpasser seg og gjenskapes i ulike kontekster. Språket og annen form for interaksjon forandrer seg i forhold til den virkelighet/kontekst som den står ovenfor og fremskaper en forandring av/i deltagerne og samfunn. Man kan si at det er en dialog mellom de rammene som er konstruert for å holde ritualen og den virkelighet hvor i ritualen skal være virksom, derfor må ritualen hele tiden redefineres. På den måten blir det underliggende motiv i ritualen og den rituelle handlingen en symbiotisk enhet som i felleskap utløser den effekt deltageren ønsker. Men det er selvfølgelig vært å nevne at det ikke regner hver gang man danser.

2.3.5 Reflexivity

Refleksivitetsprinsippet belyser at mennesker kan se/erindre egne handlinger i ettertid, og på så måte er sitt eget speil. Dette speilbilde vil kunne artikulere hendelser som ”mer” viktig enn andre, og dermed, igjennom de handlinger man utfører, skape rituelle kontekster. Handling igjennom en intern refleksivitet/dialog vil bestemme handlinger som rituell (Bell 1997:75). Tidligere i oppgaven satte jeg denne refleksjon opp mot det å finne egen

performativ kontekst (definerte performative handlinger) og jeg ser ikke annet enn at man kan skape rituelle kontekster på samme måte, fordi man igjennom prismet vil kunne definere handling til å bli alt som finnes i performance kontinuumet.

2.4 Ritualization

De fleste forskere er enige om (eller essensen i definisjonene er) at ritualer er hendelser som inneholder et element av repetisjon (Bell 1997:69). Men med denne vide ritualdefinisjon oppstår det et problem; all handling kan bli ritualer. Eksempelvis vil man kunne argumentere for at å lese en bok er et ritual. Det er en hendelse som skjer avskåret fra omverden. Det er også en repetitiv handling, man leser jo på samme måte hver gang. Men kan man si at å lese en bok er et ritual? Hva om man leser en bok for å skape muligheten for en transenderende tilstand, er da boklesingen ritualet eller er boklesingen kun et medium for å skape den ønskede effekt? Diskusjonen rundt ritual blir dermed hva som ikke kan klassifiseres som ritual. For ved å avdekke hva som er "non-ritual" vil man kunne avdekke hva som er "ritual".

I boken *Ritual Theory Ritual Practice* (1992) introduserer Bell en videreutvikling av begrepet *ritualization*. Hun gjør dette for å frigjøre seg fra de "klassiske" klassifiseringene og distinksjonene av ritual, samt å si at ritualer er en del av alle handlinger i større og mindre grad. *Ritualization* er en metode for å skille mellom handlinger.

(...)I will use the term 'ritualization' to draw attention to the way in which cretin social actions strategically distinguish themselves in relation to other actions. In very preliminary sense, ritualization is a way of acting that is designed and orchestrated to distinguish and privilege what is done in comparison to other usually more quotidian, activities. As such, ritualization is matter of various culturally strategies for setting some activities off from others, fore creating and privileging a qualitative distinction between the 'sacred' and 'profane', and for ascribing such distinction to realities through to transcend the powers of human actors. (Bell 1992:74)

Begrepet *ritualization* (ritualisering) blir dermed en beskrivelse av en handling som er satt til side fra annen handling. Handlingen er skapt og organisert på en måte så den skal bli "opphøyd". Det vil si at det er en handling som skal påvirke og/eller skape en forandring/bevaring. Det blir en form for definert performativ aktivitet som får sin mening av de som deltar. Det er kontekst basert og handlingene kan forandres selv om målsettingen

for handlingen forblir den samme. Ved at man skaper ritualiserte handlinger definerer man også handlingene som viktige og en del av ”det viktige liv”.

I diskusjonen profan – sekulær viser Bell at dette er overlappende begreper. Viktigheten i at man deltar i midnattsmessen eller i fotballbegivenheten blir lik i den ide at man kanaliserer kraft igjennom ritualiserte handlinger for å skape effekt. Det er viktig å fragmentere menneskers tilleggelse av mening inn i handling, og at i de ulike begivenhetene (rituell eller sosial) konstrueres eller dekonstrueres ritualistisk handling konstant. Handling blir ritualisert ut fra den interaksjon som deltageren(e) gjør (finder nødvendig) for å opprettholde relasjoner (communitas) eller skape forandring.

2.5 Metode – Deltagende objektivering og teoretisk tilnærming

2.5.1 Deltagende objektivering

Bourdieu hevder at ”(...) den interesseløse forskning [finnes ikke], fordi forskeren alltid vil være preget av [sin] habitus (...)” (Helgesen 2003:40). En nødvendighet blir da å arbeide med å ”objektivere det objektiverende subjekt” (ibid:40-41).

Det eg kallar *deltakande objektivering* (som ikkje må blandas saman med «deltakande observasjon») er tvillaust den vanskelegaste øvinga som finst, fordi den krev at ein bryt med dei djupaste og mest umedvitne tilknytningar og tilslutningar, rett ofte just slike som er grunnlaget for den «interessa» den som studerer eit objekt har for dette objektet. Det er tale om alt dette som forskaren minst ønskjer å få vite noko om med omsyn til kva slags tilhøve han/ho står i til forskningsobjektet som han/ho ønskjer å forstå. Det er vanskelegast, men også mest nødvendig. Grunnen er, slik det skulle gå fram av måten eg har prøvd å gjere i *Homo academicus*, at objektiveringsarbeidet her rettar seg mot eit ytterst særeige objekt, der visse av dei sterkaste føringane for sjølve grunnlaget for at ein oppfatta reit kva slags objekt som helst er implisitt innskrivne.
(Bourdieu 1995:236)

Ut fra de premisser som Bourdieu legger til grunne for *deltakande objektivering* må jeg gjøre rede for de førforestillinger jeg har til mitt forskningsobjekt. Igjennom en slik ransakelse dukker det opp noen interessante problemstillinger. For det første så har jeg allerede i innledningen til denne oppgaven vært eksplisitt på at jeg tar utgangspunkt i egen *levd erfaring* ved mitt valg av tema. Jeg har beskrevet sjelesettende situasjoner og møte med

teori, som jeg kunne ser fotballbegivenheten igjennom. For det andre er jeg fotballsupporter og dermed dypt engasjert i det fenomen jeg skal beskrive. Problemsettingene blir da om hvordan jeg kan forholde meg objektivt til det objekt jeg så subjektivt er en del av.

2.5.2 Jeg – Fotballsupporter

Jeg er en 27 år gammel mann fra Fredrikstad. Mitt forhold til Fredrikstad Fotballklubb (FFK) startet i år 2001. Det er relativt sent med tanke på den posisjon som FFK har hatt i norsk toppfotball. Men i hele den perioden hvor jeg ble interessert i fotball hadde klubben vandret rundt i lavere divisjoner. Sist FFK vant noe, da jeg ble tilhenger i 2001, var i cupfinalen i 1984 og det samme året rykket de ned. Entusiasmen i byen forsvant og det var ingen toppklubb i mitt nærmiljø som kunne være interessant å følge. Jeg snuste på Moss FK og Vålerenga IF. Men for en gutt fra Fredrikstad var det å følge Moss nærmest en fornærmelse å regne. Vålerenga hadde på den tiden (tidlig 90-tall) et rykte for å være norsk fotballs bohemer og Apeberget (som senere ble omstrukturert og omdøpt til Klanen) var en beryktet gjeng som det var lett for et sort får fra Fredrikstad å finne spennende. Men i tolv/trettenårsalderen var Oslo fortsatt langt unna. Fotballen som fenget ble den som ble opplevd igjennom TV-skjermen på lørdager; tippekamp fra England. Valget for hvilket lag jeg skulle følge var enkelt. Min bestefar var dansk og jeg har igjennom oppveksten hatt et nært forhold til Danmark. Så når verdens beste keeper var Peter ”den store” Schmeichel, og han spilte på Manchester United; ble jeg Manchester United fan på min hals. Etter hvert fant jeg ut at Manchester United hadde spillere som blant annet Eric Cantona, Roy Keane, Ryan Giggs, David Beckham, Dwight York, som bare økte min entusiasme. Og når de i 1996 kjøpte de tre norske spillerne Ole Gunnar Solskjær, Ronny Johnsen og Henning Berg som alle hadde sentrale roller i laget, følte jeg at jeg holdt med det ”norske” Manchester United. Igjennom å se fotball på tv ble jeg igjen interessert om å finne mulighetene for å ta del i dette fysiske.

I 2001 skjedde det noe med Fredrikstad. Det er ikke sikkert hva som skjedde, men en stor rolle er ansettelsen av Knut Torbjørn Eggen. FFK var fortsatt i andre divisjonen, men med ansettelsen av Eggen hadde klubben fått en trener med bred erfaring, kontakter og var sønn av Norges mest suksessfulle klubbtrener Nils Arne Eggen. Det var en optimisme både i byen og i klubben. Eggen fikk inn spillere som holdt et nivå som var høyere enn den gjennomsnittlige andredivisjonsspilleren. God hjulpet av en ”rik onkel” i Terje Høili, fikk

klubben engasjert spillere som tidligere landslagsspilleren Tore Pedersen (som også hadde vokst opp i Fredrikstad), spillere med tippeliga erfaring i den tidligere Rosenborgspilleren Tor Trondsen og senere Simen Brenne og Dagfinn Enerly. Engasjementet i byen var stor, og etter første kamp jeg så på Fredrikstad Stadion har min interesse for Manchester United dalt. Mye takket være at Fredrikstad rykket opp til førstedivisjon i 2002, og videre opp til eliteserien i 2003. Jeg har nå et topplass i min hjemby, jeg trenger ikke substitutter fra en industriby i England.

2.5.3 Jeg – forsker

Jeg mener at en distansering fra min subjektive opplevelse av fotball kommer i møtet med teori. Det teoretiske perspektivet tvinger meg til å sette spørsmålstegn på mine opplevelser, se det i lys av et teoretisk grunnlag, for så å kunne forklare det på en bedre måte.

Fotballbegivenheten blir behandlet, ikke ut fra konkrete tilfeller, men ut fra tendenser av hvordan tenkte fotballbegivenheter utspiller seg. Men for å kunne illustrere tendenser og teorier henter jeg eksempler fra kamper, og da gjerne kamper som utfordrer det teoretiske generelle bilde som jeg har presentert. Det vil også bli tilknyttet oppgaven diskusjoner som har foregått i media. Jeg tar dette grepet for å få en stemme i oppgaven som jeg kan referere til uten at jeg selv skal beskrive hendelser igjennom egen erfaring. Jeg gjør dette for å fjerne meg fra diskusjonen og distansere meg fra de standpunkt jeg selv har i saken. Jeg håper jeg vil som observatør av tendenser og situasjoner tilknyttet fotballsupportere og supporterkultur kunne fremlegge de data jeg presenterer uten å la mine egne følelser komme mellom.

Under kampen så deltar jeg i den supporteraktivitet som finner sted, sanger, bevegelser eller annen iscenesatt aktivitet blir gjort. Dette er nødvendig for å finne/forstå hvilke sanger som blir sunget til en hver tid. Det er i slike situasjoner vanskelig å registrere all aktivitet, derfor har jeg benyttet meg av supporterernes egne nettsteder for å kunne hente ned eventuelle sangtekster som har blitt sunget, og det er i utgangspunktet disse tekstene som blir benyttet i potensielle analyser av situasjon eller opp mot identifiseringsspørsmål og teori. Diskusjonen mellom fenomen og teori vil foregå hermenautisk, mellom levd erfaring og teori, for så å se om man kan analysere enkelte elementer som (non-)ritual.

3. Analyse Del 1

3.1 Fotballbegivenhetens Rom

Fotballbegivenheten utspiller seg i et definert ”performance space”, et spesielt konstruert rom som (i de fleste fall) kun brukes til dette formål.

The spaces are uniquely organized so that a large group can watch a small group – and become aware of itself at the same time. These arrangements foster celebratory and ceremonial feelings. (Schechner 2003:14)

Fotballrommet bæres av en slik organisering. Publikum sitter (i de fleste tilfeller) i en sirkel og ser banen. Samtidig sitter de ovenfor hverandre og blir bevisst medpublikummets deltagelse i handlingene. Denne organiseringen skaper mulighet for en kommunikasjonsutveksling som jeg vil gå nærmere innpå i gjennomgangen av publikumshandlingene i de ulike tidssonene. Banen er konstruert i henhold til FIFAs regelverk.

Dimensions:

The field of play must be rectangular. The length of the touch line must be greater than the length of the goal line.

(...) International Matches:

Length	Minimum	100m (110yds)
	Maximum	110m (120yds)

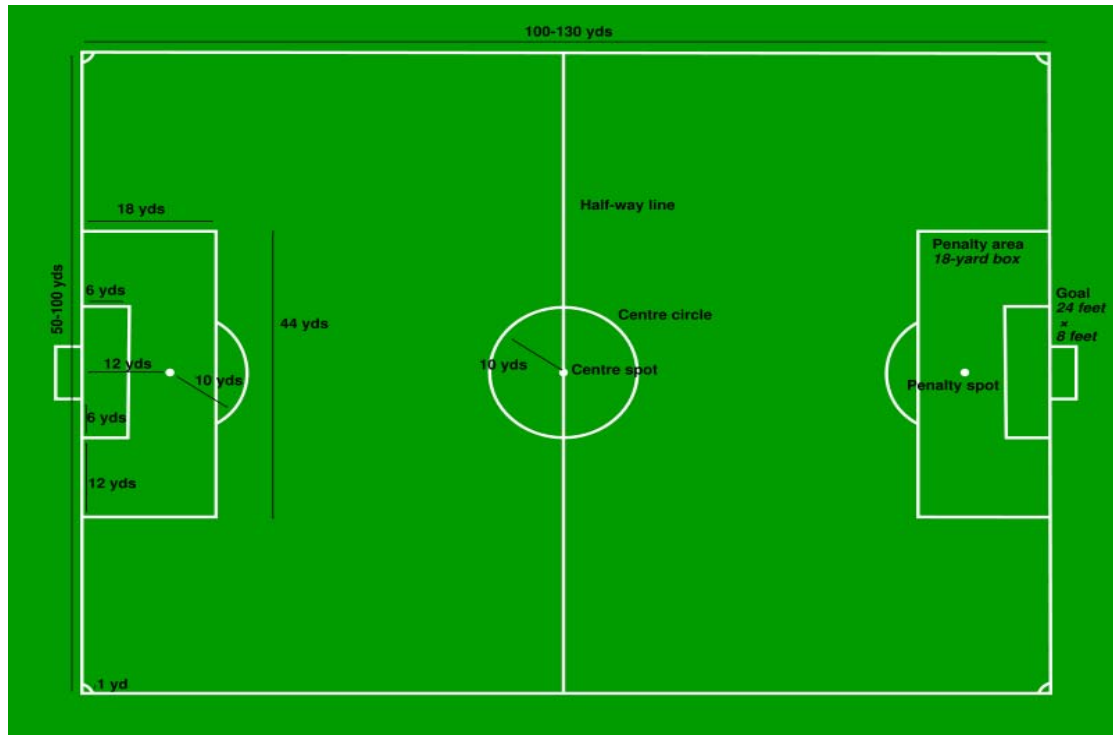
Width	Minimum	64m (70yds)
	Maximum	75m (80yds)

(Fifa.com Laws of the game 2006:6⁴)

---

⁴ Teksten er hentet fra fifa.com:

http://www.fifa.com/mm/document/affederation/federation/laws_of_the_game_0708_10565.pdf

(Figur 3 Fotballbanens inndeling⁵)

FIFAs formulering om banedimensjonene og bildet av banen (fig 3) behandler banen på det mest elementære nivå. Behovet for denne fremstillingen ligger på to plan. For det første beskriver det en praktisk organisering av fotballrommet og viser at det må en detaljstyring til for at begivenheten skal være vellykket. For det andre illustrerer det skillet mellom *innenfor* (aktiv/hot) og *utenfor* (passiv/cold⁶).

Detaljstyring fra institusjonelt plan er nødvendig fordi spillet er internasjonalt. For at det i det hele tatt skal være mulig for ulike nasjoner å konkurrere på likt grunnlag må det et sterkt regelverk til. Det er interessant hva som kommer ut av at man har et slikt rigid system som rammer inn spillet har å si for tilskuerne som står rundt. Vi må se på hva rammene representerer i et performanceteoretisk perspektiv.

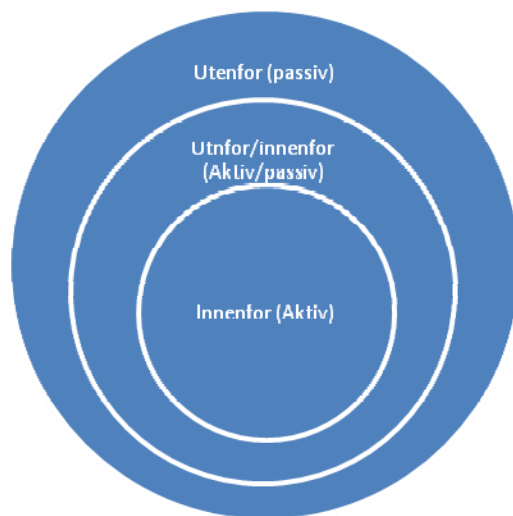
Special rules exist, are formulated, and persist because these activities are something *apart from everyday life*. A special world is created where people can make the rules,

⁵ http://en.wikipedia.org/wiki/Image:Football_pitch_imperial.svg. Jeg har hentet illustrasjonen fra Wikipedia.org fordi dette var den beste fremstillingen av banen i to dimensjoner. For FIFAs versjon i pdf format se: http://www.fifa.com/mm/document/affederation/federation/laws_of_the_game_0708_10565.pdf

⁶ Med begrepene Hot og Cold referer jeg til Richard Giulianottis inndeling av fotballpublikummet se kapittel 3.3.3 for nærmere gjennomgang.

rearrange time, assign value to things, and work for pleasure. This “special world” is not gratuitous but a vital part of human life. No society, no individual, can do without it. It is special only when compared to the “ordinary” activities of productive work (...) individuals engaged in ritual, games, or sport must conform to the rules which separate these activities from “real life”. (Schechner 2003:13-14)

På banen er handlingene farget av de spesielt definerte rammer og regler. På denne måten er *innenfor* ”special world” mens *utenfor* er hverdag. Fotballbegivenheten innehar også et mellomstilt (Aktiv/passiv), nemlig det som foregår på tribunen. Med tribunen i bakhodet kan vi se ”the performance space” ut fra denne modellen (fig 4).

(Figur 4 The performance space)

Utenfor er hverdagen, det vil si det som foregår utenfor stadionportene. *Innenfor/Utenfor* er tribunen hvor publikum har et aktivt/passivt forhold til sentrum. Man har som publikum muligheten til å velge om man vil involvere seg i eller distansere seg fra handlingene på banen. *Innenfor* er det som foregår på banen, hvor spillerne og dommerne må være i fokus og involvert i spillet konstant. Forholdet mellom de ulike nivåene må opprettholdes for at fotballbegivenheten skal være vellykket. Brytes de på noen måte, forandres prinsippene for aktiviteten og de vil oppheves som fotballbegivenhet.

3.2 Fotballbegivenhetens Tid

Jeg ser fotball innenfor to ulike tidsperspektiv. Jeg skiller mellom fotballsesongen i sin helhet og den enkelte fotballbegivenheten isolert sett. Jeg vil nå gå nærmere inn på hver av dem for å se på ulikhetene mellom dem i struktur. Jeg vil og se på hvordan de påvirker hverandre.

3.2.1 Sesong

Tippeligaen, den norske eliteserien for herrer, spilles over 26 serierunder. I hver serierunde spilles syv kamper. I 2007 deltok 14 lag. Det betyr at alle lag spiller mot hverandre to ganger (på bortebane og hjemmebane). Sesongen organiseres slik at vinneren av kampen får tre poeng, taperen null poeng, og ved eventuelt uavgjort resultat får begge lag ett poeng. Vinneren av sesongen er det laget som til slutt har flest poeng.⁷

Norges Fotballforbund (NFF) har bestemt når på døgnet og på hvilke dager i uka kampene skal spilles.

Avsparktidspunktene i NFF Tippeligaen er:

Søndager kl. 18:00

Lørdager kl. 18:00

Hverdager kl. 19:00

Kamper som spilles på "røde" hverdager(2. påskedag, 2. pinsedag, Kr. Himmelfartsdag)spilles kl. 18:00. Dette gjelder også kampene som spilles 16. mai.

Unntatt fra disse bestemmelsene er kamper som plukkes ut for direkte TV-sendinger til andre tider. Jfr. gjeldende TV-avtale.

Kampene i de to siste serierundene skal ha samme avsparkstidspunkt.

(Fotball.no NFFs turneringsbestemmelser⁸)

Av de syv kampene som spilles hver serierunde er fordelingen slik; en kamp spilles lørdag, fem kamper på søndag (fire kl 18:00, en kl. 20:00) og en kamp mandag. Kampen på søndag kl. 20:00 er en TV kamp. Dette tidspunktet er vanligvis gitt til den kampen som har en geografisk og/eller tradisjonell rivalisering i seg. Kamper som dette kan være for eksempel:

---

⁷ Det finnes regler, formulert av Norges fotballforbund etter internasjonal praksis, dersom lag avslutter sesongen med like mange poeng. I så tilfelle blir målforskjell og innbyrdesoppgjør avgjørende for å avgjøre vinneren.

⁸ <http://ekstranett.fotball.no/Documents/Tippeligaen/2008/Turneringsbestemmelser%20Tippeligaen%20versjon%202.pdf>

Rosenborg – Brann (tradisjonelt oppgjør mellom to gullkandidater), Vålerenga – FC Lyn (Oslo øst mot Oslo vest), Brann – Vålerenga (oppgjøret mellom de to største lagene i de to største byene i Norge, Østlandet mot vestlandet), Vålerenga – Lillestrøm (hatoppgjør mellom ”by og land”) (Hjelseth 2006:41). For å illustrere hvordan denne prioriteringen kommer til syne har jeg valgt ut noen eksempler fra serieoppsettet i tippeligaen 2007.

- 15. april 2007 Start – Viking (åpning av Sør Arena)
- 22. april 2007 Brann – Vålerenga
- 29. april 2007 Rosenborg – Brann
- 17. juni 2007 Lillestrøm – Vålerenga
- 20. juni 2007 Vålerenga – FC Lyn
- 30. september 2007 Lillestrøm – Brann (gullkampen)
- 7. oktober 2007 Vålerenga – Lillestrøm
- 21. oktober 2007 Lillestrøm – Rosenborg (gullkampen)

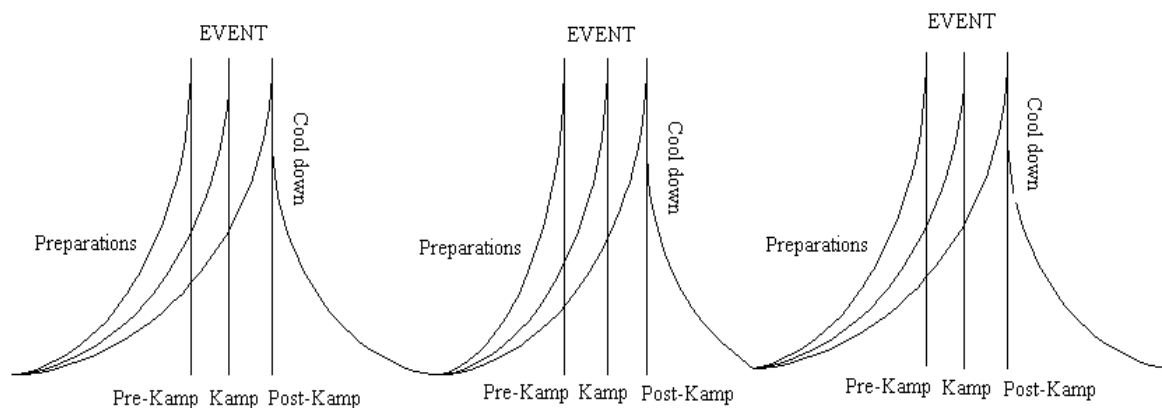
Jeg mener dette viser hvordan kamper tilknyttet geografisk/tradisjonell rivalisering i 2007 ble prioritert til det tilsidesatte kamptidspunktet. Som nevnt i paragrafen fra NFF spilles de to siste serierundene på samme dag og samme tid (i 2007 ble nest siste serierunde spilt kl.18:00 søndag 28. oktober, og siste lørdag 3. november klokken 19:00)⁹

Kamper som blir spilt klokken 20:00 søndag ser ut til å være forbeholdt kamper som er av spesiell fotballkulturell interesse. Jeg mener at denne tilsidesettingen av kamper opphøyer viktigheten i dem. Noe som samsvarer med min gjennomgang av de ytre elementene som blir tillagt begivenheten. I gjennomgangen av de tilsidesatte kampene nevnte jeg også gullkamper som tilsidesettes og prioriteres til tv-kamp. Gullkampen utkrystalliserer seg i slutten av sesongen. Denne type kamper er mellom de lag som potensielt kan vinne gull i sesongen. Kamper mellom gullkandidatene vil være interessant fordi det i slike kamper er viktig å ikke miste terreng til laget som ligger over eller under på tabellen. Prioriteringer som denne er resultat av fotballsesongens *performance rhythm*. Performance rhythm er en modell som beskriver hvordan enkelte ritualer er strukturert over tid. Det kan være dager,

---

⁹ Alle tidene er hentet fra: (<http://idrett.speaker.no/07/ResultatService.aspx?0=7&1=Fotball&2=Norge&3=2007%20-%202007&4=277300&5=&6=&7=&8=>)

uker eller måneder, år. Det som beskrives i min modell (fig 5) er hvordan forberedelser til fotballbegivenheten påvirkes av resultatet i foregående fotballbegivenhet.

(Figur 5: Fotballbegivenhetens performance rytme¹⁰)

Som vi kan se så spiller forberedelsene inn på alle tidssonene i fotballbegivenheten. I *Pre-Kamp* er det naturligvis en refleksjon om hva som kan/skal skje. I *Kamp* blir forventningene enten bekreftet eller avkreftet. Og I *Post-Kamp* vil man ha en refleksjon over resultat og forventning og hvordan resultatet spiller inn på fremtidige kamper. Noe som vi ser i at *cool down* perioden beveger seg inn i en ny forberedelse til neste oppgjør.

3.2.2 Fotballbegivenheten

Jeg definerer fotballbegivenheten som den tiden mellom portene åpner til de stenger. Det vil si den tid hvor stadion er åpen for publikum. Jeg deler fotballbegivenheten i tre deler; *Pre-Kamp*, *Kamp* og *Post-Kamp*. *Pre-Kamp* er tiden fra portene åpner til kampen er i gang. *Kamp* er fotballkampen, spilt over to omganger på 45 minutter med en pause på 15 minutter mellom omgangene. *Post-Kamp* er fra dommeren blåser av kampen til portene stenger og siste publikummer er ute av stadion.

¹⁰ Begrepet performance rhythm er hentet fra Schechners gjennomgang av *Kaiko* festen på Papua New Guinea, som er en del av den et år lange *Konj Kaiko* (Schechner 2003:112-120). Jeg skal ikke gå i dybden på dette ritualet, men det er vært å nevne at det er et ritual som omhandler en utveksling av status mellom to stammer. Stammene har tidligere vært fiender, men igjennom en moderniseringsprosess har denne konflikten utviklet seg til et sosialt ritual for å opprettholde en status quo mellom dem. Det er ikke selve eksempelet som er det sentrale her, men Schechners fremstilling av den prosess som festen følger. Jeg mener det fungerer som en god fremstilling på hvordan fotballeseongen gjøres.

Inspirasjonen til denne inndelingen er hentet fra VanGennep og teorien om overgangsritualet (VanGennep 1999). Jeg ser på fotballbegivenhetens prosess som en performativ handling som er med på å forandre/opprettholde status og identitet. Likt som i overgangsritualet. VanGennep deler overgangsritualet inn i periodene *preliminal*, *liminal* og *post liminal* (ibid:26). *Preliminal* er bruddet med den struktur (og status) som kandidaten er kjent med. Kandidaten går inn i en tid hvor han befinner seg ”betwixt and between” sosial status. *Liminalfasen* er en terskelfase hvor man må igjennom en serie handlinger som er med på å ”bygge” den nye statusen som man vil få fullbyrdet i en *postliminal* tilstand (Bell 1997). Overgangsritualet og fotballbegivenheten har en klar rituell dramaturgi. Man forholder seg til et ”før”, befinner seg i et ”betwixt and between” og et ”etter”.

Schechner forklarer denne prosessen som ”Gathering – performing – dispersing” (Schechner 2003:189). Noe som igjen peker tilbake til min inndeling. I *Pre-Kamp* forberedes mennesker i forhold til hva som har skjedd før. Man separeres fra omverdenen ved å sette fot i ”the performance space”. *Kamp* er den liminale fasen. Igjennom performativ handling forsøker man å påvirke utfallet og status. *Post-Kamp* er en innlemming i verden igjen, man har fått ny status i forhold til geografiske og tradisjonelle rammer. For eksempel kan det ene laget som har blitt sett på som ”underdogs” før kampen ha seiret. Gjennom denne seieren vil dette laget bli tatt på mer alvor i neste serierunde hvor de, muligens, blir favoritter til å vinne. Jeg vil senere se på hvilken performativ handling som utføres i de ulike fasene *Pre-Kamp*, *Kamp* og *Post-Kamp*.

Det spesielle med fotballbegivenheten er refleksjonen som blir gjort etter kampslutt og som er med på å skape overgangen inn til forberedelsene til neste kamp. Jeg har vist hvordan refleksjon har innvirkning også på sesongens performance rhythm ved at resultater fra hver enkelt kamp påvirker videre prioriteringer ved, for eksempel, spilletidspunktet osv. Refleksjonen og forberedelsene skal rette på de feil som har blitt gjort eller forsøke å gjenskape den innsats og entusiasme som har gjort at de har den suksess som man har. Vi må dermed forholde oss til en rytme hvor det stadig blir etablert nye rituelle prosesser, noe som illustreres i modellen (fig: 5).

3.3 Fotballbegivenhetens deltagere

Jeg vil nå presentere de tre gruppene av deltagere i fotballbegivenheten. Jeg definerer det som tre grupper fordi det er disse som har direkte innvirkning på fotballbegivenhetens prosess. Jeg rekker frem *dommerne*, *spillere/ lagledelse* og *publikum*. Publikum og publikumsopplevelsen er mitt fokus i hele oppgaven og da er det naturlig at de andre gruppene blir behandlet kort. Det er allikevel viktig å belyse den rollen de spiller generelt. Jeg vil, der det er naturlig, å se på hvordan forholdet er mellom dommere – publikum, samt spillere/lagledelse – publikum i min gjennomgang av fotballbegivenheten i de ulike tidsperiodene *Pre-Kamp*, *Kamp* og *Post-Kamp*.

3.3.1 Dommerne

Det blir utnevnt fire dommere til hver tippeligakamp. Av de fire er det en hoveddommer, to assistentdommere (tidligere kalt linjedommere) og en fjerde dommer. Dommernes overordnede arbeidsoppgave er å utøve regelverket slik det er formulert i *The Laws of the Game*, samt utøve eventuell konsekvens ved brudd av regelverket. Dommerne har den fulle autoritet i sammenheng med kampen.

Det er det nasjonale fotballforbundet som utnevner dommere til hver kamp. Og som forbundets utsendte tar de også skjønnsmessige avgjørelser om kampene kan spilles. Det vil si at om været ikke tillater det, eller om fasilitetene ikke er opp mot den krevde standard, har dommerne rett til å avlyse kampen. Eventuell ny kamp må da bestemmes av forbundet.

Under kampen har dommerne ulike arbeidsoppgaver og arbeidsområder. Hoveddommeren er i spillet. Det vil si at hoveddommeren tar avgjørelser om hendelser på banen er i konflikt med regelverket og om det er nødvendig med konsekvens. Assistentdommerne er assistenter til hoveddommeren og markerer om ballen er ute av spill, offside, spillerbytter, corner med mer. 4. Dommeren har ansvar for det tekniske området (området der lagledelsen og innbytterne sitter) samt for å bokføre de advarsler som dommeren gir. Han er også reserve tilfelle noen av de andre dommerne skulle bli skadet. Det er kun hoveddommeren som har anledning til å utøve straff igjennom røde og gule kort.

Etter kampen bokfører dommerne resultater og eventuelle bemerkninger som de har gjort seg under kampen. Dette er i henhold til fotballforbundets praksis på det området.

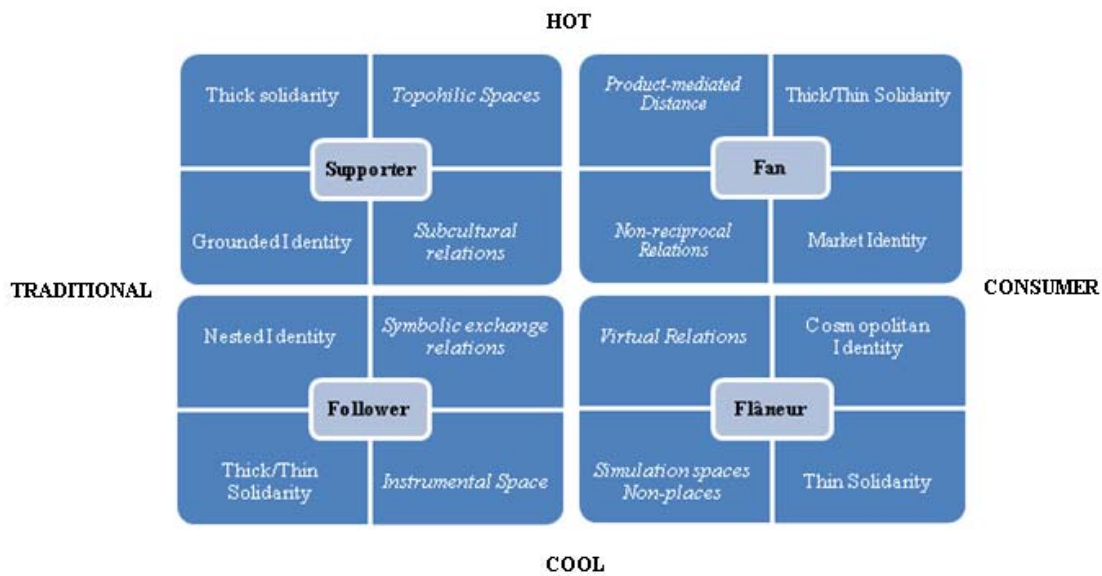
3.3.2 Spillere/Lagledelse

Jeg velger å se spillere og lagledelsen som en gruppe. Det er kanskje kun 11 spillere på banen fra hvert lag om gangen, men lagledelsen har mye innvirkning på de taktiske disposisjonene (som for eksempel innbytter) som blir gjort under kampen. Jeg vil komme nærmere innpå arbeidsoppgaver og organisering i min gjennomgang av fotballbegivenhetens tidsperioder.

3.3.3 Publikum

Publikum vil få hovedfokus i denne analysen. Det vil komme til syne i gjennomgangen av fotballbegivenheten at det er de performative handlinger som publikum gjør som jeg mener er med på å ritualisere fotballbegivenheten. Jeg mener at det i denne delen av prosessen er viktig å fokusere på at publikum ikke er en homogen masse hvor alle publikummere handler ut fra samme motiv.

I artikkelen *Supporters, followers, fans, and flâneurs – A taxonomy of spectator identities in football* (2002) argumenterer Sosiologen Richard Giulianotti for at det finnes "four ideal-type categories, into which we may classify spectators" (Giulianotti 2002:30). Han presenterer dette synet i en modell hvor han skiller mellom deltagelsesmotiv og involvering på to akser. Graden av involvering skiller han mellom *Hot* og *Cold*. *Hot* er en høy grad av involvering og *Cold* er lav involvering. Motivene deler han mellom et tradisjonelt forhold til klubb og begivenheten kontra et konsumorientert forhold.

(Figur 6. Contemporary spectator identities. Giulianotti 2002:31)

Han deler publikum i ulike grupper ut fra ulike motiv de har for å delta:

It terms of motive, supporters give their support to clubs because they are obligated to do so. The club provides the supporters not simply with an element of personal identity but a complex and living representation of the supporter's public identity. Followers forward various allegiances to clubs because it helps to sustain and spread their personal senses of participation in football. This diffusion of allegiances is structurally facilitated by an increasingly complex, mediated networking of football information and images. Fans are nonreciprocal relationships and which promote a consumption-oriented identity to bridge symbolically the socio-spatial divide. Finally, flâneurs are motivated to seek sensation, excitement, and thus to switch their gaze across clubs, players, and nations. The grater commodification of football, and emphasis on association with success, structures the flâneur's peripatetic pursuit of winning or chic teams. (Giulianotti 2002:41)

Det er viktige poeng som blir belyst i dette sitatet. Det omhandler forholdet mellom individer i samme opplevelse. I fotballbegivenheten betyr de innbyrdes forholdene/opplevelsene mest for de gruppene som Giulianotti definerer som *supportere* og *followers*. Det er i felleskap med klubben og likesinnede hvor de får (re)bekreftet sin identitet. *Supportere* og *followers* har et forhold som beveger seg i et landskap hvor man gir og får. Det betyr at ved å involvere seg i klubben har de mulighet til en direkte innflytelse på spill og organisasjon og får en følelse av tilhørighet tilbake.

Som supportere ønsker de å *bidra* til at det skapes en stemning som er klubben deres verdig, og til å støtte laget og dermed øke sjansen for å vinne kampen. I tillegg til det rent instrumentelle – å bidra til seier – er det å lage stemning også en *æressak*. Det er viktig å gjøre et godt inntrykk, og det er viktig å være landets beste supportere. Supporterne ser seg selv som aktører. (Hjelset 2006:224)

Dette er involvering som er knyttet til en tradisjonell tilhørighet til klubben. Giulianotti poengterer dette i sin modell ved å si at *supportere* har et subkulturelt forhold, mens *followers* har et forhold som er myntet på en symbolsk utveksling. Dette gjenspeiler seg i uttrykket ”være med klubben”. Christian Bromberger poengterer hvordan en tanke om fellesskap gir seg uttrykk i mange deler av klubben.

As well as individual performance, it need not be stressed that football values team work, solidarity, division of labour and collective planning – very much in the image of the industrial world which originally produced it. The mottoes of many clubs (from Benfica’s *E pluribus unum* to Liverpool’s *you’ll never walk alone*) underline the necessary co-operative effort on the road to success. (Bromberger 1995:306)

Fans har ikke den direkte daglige identifiseringen til klubben. Det kommer fram i modellen ved at de har et konsumerforhold til den. Jeg mener at norske tilhengere av engelske klubber kan defineres som fans i denne modellen. De har et forhold til klubben som *gjøres* igjennom TV. Men dersom de er på reise til stadionene til de klubbene de har et forhold vil ikke dette utarte seg til en passiv affære, snarere tvert i mot. Opplevelsen av å delta i begivenheten til et lag som man har fulgt lenge på avstand kan trigge en like, ut fra Giulianotti, ”hot” deltagelse. *Flâneurs* er turistene. Kosmopolitiske forbrukere som shopper rundt for tradisjonsrike og høyprioriterte fotballopplevelser.

Der hvor spillerne representerer de minste byggeklossene for å spille fotball, er publikum essensielle deler for å skape den nødvendige motsetning i fotballbegivenheten. Motsetning er nødvendig fordi det er en faktor som spiller inn som motiv, ikke bare for deltagelse, men for performativ deltagelse. Motsetninger skapes av to grupper som involverer seg like mye og har en risiko involvert i utfallet.

3.4 Pre-Kamp

Ca 90 minutter før kampstart åpnes portene for publikum. Det varierer hvor mange tilskuere som går inn på stadionområdet på dette tidspunktet. Det publikummerne blir møtt med er forskjellig musikk, enten laget av tilhengere som har ønsket å gjøre stas på klubben, eller til inntekt til supporterklubben. Det er åpne kafeer som selger pølser, brus og kaffe med mer. Det strømmer inn med folk hele tiden.

Plasseringer på tribunen kan ofte fortelle oss om hvilken (Giulianotti)gruppe de tilhører. Det vil si at det er spesielle seksjoner som er reservert enkelte grupper. Om vi tar utgangspunkt i Fredrikstad Stadion så er hjemmesupporterne Plankehaugen plassert bak det østlige målet. Her har Fredrikstad FK en seksjon ståplasser som er reservert for mennesker som er medlem av supporterklubben. Dette er supportere (og fans) som forholder seg aktivt til kampen og den performative aktivitet under kampens gang. Sosiologen Tom Clark poengterer et argument hos Giulianotti at plassering i fotballrommet i utgangspunktet er et spørsmål om klasse (Clark 2006:498). Jeg skal ikke gå i dybden på dette her, men det er påfallende at kortsidene har hatt tradisjonelt lavere billettpris kontra langsidene. Clark beskriver plassering videre:

As these less affluent collectives have long been associated with carnivalesque behaviour, it is no surprise that these kop ends have been more associated with the terrace chant. The kop end at Liverpool has long been renowned for the often deafening rendition of 'You'll never walk alone'. Indeed, in Italy Del Lago and De Biasi has identified the militant (militant fans) who inhabit the opposite ends at the stadium chanting for their teams (Clark 2006:498)¹¹

Bortetilskuere blir beskrevet med et samlebegrep fordi det på bortekamper kan det være en salig blanding av tilskuergrupper. Det er overvekt av supportere og fans i denne gruppen, men det er anledning for alle tilhengere av klubben å kjøpe billett på denne seksjonen. Det skal nevnes at på Fredrikstad Stadion er det anledning å kjøpe billetter for bortetilskuere på alle plasser bortsett fra seksjonen som er reservert Plankehaugen. Grunnen til at jeg trekker denne plassen fram er at dette er et område som man enkelt kan differensieres fra resten av publikum.

---

¹¹ The Kop er den sørlige kortsiden på Anfield Stadium i Liverpool. Da Lago og De Biasi er to forskere som "using ethnographic data from the pre-1990 San Siro [Milan], [they identified] different kinds of supporters according to the different part of the ground they inhabit (...)" (Clark 2006:498).

Ca 45 minutter før kampstart kommer lagene ut på banen for oppvarming. De blir møtt av applaus fra de tilskuerne som har kommet inn på stadionområdet. Spillerne utfører enkle oppvarmingsøvelser som skal få i gang pulsen og gjøre muskulaturen klar for de utfordringer som kommer. Det er interessant å se at keepere distanserer seg fra resten av gruppen for å gjennomføre eget oppvarmingsprogram. Der hvor spillerne trener på ballberørelse og five-a-side trener keepere på faste situasjoner. Eksempler på denne type situasjoner er innlegg, skudd og corner. Typiske situasjoner som det kan bli mange av i løpet av en kamp. Denne type oppvarming kan forstås som:

(...) preparations [that] literally "compose" the person and the group: they are kinesic recapitulations of the rehearsal process allowing for a settling into the special task at hand, a concentration that shrinks the world allowing to the dimensions of the theatre (...) Both rehearsal and preparation employ the same means: repetition, simplification, exaggeration, rhythmic action, the transference of "natural sequences" into "composed sequences". (Schechner 2003:207)

Hele laget tar med seg naturlige sekvenser inn i kampen og ved å fokusere på de tenkte situasjoner som kan oppstå blir de forberedt til å løse de utfordringer som kommer. Keepere og spillere trenger fokus, og igjennom oppvarmingsøvelser krymper verden til å handle om her og nå.

Ved at laget er på banen har publikum muligheter til å se hvilke spillere som er i troppen og har muligheter for diskusjon omkring mulighetene i kampen. Publikum varmer ikke opp på denne måten. Men i noen tilfeller synger publikum sanger til spillerne som varmer opp. Eksempler på denne type sang kan være Plankehaugens sang til keeper Rami Shabaan:

Rami Shaaban står i mål
Han står i mål, han står i må-å-ål.

Eller Ålesunds sang til keeperen Adin Brown:

Ekstra stor meny, spiste ekstra stor meny
No spis han, knekkebrød og vann
vår alles Adin Brown.

Nå er ikke alle sangene kun til keepere. Jeg trekker frem de eksemplene fordi det illustrerer keeperens posisjon ovenfor resten av laget i oppvarmingsperioden. Keeperen er nærmest tilskuerne fordi hans oppvarmingsområde er ved målet. Dette gir en nærhet mellom publikum og keeper som vi ikke får, i så stor grad, med resten av laget, fordi de varmer opp midt på spillfeltet.

3.4.1 Klubbsanger

Ca 15 minutter før kampstart går lagene inn i garderoben. Klubbsangen blir spilt over stadions PA anlegg. Klubbsanger er sanger som enten har blitt spesialkomponert eller sanger som er adoptert av supporterne og innehar en historie som knyttes opp mot klubbens ideal eller historie. Den mest berømte av disse er Liverpools *You'll never walk alone*. Sangen som representerer en union av alle verdens Liverpooltilhengere og har den metaforiske tekstlinjen som symboliserer at man aldri er ensom når man er en del av en slik gruppe. I Norge er det mest kjente eksempelet Vålerengas *Vålerenga Kirke*. Dette er en sang med en tekst som omhandler Oslo øst og bydelen Vålerenga, og hvordan klubben er et samlingspunkt i miljøet. I Fredrikstad spilles *For Fredrikstad*. Med det allsangvennlige refrenget "For Fredrikstad står vi en for alle og alle for en". Felles for disse tre eksemplene er at klubbsangene synges i allsang hvor publikum står og holder skjerf over hodet. Jeg antar at dette var noe Gary Armstrong og Hans Hognestad opplevde da de besøkte Brann Stadion.

Shortly before kickoff, the crowd of over 18,000 stood and sang a rendition of the Bergen song that while sounding anthemic and civic in its heartfelt reaction, was in fact merely a song adopted by the fans of Brann and have been sung by them at every home game for the previous five years, and some away games too.

(Armstrong /Hognestad 2003:453)

Selv om forfatterne uttrykker en skuffelse ved å si at det "merely" er en sang som er adoptert av Brann, mener jeg at dette sitatet understreker mitt poeng. Man må ikke konsentrere seg om hva som synges, men *at* det synges. Tom Clark definerer denne akt som "an internal – external dialectic of identification" (Clark 2006:500). Det betyr at man internt synger denne sangen for å definere egen identitet opp mot det symbol klubben representerer. Samtidig uttrykker eksternt (ovenfor alle andre) at man er en del av denne klubben. Jeg skal komme nærmere innpå differensieringsprosesser med hjelp av sang når jeg skal ta for meg supportersanger under kamp (se kapittel 3.5.1).

3.4.2 TIFO

Tifo stammer fra det italienske ordet *tiforsi* som betyr *lidenskapelig tilhenger* (Hjelseth 2006:363). Det betegner iscenesatt og koreografert publikumsaktivitet. De som organiserer tifo er spesielle grupper av supportere som frivillig legger inn mye tid og arbeid for å skape

kreative bilder på tribunen. Vålerengas uavhengige supporterklubb Klanen formulerer hva tifo er og hva det representerer på sine hjemmesider:

Alt som går under betegnelsen tifo er med på å gi spillerne beskjed om at supporterne er der for klubben og at spillene blir satt pris på. Disse tribunearrangementene er også blitt en ny måte for supporterklubbene å konkurrere seg imellom og er med på å rette fokus bort fra "oppgjør" utenfor banen og heller bruke krefter på å "skape" noe på selve tribunen som man kan være stolt av. Legger vi sammen tilskuernes supporterutstyr i klubbens farger, tifoarrangementene før avspark, bannere, flagg og til slutt det aller viktigste, nemlig den verbale støtten til laget gjennom hele kampen. Da har man skapt en ramme rundt norske kamper som vil være med å trekke flere folk til norske arenaer i tiden fremover. Tida da man sto med henda i kors og glante olmt på motstanderfansen er over. Det er de supporterklubbene som kan vise til kreativitet med sanger, rop, hjemmelagde flagg, bannere og tifoarrangement til ære for klubben som kan slå seg på brystet og si de har gitt alt.

(http://www.klanen.no/tifo/hva_er_tifo)

Ulike type løsninger og materialer for tifo er:

- Bannere med ulik tekst som er myntet på motstanderfansen, spesielle spillere, egen klubb og/eller ulike bilder som er siktet på det samme, og klubblogo.
  - "Strips" som er ruller av farget stoff som skaper et fargespill, lager bilder, eller tekst. Finnes også for individuell bruk, skaper da effekten av "fargeregner"
  - Mosaikk er det mest kollektive tifo. Publikum (alle eller enkelte seksjoner) får utdelt et kvadrat farget papir, som de holder over hodet når signal er gitt. Alle bitene lager et "pikselbilde", med tekst eller illustrasjon.
- (andre eksempler er flagg, tostangsflagg, konfetti og pyrotekniske effekter)¹²

Armstrong og Hognestad beskriver sitt møte med tifo på Brann Stadion slik:

Tifo¹³ who, in style of Italian and South American fandom from whence they had borrowed the their name, had obtained through supporters' club funding eight large red "streamers" that, upon the team entering the pitch, they rolled down the terracing above the heads of the massed rank of fans. Accompanying these were eight heraldic flags in red and white, waved by willing volunteers.

(Armstrong/Hognestad 2003:454)

Vi kan lese ut fra denne beskrivelsen at det ikke er noen tilfeldighet at publikum organiserer slike handlinger. Behovet for å gi spillerne et fokus og støtte er med på å formidle en

¹² Man kan lese mer om tifo og hvordan man kan komme i gang med et tifoarrangement på Norsk Supporterallianses hjemmeside www.fotballsupporter.no

¹³ Forfatterne refererer til observasjon av "tifo gruppen" som i deres formulering har blitt navnet på fire personer og ikke fenomenet i seg selv. Jeg vil operere med tifo som begrep og ikke bestemte grupper.

felleskapsfølelse. Og om publikum opplever at spillerne gir alt tilbake økes engasjementet blant publikum.

Tifo kan brukes under kampen. Når et stort antall supportere vifter med flagg etter scoring, er det en form for uorganisert tifo. (...) Poenget er å markere klubbens makt gjennom å vise dens farger. En nærliggende tolkning er at ens eget lag i kraft av dette skal føle seg på hjemmebane, mens motstanderen skal føle seg uvelkommen. Tifo kan i prinsippet også brukes til å signalisere forbrødring mellom klubber eller nasjoner, men for supporterne skal tifo markere tilhørighet innad. (Hjelseth 2006:363)

Bildet under er hentet fra Vålerengas hjemmekamp mot Rosenborg på Ullevål Stadion 6. Mai 2007. Her kan vi tydelig se eksempel på tifo. Vi har klubbfarene i mosaikk omkranset av flagg med samme motiv. Nederst på tribunen er det en banner med teksten "Livet er best i farger", som spiller på 1) Rosenborgs svarte og hvite drakter og 2) Vålerengas arbeid med et flerkulturelt idrettsmiljø. Dette er ikke uvanlig symbolikk.

(Figur 7. Tifo fra Vålerenga IF – Rosenborg BK 6. Mai 2007. Foto: Lasse Houmark)

Tifobannere spiller ofte på styrkeforhold mellom klubbene. Ofte i uttrykk av personangrep mot stjernespillere. God eksempel er flere bannere mot Start og spilleren Kristoffer ”Doffen” Hæstad, med teksten ”Doffen har døva”. Det spiller på den synkende formen til Hæstad i 2007 sesongen og bruker en referanse fra en kjent Rema 1000 reklame. Det har også blitt pekt på nasjonaliteter som den nå legendariske Stabæk Supports sang til Lillestrømtreneren Uwe Rösler ”Reis Hjem som i 1945”, under kampen mellom Stabæk og Lillestrøm 21. Mai 2006, som spiller på Röslers tyske nasjonalitet, og selvfølgelig krigen. Nå skal det sies at det ble rabalder rundt akkurat denne sangen og førte til at Stabæk Fotball ble bøtelagt¹⁴. Som reaksjon presenterte Stabæk Support under returkampen mot Lillestrøm 1. Oktober 2006 et banner med teksten ”Vi reiser hjem 19:45”. Det var et pek mot fotballforbundets reaksjon og spiller på at kampen, som starter klokken 18:00, er ferdig 19:45¹⁵. Det er som man kan se en god del humor og fantasi som ligger i bannerne. Men som Bromberger belyser er det også et alvor bak leken.

When Milan supporters call the Neapolitans ‘Africans’, or when they welcome them with a banner on which is written ‘Benvenuti in Italia’ (‘Welcome to Italy’), these are not harmless insults, but the impact of them is less than when one recalls that the same Milan fans got behind Cameroon in the 1990 World Cup against an Argentinian team which included a ... Naples player: Diego Maradona. It would, therefore, be equally imprudent to claim the arbitrary nature of fans’ language as it would be to attribute to it excessive depths of motivation (Bromberger 1995:303)

3.4.3 Kampstartsrite

Mens tifo vises fra tribunen(e) kommer lagene ut på banen. Dommerne (hoveddommer og assistentdommerne) kommer i passasje med lagene etter seg. De stiller seg opp på en rekke med hoveddommeren i midten (11 spillere, assistentdommer, hoveddommer, assistentdommer, 11 spillere). Det varierer om klubbene har en bestemt melodi som akkompagnerer inngangen (Fredrikstad FK spiller Thunderstruck av AC/DC). Når alle er på plass spilles tippeligahymnen. Dette er et stykke musikk som spilles før avspark på alle tippeligakamper. På landskamper spilles nasjonalsangene til de respektive lag på dette tidspunkt.

---

¹⁴ <http://www.fxt.no/article751165.ece>

¹⁵ Dette banneret fikk av Norsk Supporterallianse Gullblusset for årets (2006) beste tekstbanner. Se bilde og les begrunnelsen på: http://www.fotballsupporter.no//index.php?option=com_content&task=view&id=238&Itemid=1

Etter hymnen blir lagene introdusert. Speaker starter med bortelaget. Han introduserer hver enkelt spiller med navn og nummer. Vært navn som blir ropt opp resulterer i jubel fra egne tilskuere og piping/buing fra hjemmetilskuerne. Det samme blir gjort med hjemmelaget hvor hjemmetilskuerne jubler til spillerne etter tur. Etter introduksjonen håndhilser bortelaget på dommeren, så hjemmelaget. Dette kan forstås som en håndfast avtale på fair play mellom lagene. Hjemmelaget hilser så på dommerne (se vedlegg 1).

Etter håndhilsningen står dommerne og kapteinene på de to lagene igjen. Hvem som starter med ballen bestemmes etter myntkast. Håndtrykk mellom kapteiner og dommere.

Dommerne ønsker hverandre lykke til og går til sine respektive plasser. Hoveddommeren går til sentersirkelen, legger ballen på avsparksmærke, signaliserer til stadionuransvarlig og blåser kampen i gang.

3.5 Kamp

Jeg skal ikke beskrive alle situasjoner som kan oppstå i løpet av 90 minutter. Jeg skal fokusere på øyeblikket hvor man har en muligheter til å forandre den virkelighet som man er en del av, nemlig målsjansene. Målsjansene er interessante fordi de er kulminasjoner av den offensive kompetansen i spillet. Grunnen til at jeg trekker dette frem er at det er i disse situasjonene publikum kan tolke den muligheten som åpenbarer seg. I denne performative kontekst, skapt av usikkerhet og forventning, finner vi byggeklossene som gjør at publikum kan oppleve og reagere til spillet.

Codified Acting: Performing based on semiotically constructed gestures, movements, songs, costumes, and makeup set by tradition and passed down from teacher to student by means of rigorous training. (Schechner 2002:156)

Vi kan lese ut fra denne definisjonen at *codified acting* er noe som er trent på over lang tid og innehar et semiotisk handlingsmønster som kun kan oppnås igjennom lang og hard trening. Jeg kan føye til eksempler som klassisk ballet, Kathakali, Noh (Schechner 2002:156) som alle er bygd opp av denne type meningsfylte bevegelser og må tolkes ut fra en kulturbetinget referanseramme. Det er her jeg mener det er en link mellom *codified acting* og fotball og hvorfor jeg mener dette begrepet forteller oss noe vesentlig. Selv om ikke fotballspillet er basert på innøvde handlinger som skal fortelle en teaterhistorie, er det handlinger som mest mulig effektivt skal produsere løsninger på de mål man har satt seg. De

innøvde fotballhandlingene (bevegelse, skudd, teknisk og taktisktrening) må forstås i den alltid skiftende kontekst (spillet) ut fra en referanseramme basert på forhåndskunnskap. Schechner belyser dette ved at man kun forstår handlingen igjennom ”trente øyne”. Det vil si at man igjennom førforståelsen vil kunne bedømme kodet handling som god eller dårlig (vellykket/mislykket) for å kunne reagere korrekt til den. Schechner forklarer det slik:

Although I am discussing codified acting in terms of the performing arts, most rituals – secular as well as sacred – some popular entertainments and sports all employ codified movements (...) sport matches are incomprehensible to those who don't know the codified behavior of the game. Sports owe their particular power to engage players and spectators to the combination of codified and improvised behavior. The basic moves are codified, and knowing these moves allow people to get what's going on, to appreciate fine play and disparage poor play (...) most often, the gestures of codified acting carry specific meaning. But sometimes the codified behavior has no specific meaning it simply is itself. (Schechner 2002:156)

Det er spennende at Schechner gir oss et nytt begrep i *codified behavior*. Det er handling hvor man ikke nødvendigvis forteller en historie, men det kan være en reaksjon på fortalte historier. Jeg mener fotballbegivenheten er en slik kontekst hvor det er en reell forskjell mellom *kodet handling* og *kodet adferd*. Spillerne handler ut fra spillmønster og bevegelser lært av lærere (trenere) over lang tid som kan forstås som kodet handling, mens publikum har lært dette igjennom tradisjon og observasjon igjennom deltagelse i fotballbegivenheter over tid, de handler ut fra en kodet adferd. Jeg forstår dette slik at man kan analysere kodet handling som rituell og kodet adferd som ritualisert.

Bell presenterer hvordan denne type handling er ritualisert:

Ritualization schemes invoke a series of privileged oppositions that, when acted in space and time through a series of movements, gestures and sounds, effectively structure and nuance an environment (...) The goal of ritualization as a strategic way of acting is the ritualization of social agents. Ritualization endows these agents with some degree of ritual mastery. This mastery is an internalization of schemes with which they are capable of reinterpreting reality in such a way as to afford perceptions and experiences of a redemptive hegemonic order. Ritualization always aligns one within a series of relationship linked to the ultimate sources of power. Whether ritual empowers or disempowers one in some practical sense, it always suggests the ultimate coherence of a cosmos in which one takes particular place. This cosmos is experienced as a chain of states or an order of existence that places one securely in the field of action and in alignment with the ultimate goals off all action. (Bell 1992: 140-141)

Som en digresjon så må det kommenteres at Bell bruker store ord, ”mastery”, ”power” og ”cosmos,” for å nevne noen. Og denne ordbruken kan virke avskrekkende når man ser det i

sammenheng med fotballbegivenheten. Men, som alltid, møter man seg selv i døra med gamle forståelser om hva ritualer er, nemlig noe som hører religionen, liv og død til. I denne sammenheng er de som kjenner "ritual mastery," som er i kontakt med "the ultimate sorces of power" og som er en del av dette kosmos være den som deltar i det definerte performace space som er bygd opp av de ulike rammene som er rundt. Da var det nevnt og vi kan dykke inn i hvordan handlingen i de "kodete crescendo handlingene" blir opplevd. Først vil jeg velge å se på den faktiske sjansen, der hvor ingenting er avgjort hva resultatet blir, men alle som har en forståelse av spillet vil se hva som kan skje. Den handling som her blir satt i gang ut fra en metakommunikasjon mellom spillet og publikum.

Det er de kodete handlingene som kampene er bygd opp av som fører til at publikum tolker de signaler som blir sendt blant spillerne og i bevegelsene. De, tilsynelatende, spontane ropene som blir ytret er ikke mindre ritualiserte. Publikum som roper "Skyt!" når de ser at en spiller har mulighet til å skåre mål. Et felles sukk blant publikum når en pasningsmulighet ikke blir benyttet, og et like stort begestringsrop når medspiller finner spissen med en forløsende gjennombruddspasning er alle codified behavior som er resultat av Kamps "subjunctive mood" (Turner 1987). Fra den ukontrollerbare målsjansen hvor kommunikasjon avhenger av å forstå spillet og prøve å påvirke avgjørelsene på banen igjennom performative ytringer, til koreografert sang som performativ handling i en intern/ekstern identifiseringsprosess.

3.5.1 Sang

Det er viktig å påpeke at supportersanger er noe som oppstår blant *supportere* og *fans*. De er involvert i situasjonen på så måte at mål har en forløsende effekt. *Flâneurs* er, ut fra definisjonen, distanserte til den direkte hendelsen. Det vil si at de er fornøyd når det blir mål uavhengig lag. Sangene på stadion er vanligvis forbeholdt supportere og fans. Det betyr at det er de som forholder seg "Hot" til begivenheten som uttrykker denne form for ritualisert adferd. *Followers*, selv om det er en dyp tradisjonell tilhørighet med klubben, er ikke like aktive i denne fasen. De forholder seg *cold* til begivenheten og ut fra dette passive i supporter aktivitet. Meningen som blir lagt til sangene kan variere mellom *Fans* og *supportere*. Det betyr at den symbolske identitetskraft som sangene har i seg er tradisjonell hos *supportere* og konsumorientert hos *fans* (se figur 6 kapittel 3.3.3).

I artikkelen *'I'm Scunthorpe 'til I die': Constructing and (re)negotiating identity through the terrace chant* (2006) problematiserer Tom Clark ideer fra Baile og Baudillard at tillegelse av et internasjonalt regelverk og økt globalisering skaper en *placelessness* i forhold til der det tradisjonelt har vært kamper mellom geografiske og kulturelle identiteter, skole mot skole, bydel mot bydel, by mot by, nasjon mot nasjon osv. Han sier at "chanting is one such way of transcending these boundaries to create place out of this placelessness (Clark 2006:500). Dette kan jamføres med bevegelsen fra hverdag til performance space. Det Clark formulerer er at publikum tar med seg motiver og verdier inn i begivenheten som kroppsliggjøres igjennom sang og befester seg som en kamp for å reformulere identitet internt og opprettholde/gjenskape status eksternt. Han benytter Scunthorpe til å belyse dette:

Glanford Park is the home of Scunthorpe United and the ritual performance of song within that context is integral in establishing and reinforcing this symbolic construction off an affective topographic identity. When the song (...) is mobilized, the group is entering into (...) an internal-external dialectic of identification. The fans are at first hand identifying themselves internally to be part of this place related group, whilst inviting the external other to recognize this identity.

(Clarke 2006:500)

Vi ser at I dette sitatet dukker intern/ekstern dialektikken som jeg var kort innom når det gjaldt klubbsanger. Clark viser naturlig nok til Scunthorpe, men jeg mener denne formuleringen kan overføres til norsk fotball. Under følger et eksempel fra Tromsø ILs supportere Isberget:

Tromsø til æ dør

Tromsø til æ dør

Det e Tromsø til æ dør

Æ vet æ e - æ e stolt av det

Det e Tromsø til æ dør

(<http://www.isberget.no/supporter/sanger/laget>)

Fotballsanger som dette viser til en identitet utenfor stadion. Det å være "Tromsø til jeg dør" varierer fra person til person, men det:

(...) symbolic act of singing transforms the potentiality of difference into the similarity and this front stage similarity serves to act as a boundary marker to differentiate the collectivity from the opposition. (Clark 2006: 500).

Noe som igjen viser til fotballpublikummet som normative communitas hvor sangen representerer det kollektiv som etableres igjennom en kroppsliggjøring av identitet. Det er i denne differensieringen mellom oss og dem hvor man i norske supportersanger finner de

beste eksemplene. Vålerenga er det selvutnevnte ”bylaget” og referer til de andre som ”bønna”. Clark forklarer dette ut fra begrepet ”primary identity”.

‘Primary identity’ (...) refer[s] to those identities that are ‘more robust and resilient to change’, and indeed they may be more generally pervading in our ways of everyday life. However, that does not mean that primary identities always have to be life framing and cannot be more robust in the context of the prevailing situation. Evidently, in the context of the song at Glanford Park, differentiating as being ‘not Hull’ and ‘not Grimsby’ is crucial to the identity, and the experience, of being Scunthorpe. (Clark 2006: 502)

Igjennom sanger som ”For en gjeng med bønnere” ser vi den interne/eksterne dialektikk Clark nevner. Tydelig eksempel i hatoppgjøret mellom Vålerenga og Lillestrøm hvor klanen presenterer en forskjell mellom det urbane Oslo og det rurale Lillestrøm.

Traktor og lå

Har'u traktor og lå - holder du med LSK.

Har'u øl og er glad - holder du med Vål`enga.

(<http://www.klanan.no/sanger/hatsanger/>)

Innad i Oslo har man også differensiering mellom østkanten og vestkanten.

”borgerskapsklubben” FC Lyn Oslo på den ene siden og ”Arbeiderklasseklubben” Vålerenga på den andre. Spesielt en sang stikker ut i denne konflikten mellom identitet. Vålerenga har lenge sunget en sang om hvordan de ser Vålerengas reise igjennom Norge i tippeligasesongen. ”Øl og vold - Skamslåtte bønder” synges ved at supportergruppen deler seg i to grupper hvor den ene synger ”Øl og Vold”, mens den andre gruppen svarer ”Skamslåtte bønder”. Lyns supportere Bastionen har en egen variant på denne sangen som poengterer godt forskjellen mellom stereotypisk identitet: ”Sex og vin – masse masse penger” (<http://www.bastionen.no/Sanger.asp>). Som nevnt av Clark kommer differensieringen til syne ved å ikke være Vålerenga/lillestrøm/lyn osv. tydelig frem i eksemplene. Arve Hjelseth beskriver hvordan motsetninger virker inn på begivenheten.

Rivaliseringen gir mening til fotballen på flere måter. For det første skaper den tilhørighet (...). Rivaliseringen kan bli hovedpoenget med kampen like mye som godt spill eller mange mål. Enhver hendelse i kampen vurderes først og fremst i forhold til målet om seier. For det andre er dette en form for rivalisering som for de mest ivrige supporterne også overføres til selve tribunen, og mer eller mindre rituelle seanser før og etter kampen. Det å ”synges mot” motstanderens supportere kan bli like sentralt som selve kampen og dens utvikling nærmest en kulisse for kampen mellom supportere, i stedet for omvendt. Fotball deler supporterens verden inn i venner og fiender, kampen blir en rituell konfrontasjon også for supporterne, med stadion som ramme. (Hjelseth 2006:42)

Stabæk representerer nok en trend i norske supportersanger. Selvironi er et gjentakende tema og da gjerne igjennom lek av fordommer til egen identitet. Jeg forstår dette som et grep for å avvæpne problematikken og da gjøre eventuelle motangrep harmløse.

Vi hater bønder og fattigfolk

Vi hater bønder og fattigfolk
heia Stabæk, heia Stabæk
for vi har venner og penger nok
heia Stabæk, heia Stabæk
og hvis du ingen penger har, så kan du låne av vår rike far
heia Stabæk, heia Stabæk

(<http://www.stabaek.no/content/view/101/16/>)

Et annet godt eksempel på denne type selvironi er Tromsøs sang *Fesk*:

Fesk fesk fesk
Ole ole ole
Rein rein rein
ole ole ole
Subsidia
Ole ole ole
TIL TIL TIL
Ole ole ole

(<http://www.isberget.no/supporter/sanger/laget>)

Dette forteller oss at en del av identifikasjonsprosess kan også være med på å understreke og ufarliggjøre fordommer. At Stabekk er Norges rikeste kommune og at i Tromsø er fiskeri den viktigste næringsvirksomheten er ikke ukjente utgangspunkt for komikk og hets. Men det er en måte å knytte den store massen mennesker på tribunen sammen. Det er også et felles motangrep på motspillerne.

When the tifosi (supporters) chant ‘devi moire’ (‘You must die’) to an opposition player who has gone down injured, they do not actually want him to die, but the tone of their curse is not devoid of meaning(...) (Bromberger 1995:303)

Angrep på motspillere har den samme effekten som hatsangene mot de ulike klubbene. Der man mot klubbene er fokusert på identitetsdifferensiering er man i spillersanger opptatt av å sette motspiller ut av fokus. I sitatet over er det fokusert på styrkeforhold mellom de to lagene som igjen skal symbolisere at ”min klubb er sterkere enn din klubb”. I en kamp mellom Fredrikstad og Vålerenga ble dette styrkeforholdet formulert ved at Plankehaugen

sang ”det var nummer en!”¹⁶ når Daniel Fredheim Holm ble skadet og måtte byttes ut. Dette var en sang som ble tatt godt imot innad i gruppen og resulterte i at Plankehaugen sang ”det var nummer to!” da neste Vålerengaspiller lå nede for telling. Denne formulering forsterker en opplevelse av makt og at klubben man heier på er så uslåelige at motspillerne ligger skadede når laget går i angrep.

Denne type personangrep vitner også om at det finnes offisielle og uoffisielle supportersanger. De eksemplene jeg har trukket fra er offisielle (med unntak av Vålerenga Klanens ”Øl og Vold”). Jeg definerer de to gruppene ut fra hva som har blitt publisert på supporterklubbens hjemmesider. Uoffisielle sanger er akkurat slike sanger som Bromberger trekker frem. ”Ut med svinet” sunget til motstanderen som har gjort en forseelse. Klanens ”mor og far er søsken” som en variasjon til ”for en gjeng med bønder”. ”Kjøpt og betalt” til dommere som supporterne mener dømmer i disfavør av laget sitt. Her må jeg legge til en selvopplevd historie fra noen år tilbake. Fredrikstad spiller mot ODD Grenland på gamle Fredrikstad Stadion. Oddrane (ODD Grenlands supportere) har klaget mot dommeren hele kampen og mener bestemt at alle avgjørelser har falt til hjemmelagets favør. Over PA-anlegget informerer speaker at det har blitt funnet noen briller under hovedtribunen og om noen savner disse skal de henvende seg i klubbhuset etter kampen. Stille hører man det kommer en reaksjon fra Oddrane, først en liten gruppe, og når alle kan teksten synger de med full hals; ”Dommer’n sine briller! Det er dommer’n sine briller!”. Historien vitner om den kollektive kreativiteten som ligger latent i gruppen og hvordan det, i de rammene som er satt, florerer med improvisasjon.

Sanger sunget under kamp er meningsfull handling, i en intern/ekstern dialektikk, som igjennom sitt virke skal befeste rommet som innehaver av en geografisk og kulturell verdi. Sangene revitaliserer egen identitet samt differensierer identitet i et ”oss mot dem” perspektiv.

---

¹⁶ Det finnes flere varianter som man kan høre på tribuner over hele landet. Noen eksempler er ”Ut med svinet” – viser til om en spiller har gjort en foreteelse som publikum mener han bør utvises for. ”Porselen” – rettet til skadet spiller. Den artige ”plaster av mamma” – henviser til om spilleren må få hjelp av lagets medisinske støtteapparat etter skade. Variasjonen stopper kun ved kreativitet og humor.

3.6 Post-Kamp

Dommeren blåser av kampen. Spontane rop fra publikum og spillerne som har dratt en seier i land løfter armene i været. Skuffelsen brer seg over de spillerne som ikke klarte å vinne selv om de var så nærme utligning på tampen av kampen. Er det en borteseier som er resultatet kan det skje at hjemmepublikummet piper i missnøye. Spillerne går rundt på banen og takker motspillere og dommere for kampen. Dommerne møtes i midtsirkelen og går ut av banen samlet.

Post-Kamp kan i utgangspunktet virke som den korteste av alle de tre fotballbegivenhets fasene. Etter en hyllest til spillerne som vant og piping mot spillerne som ikke klarte å gjøre jobben, snur publikum seg mot utgangene og forsvinner ut i kvelden. Der man i de foregående fasene har vært konstruktive i en oppbygning og reetablering av felles kulturellidentitet, er man i Post-Kamp i en oppløsning av *communitas*. Men det er i denne fasen hvor jeg mener fotballbegivenheten etablerer sin refleksivitet og rytme. Refleksjon over hva som kunne ha skjedd er noe vi har møtt i kampfasen, men der hvor denne refleksjonen er situasjonsbestemt omfatter den i Post-Kamp hele kampen. Diskusjonen er med på å påvirke en forberedelsesprosess som leder inn i neste kamp.

I skrivende stund har Norge tapt 3-1 mot Montenegro (26/03 2008). Selv om denne kampen krever en oppvask blant lagledelsen på landslaget og innad i NFF parerer Åge Hareide (Norges landslagssjef) med at "det er i september alvoret starter". Betydningen av kampen mot Montenegro var å skape entusiasme rundt og selvtillit i laget. Men når resultatene uteblir pekes det videre til neste kamp. Eksempler som dette er mange. Den evige klisje om "å ta en kamp om gangen" ligger som et ekko under uttalelsene. Nå skal det sies at Hareide peker mot VM-kvalifisering og at kampen mot Montenegro var kun en vennskapskamp. Uansett så hadde pipa fått en annen lyd om Norge hadde vunnet. Om vi snur problemstillingen og ser det ut fra Montenegros perspektiv er det ikke tvil om at denne seieren representerer en målsetning om å etablere seg blant de store fotballnasjonene i Europa. Montenegro er en liten nasjon på ca 600 000 innbyggere som nettopp er blitt selvstendig etter en løsrivelse fra Serbia. I en nasjonsbyggingsprosess er det viktig å ha et landslag som, i forum hvor de kan likestille seg med mer ressurssterke nasjoner, kommer seirende ut. Så hva er ikke bedre enn å slå Europas rikeste 3-1.

4. Analyse Del 2

4.1 Voldsom Performance

I dette kapittelet skal jeg ta for meg en fragmentert supporterkultur. Jeg mener at i de grupperinger som er i stadig utvikling i dagens fotball er et resultat av et økende fokus på deltagelse i fotballbegivenheten. Vi vil se i analysen at det er en kontrast mellom de rammer som supporterkulturen har etablert over tid og den nye generasjonen supportere som definerer seg selv som Ultras.

Jeg benytter meg av Arve Hjelset *Mellom børs, katedral og karneval* (2006) som en hjelpsom hånd i gjennom denne analysen. Han ser på supporterens forhold til en økt kommersialisering av fotballbegivenheten. Jeg vil vise at det er en sammenheng mellom kommersialisering og Ultras. Dette kommer fram i måten de definerer sine egne mål og motiver for den aktivitet som de gjør. Spenningen mellom den nye og den gamle supporterkulturen vil komme til syne i analysen. Hvor den ene gruppen ønsker å bevare den normative strukturen, men den andre gruppen vil formulere en ny form for deltagelse i fotballbegivenheten.

4.1.1 Hooligans

Jeg har belyst det samfunnsvitenskapelige fokus på hooliganisme og maskulinitet i kapittelet ”Tidligere forskning”. Men hva er en hooligan?

(...) 'football hooliganism' (...) refers to the form of violence between spectators in England (...) Football hooliganism may be defined as the combination of acts of vandalism and systematic, often bloody aggression, carried out by specific groups of young fans against others like themselves inside and outside the grounds.

(Roversi
1994:360)

Som nevnt i sitatet defineres hooligans gjennomgående som voldelige grupper som sloss mot likesinnede. Jeg vil påstå at hooliganisme slik den tradisjonelt har blitt forstått ikke forekommer på norske fotballtribuner. Sikkerheten på dagens arenaer er så høy at med unntak av enkel hendelser er problemet ikkeeksisterende her i landet.

4.1.2 Casuals

Gruppen som har tatt over for hooligans er *Casuals*. Dette er en ny type hooligan, assosiert med subkulturer i England sent på 70-tallet og tidelig 80-tallet (Giulianotti 1999:31). Hjelset beskriver fenomenet slik:

Idisse årene dukket det såkalte *casual*fenomenet opp i England. Casuals er en subkultur som ytre sett kjennetegnes av at deltakerne bruker dyre merkeklær. Offisielt supporterutstyr brukes ikke, og kulturen romantiserer aggressivitet og maskulinitet. Ordinære kodekser tilsier at man kun angriper likesinnede, mens angrep på ordinære supportere eller tilskuere latterliggjøres. Casualkulturen kan ses som en reaksjon mot ekstensiv kommersialisering av supporterkulturen, ved at de avviser bruk av supporterutstyr som identitetsmarkør. Dette samsvarer imidlertid dårlig med de relativt dyre klesvaner de ellers har. En annen tolkning er at casualkulturen romantiserer den tradisjonelle fotballen. Fotball skal være maskulint, og casualkulturen er en pervertert måte å opprettholde denne på. Man skal heller ikke undervurdere betydningen av ”oppløp” og voldsomheter som en måte å tilfresstille psykososiale behov på. (Hjelset 2006:146)

Giulianotti (1999:31) sier at de merkeklærne de har knytter seg til navn som Lacoste, Diadora, Tacchini, Armani and Chevignon. Det er interessant å kikke på motivene for hvorfor de benytter en slik kostymering. Enkelte myter går på at engelske hooligans i forbindelse med europacupkamper stjal tøy i eksklusive butikker og da gjerne i Italia. Andre forklaringer er at denne kostymering har utgangspunkt i det økte fokus på å bekjempe hooliganisme i England og for å ikke bli satt under oppsyn av politiet benyttet de en mer ”casual” klesstil for å kamuflere seg og sine motiver blant resten av tilskuerne. Jeg benytter begrepet kostymering fordi det kan virke som om de bevisst gikk inn for å ”være en annen” i sine klesvalg. Det gir også et skille mellom dagens norske casuals som benytter denne klesstilen som en uniformering mer enn en kostymering som skal kamuflere dem i massene.

Isko Boys, et Casuals Firm¹⁷ tilknyttet Vålerenga, forteller om kleskodene på sin hjemmeside:

Menneskene i miljøet kjennes igjen ved at de ikke bruker eller bruker minimalt med supportereffekter og at de fleste er kledd i tradisjonelle designerklær fra fabrikanter som Stone Island, Burberry, Hacket og Lacoste
(<http://www.iskoboys.com/historie.htm>)

---

¹⁷ Casuals og Hooligans organiserer seg i Firms. Begrepet kan forstås som samme betegnelse som klubb og/eller gruppe.

Og sier videre om problemene dette kan ha i forhold til ordensmaktene: "Politiet har sett seg ut de pent kledde som sin hovedfiende i forbindelse med klubbens fotballkamper" (ibid). Sitatet peker på at en "pen klesstil" har blitt ensbetydende med *casualskulturen*. Hjelset belyser fenomenet i norsk kontekst:

I Norge har det i flere år eksistert små casualmiljøer i tilknytning til en del klubber. De spiller stort sett en marginal rolle. Flere av dem er åpenbart entusiastiske supportere. Folk i tilknytning til dette miljøet deltar gjennom sin tilstedeværelse i den kontinuerlige dialogen om hva som konstituerer en legitim supporterkultur. Deres insistering på at familiepreget truer den opprinnelige, maskuline fotballopplevelsen, vekker trolig et visst gehør også hos bredere supportergrupper. (Hjelset 2006:147)

Sitatet viser til at selv om *casuals* er sterkt i samsvar til hooligansproblematikken, så er det også et ønske om å ha en tradisjonell supporterkultur som står i kontrast til den økte kommersialiseringen som tar sted i dagens fotball. Isko Boys skriver på sine hjemmesider hvordan de er lei de strenge interne normene som finnes i Klanen, og ser seg selv som en gruppering som ønsker en økt frihet for å uttrykke seg på tribunen.

Mange klubber har større splid blant sine supportere enn det Vålerenga har, men når det er kamp fungerer de som en enhet og står samlet bak laget på banen og for hverandre på tribunen. Hos de regjerende seriemesterne er det ikke slik det fungerer i dag. Deler av supporterne til dels boikotter sanger som "feil personer" drar i gang og kritikk mot alt fra flagg til hopping og farge på hodeplagg er snarere regelen enn unntaket. Vel, dette er vel bagateller sammenliknet med det å peke ut medsupportere til politiet og fremprovosere utkastelse, arrestasjon og utestengelse av sine egne.

(<http://www.iskoboys.com/historie.htm>)

På denne måten er *casuals* en komplisert gruppe i norsk sammenheng. På den ene siden agerer de ved å avtale til slåsskamper mot likesinnede ute i gater, parker og puber. På den andre siden ønsker å ha en større frihet på tribunen. Det kommer frem at den konflikten mellom *casuals* og supporterklubben er politisk, og at førstnevnte ikke vil tilpasse seg den autoritet som supporterklubben ønsker å vise.

4.1.1 Ultras

I utgangspunktet er *Ultras* (eller Ultra) den italienske betegnelsen på fotballhooligans. Gjenger av unge italienske fotballsupportere organiserte seg på 60-70-tallet i Ultrasgrupper (Roversi 1994, Klinge 2007). *Norske Ultrasgrupperinger* er en betegnelse på den nye generasjonens fotballsupportere. De er i motsetning til tradisjonelle norske supportere som

er inspirert av engelsksupporterkultur inspirert av latinsk supporterkultur. Deres agering på tribunen er mer ”voldsom” enn den tradisjonelle supporterkulturen. Det er økt fokus på en konstant deltagelse, bruk av tostangsflagg, sang, bevegelse og bluss (romerske/bengalske lys). Problematikken med bluss skal jeg komme tilbake til senere.

Min hypotese er at vi nå er vitne til et generasjonsskifte på tribunen. Det er mulig at dette skifte skjer med en utvikling av nye medier som gjør det lettere for unge supportere å bli inspirert av supporterkulturer i andre land enn de som blir vist som tippekamp, som har vært hovedkilden for supporterkulturutviklingen i Norge (Hjelseth 2006:19). Den nye generasjonen er inspirert av tyske, franske, spanske og italienske (for å nevne noen) supporterkulturer. Igjenom media som www.youtube.com har supportere anledning til å utvikle sitt vokabular. Som for eksempel kan være melodier til supportersanger, inspirasjon til tifo og annen kreativ publikumsaktivitet.

Som nevnt; Norske supportere har hentet sin inspirasjon fra engelske supportere (Hjelseth 2006). Hjelseth nevner at det synes en forandring med blant annet innføringen av tifo på tribunen. Der hvor supporterkulturen tradisjonelt har lagt vekt på synging, som appellerer til hørselssansen, vektlegger tifo det visuelle (ibid:113). Han nevner videre at i blant annet Klanen var innføringen av tifo diskutert og motarbeidet.

Holdningene til tifo var lenge avventende blant norske supportere. Siden inspirasjonen var latinsk snarere enn engelsk, var for eksempel Klanen uinteressert i fenomenet i hele første halvdel av 90-årene, og sannsynligvis var Kanarifansen de første som eksperimenterte med tifo. Siden den gang har bruken gradvis økt, og i dag er det en sentral del av supporterens uttrykksformer, selv om holdningene fortsatt varierer en del. (Hjelseth 2006:363)

Man kan se likheter mellom Isko Boys formulering om en motstand mot den ”normaliserte” supporterkulturen i hvordan Ultras formulerer sitt motiv til deltagelse. Lillestrøm Ultrasgruppering Mental Boys 1917 poengterer dette i sin redegjørelse på mentalboys.com:

Vi tar avstand fra den moderne fotballen, da vi mener det skal være lov å gi uttrykk for sine følelser på tribunen og fotballen skal være for den vanlige mann i gata, makt og lignende skal ikke bety noe for supporterene. Støl kropp og hes stemme er en selvfølge for et hvert medlem av MB dagen etter kampdag. Vi avstår fra vold og voldelige aktiviteter.

(http://s.mentalboys.com/index.php?option=com_content&view=article&id=65:Om%20oss&catid=3:newsflash&Itemid=89)

Det er viktig å legge merke til den formulerte avstanden mot den moderne fotballen. Dette finner vi igjen hos Hjelsets bemerkninger om casuals. De er mot en familiefokusert og kommersiell fotball. Jamført til Giulianottis inndeling av fotballpublikummet, formulerer de seg som tradisjonelle supportere og indirekte kaller den nåværende supporterskare for Followers. Stabæk Inferno 99 (Ultrasgruppering tilknyttet Stabæk Fotball) understreker at dette er en målsetning som er felles for Ultras.

(...) [det er] den sydlanske supporter-kulturen vi jobber mot og de som vet hva vi snakker om da vet at på tribunen skal det synges, hoppes og flagges uansett hva stillingen måtte være. ”Armene i kors og holde kjeft mentaliteten” er fortsatt alt for utbredt på ståtribunen vår selv om det har bedret seg de siste sesongene. Antrekket på tribunen henger vi oss ikke så mye opp i, her må folk få bestemme selv, men en ting krever vi og det er at skjerfet og flagget skal med! Lag deg ditt personlige flagg eller banner og bli med å sette farge på tribunen. Fanatismen lenge leve!
(<http://www.stabaek-inferno.no/presentasjon.htm>)

Vi ser at de definerer hvilken supporterkultur de inspirerer seg av. Samt at de tar avstand fra, likt som Mental Boys, de supporterne som ikke yter maks i hele kampen. Man kan lese poengteringen at det er sang og aktivitet uansett resultat, noe som blir ett pek mot de som slutter å heie når laget ikke vinner (medgangssupportere). Dette er en problematikk som dukker opp i FC Lyn Oslos ultrasgruppering Söner af Christiania¹⁸ hvor de skriver ”Sangen skal være konstant i med- og motgang (...)” (<http://www.s-a-c.no/sac.php>).

4.1.2 Medias framstilling av Ultras

Jeg vil ta utgangspunkt i to konkrete saker som har skapt debatt, lokalt og nasjonalt, om hvilken supporterkultur som er akseptert, og hva som utfordrer denne forståelsen. Sakenes kontekst omhandler bruken av pyrotekniske effekter under kamp. Den ene saken omhandler Ultrasgrupperingen Brigade RødHvit som har sin lojalitet til Fredrikstad Fotballklubb og utestengelsen av fire supportere etter en kamp mot Stabæk Fotball (på deres hjemmebane Nadderud) i 2007. Den andre omhandler Lillestrøm SKs Ultras Felt C, på samme stadion, i 2008 som resulterte i utestengelsen av 25 supportere.

---

¹⁸ Söner av Christiania skiller seg ut fra resten av Ultrasgrupperingene i Norge ved å fremstå som mer ”intellektuell”. De påpeker dette i deres redegjørelse for valg av navnet: ”Vi har valgt å benytte den korrekte unionsstavelsen fra 1896 i navnet og den kommunalt benyttede stavelsen for byen vår. Vi kan til og med ha slagord på latin og bannere på engelsk der det passer seg. Aksepter det ” (<http://www.s-a-c.no/sac.php>)

4.1.2.1 *Brigade RødHvit*

Jeg begynner med et sitat fra gruppens hjemmeside som belyser hvordan Brigade RødHvit (BRH) ble startet og viser den "Ultras trend" som var inspirasjonskilde.

Brigade RødHvit ble stiftet høsten 2006 av to ivrige supportersjeler fra Fredrikstad, med et intenst ønske om å heve supportermiljøet i byen noen hakk. Samtidig hadde de også sett den gode utviklingen til Ultras Nidaros, Unge Enga, og stadig voksende Ultras Felt C¹⁹, og tenkte at en slik gruppe er akkurat det Plankehaugen trenger. Flere som også hadde sett seg lei på det trauste miljøet i Plankebyen hang seg raskt på, samtidig som ryktene, meningene og reaksjonene ikke lot vente på seg.
(<http://www.brigaderodhvit.com/ombrh.html>)

Vi ser en trend fra de Ultras som var sitert tidligere. Motivet for å starte en slik gruppe er at nivået på det etablerte supportermiljøet er i deres øyne for lavt og det kreves en etablering av nye grupperinger for å gjøre noe med dette. Vi kan også se en nasjonal utvikling. Der det hos andre Ultras blir poengtert en inspirasjon fra latinsk supporterkultur, ser vi her at BRH henter sin inspirasjon fra nasjonale Ultras.

Ultras kom ikke som en overraskelse på Fredrikstad Fotballklubb. Som allerede påpekt av BRH og som vi kan lese i sitatet under er FFKs sikkerhetsansvarlig Svein Erik Waters klar over fenomenet, men stiller seg kritisk til motivene i et intervju med Fredrikstad Blads nettsider (f-b.no) 27/5 2006.

Jeg skal ikke mistenke initiativtagerne for å ha falske motiver, men jeg mener de er godtroende og naive. Selve "Ultras-navnet" er belastet, og står internasjonalt for helt ekstreme grupper som kun er ute etter vold og bråk.
(<http://f-b.no/article/20060527/FFK/105270024>)

Det er interessant at Waters poengterer den ladete symbolikken som ligger i Ultras som betegnelse. Jeg har allerede nevnt at Ultras stammer fra den Italienske hooliganismen og det kan være dette Waters har i tankene, og som motiverer hans skepsis for utviklingen i Fredrikstad. I en artikkel på f-b.no 13/4 2007, intervjuer Fredrikstad Blad en talsperson fra BRH om hvilke motiver de har for deres aktivitet på tribunen.

Brigade Rød Hvit har imidlertid helt andre intensjoner, ifølge gruppens talsperson.
–Vi er kun ute etter å lage en elektrisk stemning under kampene ved å bidra med

---

¹⁹ Ultras Nidaros er tilknyttet Rosenborg BK, Unge Enga Vålerenga IF, Ultras Felt C Lillestrøm SK

intens synging og store bannere, sier mannen som insisterer på å være anonym.
(<http://f-b.no/article/20070413/FFK/104130029>)

Her igjen ser vi et fokus på deltagelse under kamp som det viktigste. Han poengterer videre den motstand mot kommersialisering som ligger i motivene for å organisere seg slik de gjør.

Ultras skiller seg fra de tradisjonelle supportergruppene ved at vi står opp mot den voldsomme kommersialiseringen som har vært i fotballen de siste årene. Jeg ønsker ikke å betale 600 kroner for å kle meg opp i en fotballdrakt som gjør at jeg fremstår som en reklameplakat for Carnegie og Europris. I stedet foretrekker vi såkalt "terrace fashion", sier han. (ibid)

"Terrace fashion" blir definert av f-b.no som Lacoste, adidas med mer, og peker mot den uniformering som vi har sett casuals gruppene benytter. I en annen artikkel pekes det på de likheter det er mellom casuals og Ultras:

Brigade rød/hvit har møtt motgang fra dag en og vi har måttet tåle mye drittsslenging fra blant annet medlemmer av Plankehaugen. Vi har som mål å skape liv og røre på tribunen. Vi er ikke der for å ha billige billetter eller medlemsfordeler. *Vi er ekte supportere.* Ultras i andre land er kjent for bruk av bluss i front, samt at vi er mer visuelle. Det blir det problemer av i Norge. Flere reagerer også på klesstilen vår. De tror vi er bråk bare fordi vi har Burberry-hatt på oss. Det er feil. Folk må tåle at folk er høylytte under en kamp, understreker han (...) Jeg vet ikke hva folk frykter, folk må se oss for hva vi er, Ultras. Vi har ikke noe med casuals eller hooligans å gjøre. Ikke kjenner jeg til noe slikt miljø heller. Jeg har vært supporter fra jeg var liten guttunge og har fulgt FFK gjennom tiden i 2. divisjon også. Nå som jeg er utestengt er jeg mest lei meg for å gå glipp av kampene, fortsetter han.

(<http://f-b.no/article/20070912/FFK/70912004>, min uthevelse)

Det er viktig å utheve uttalelsen at de er "ekte supportere". Konflikten mellom det etablerte supportertermiljøet og Ultras er klar. Der Ultras mener de befinner seg på sanksjonerte plasser²⁰ for å yte sitt ytterste i tribuneengasjementet. De ser seg i kontrast til de supporterne som er der kun for å utnytte medlemsfordelene med lave billettpriser. Han understreker også at bruken av klær som har en ladet symbolverdi er et problem for Ultras. Jeg mener at dette kan forsvares fra de som utøver kritikk. Så lenge klesdrakten minner om Casuals og man agerer mer voldsomt under kamp, kan det forstås at Ultras er bråkmakere. Han sier også at "folk må tåle at folk er høylytte under kamp". Dette er noe som jeg mener er felles for

---

²⁰ Jeg bruker uttrykket sanksjonerte plasser fordi dette er plasser på stadion forbeholdt supporterklubben. Prisene er generelt lavere, men det kreves medlemskap i supporterklubben for å kunne kjøpe billetter.

engelskinspirerte og latinskinspirerte supportere, men det problemer når ”feil folk” er høylytte.

En konsekvens av den strenge linjen som ble ført av Plankehaugen fikk jeg oppleve under et antall kamper før og etter denne hendelsen på Nadderud 3/9 2007 hvor flere medlemmer av supporterklubben ble utestengt etter at det ble avfyrt bluss på tribunen. En av de utestengte var Zoran Puvatcha eller ”Trollmannen fra Zagreb” som han ble kalt i en artikkel i Fredrikstad avisen Demokraten i 2004.²¹ Puvatcha var en av grunnleggerne av Dynamo Zagrebs supporterklubb Bad Blue Boys (BBB) og har vært en av de sentrale personene til å bygge en supporterkultur i Fredrikstad. Han var mest kjent som forsanger for Plankehaugen i en årrekke. Forsangerens rolle er svært sentral som igangsetter og taktholder. Det var tydelig at Puvatcha hadde autoritet innad i supporterklubben og var viktig i det performative uttrykket til supporterklubben under kamp. Men etter Stabækkampen ble han utestengt. Savnet etter en som tok ansvaret og fikk opp et intensitetsnivå blant supporterne var tydelig i kampene etter. Jeg mener at dette også ga grobunn for en større utvikling blant Ultras, og at de blant annet så på sin oppgave å få intensiteten under kamp opp på det samme nivået som hadde vært med Puvatcha som forsanger.

4.1.2.2 Ultras Felt C

Mens BRH problematikken fulgte FFK i løpet av 2007sesongen fikk vi et nytt eksempel i 2008. Ultrasgrupperingen i Lillestrøm, Ultras Felt C (UFC), fikk alle sine medlemmer ekskludert etter tenning av et bluss etter et straffespark i en kamp på Nadderud stadion mot Stabæk søndag 6/4 2008. Ultras Felt C gir denne beskrivelsen av seg selv på deres hjemmeside ultrasfelc.com:

UFC ble stiftet 25. November 2005 av en gjeng Lillestrøm-fans. Et ønske som å lage en enda mer intens atmosfære med flaggvifting, bannere pyro og konstant synging sammen med likesinnede, var bakgrunnen for å danne en ultrasgruppe i Lillestrøms supportermiljø. (<http://www.ultrasfelc.com/ufc.php>)

Vi ser at det er et ulikt forhold til den etablerte supporterkulturen hos Ultras Felt C enn i Brigade RødHvit. Jeg forstår UFCs uttalelse slik at de ønsker å være en mer aktiv del av det bestående supportermiljøet og ikke å distansere seg fra dem slik vi ser i Fredrikstad. Men

---

²¹ <http://www.demokraten.no/lokalsport/article1312901.ece>

problematikken som oppstår er lik den som tok sted i Fredrikstad og debatten likeså. Det oppstår en interessekonflikt om hvordan man ”skal være supporter” noe som blir belyst av LSK-leder Per Martinsen i et intervju i Dagbladet 7/4 2008.

Vi ønsker et tett og godt samarbeid med Kanarifansen²², og med dette ønsker vi å luke ut uønskede elementer som både ødelegger for Kanarifansen selv, og ikke minst for LSK, sier Mathisen. Han forteller at det også kan bli aktuelt å utestenge enkelte grupperinger klubben ikke ønsker å ha på Åråsen. Dette er ikke første gangen klubben utestenger supportere. For halvannet år siden ble supportergruppa Ultras Felt C (UFC) utestengt fra alle klubbens hjemmekamper. LSK-fans fyrte opp bluss på Aker Stadion²³, og klubben valgte å utestenge hele gjengen på rundt 25 personer.

(<http://www.dagbladet.no/sport/2008/04/07/531837.html>)

(Figur 6. Klanens kritikk til LSKs håndtering av egne supportere foto: Kevin Skjøthaug <http://www.klanen.no/content/view/full/38342>)

Dagbladet gir oss et inntrykk om hvordan Ultras organiserer seg i den nevnte saken fra 2006. Selv om sitatet er myntet på Ultras Felt C spesielt mener jeg beskrivelsen fungerer på norske Ultras generelt.

---

²² Kanarifansen er den offisielle supporterklubben til Lillestrøm SK.

UFC har ikke noe medlemsregister, det er ingen «klubb» og bare en løst sammensatt gruppe av personer som har de samme synspunktene på hvordan supportere skal opptre og hva som er god supporterkultur.

(<http://www.dagbladet.no/sport/2006/09/29/478208.html>)

Sitatet setter problemet i et interessant perspektiv. Det er flere måter å være supporter på, og de nevnte Ultras samler seg rundt en ide om å være supporter som bryter med flertallet og med regelverket. Dette kommer til uttrykk i et intervju på Nettavisen.no 11/4 2008 med styreleder i Lillestrøm SK Per Mathisen; hvor han sier:

De som ikke har gjort noe galt, de vil kunne gå på kamp. Men de kommer ikke inn med Ultras-utstyr (...) De får i stede ikke seg vanlig supporterutstyr. I så fall er de hjertelig velkomne for å lage stemning (...)

(<http://nettavisen.no/sport/fotball/tippeligaen/lillestrom/article1751090.ece>)

Hva som menes med "Ultras-utstyr" og hva som menes med "vanlig supporterutstyr" blir ikke nærmere definert. Men det er sannsynlig at det er snakk om flagg med påskriften Ultras, andre tifoeffekter som man kan knytte til grupperingen og eventuell terrace fashion slik det ble definert tidligere. Vanlig supporterutstyr kan forstås som drakt og skjerf, noe som vi som i sammenheng med BRH ble betegnet med reklameplakat²⁴. Klubbens definisjon av hva som er en supporter er da de som har "vanlig supporterutstyr". De som utfordrer dette synet blir da definert som uromomenter som er uønsket i fotballrommet. Selv om de, som Ultrasgrupperingene selv mener, kun er der for å øke intensitetsnivået på tribunen.

4.1.3 Bluss

Felles for begge episodene hvor Ultras har kommet i konflikt med fotballklubben og supporterklubben de tilhører, er ved bruken av pyrotekniskmateriale (bluss) på tribunen. Svein Walters belyser i sammenheng med BRHs bluss-situasjon på Nadderud at NFF har et strengt regelverk mot pyroteknikk i fotballrommet.

Her er det helt klare retningslinjer som er nedfelt av Norges Fotballforbund, og som alle supportergrupperinger må forholde seg til. Det er kun offisielle supporterklubber som får lov til å benytte seg av såkalte bluss på hjemmekamper. På bortekamper er det overhodet ikke lov, sier Svein Erik Waters som er sikkerhetsansvarlig på Fredrikstad stadion. (<http://f-b.no/article/20070413/FFK/104130019>)

---

²³ Aker Stadion er hjemmebanen til Molde Fotballklubb

²⁴ Ultras bruker også "juletrær" som betegnelse på fotballpublikum som er kledd i mye supporterutstyr (Hjelseth 2006:247)

Jeg vil nå se nærmere på fenomenet for å se om det ligger noen symbolsk verdi i å benytte seg av denne type tifo. Arve Hjelset (2006) belyser dette slik:

Bluss er en av flere former for tifo som på en eller annen måte virker *provoserende*. Det er lettere å skille tifo fra andreinitiert spektakularisering når budskapet provoserer eller beveger seg i grenseland i forhold til lover og regler. Tifo med politiske budskap er et eksempel på dette, og kan fortolkes som signalisering av *motstandsidentitet*. Det samme er budskap som består i mer eller mindre aggressive utfall mot motstanderen og/eller deres supportere, noe som ikke er uvanlig. Bluss har imidlertid vært spesielt hyppig diskutert de siste årene. Bruken av pyroteknikk aktualiserer flere kontroversielle dimensjoner, både mellom ulike supportergrupper og mellom supportere, klubb og det øvrige publikum. Pyroteknikk var i utgangspunktet ikke tillatt i norsk fotball, men i dag kan man arrangere planlagt bluss- eller røyktifo i forkant av kampen, fortrinnsvis på indre bane. Det er ikke tillatt å tenne på bluss på tribunen. Begge deler kan skape tifoeffekt. I regisserte arrangementer er det naturligvis spesielt populært å la røyken fra blussene inneholde klubbfarene. Mer uorganisert og spontan bruk av bluss eller røyk inne på tribunen kan også gi et relativt mektig visuelt inntrykk. Blusstifo har også sin bakgrunn i den latinske fotballkulturen, og i tråd med at denne kulturen i økende grad inspirerer norske supportere, er det grunn til å tro at holdningen til dette beveger seg i positiv retning. Det er imidlertid kontroversielt. Det kan skade klubben ved at den påføres bøter for manglende sikkerhet, og det øvrige publikums holdninger til bluss er trolig mer negativ enn til andre tifouttrykk. (Hjelseth 2006:366)

Hjelset diskuterer bluss i sammenheng med en ekstern formulering om identitet og hvordan diskusjonen blant supportere går når det gjelder denne type tifo og trekker inn at dette kan oppleves som en reaksjon skapt ut av en spontanitet som ligger i den glidende kontekst og spenning som ligger i spillet, men grunnet de sikkerhetsmessige problemer som er i sammenheng med denne type performativ aktivitet er debatten problematisk. Hjelseth belyser også at denne problematikken handler om hvor lojaliteten ligger hos de som utøver denne formen for tifo.

Selv om supportere ofte samarbeider godt med klubbene, har de ikke noe ønske om blindt å følge klubbens krav. Deres egne normer kan komme i konflikt med klubben. Supportere er ikke strømlinjeformede, de skal også tøyse grenser. Noen ganger ønsker supportere utvilsomt å provosere for provokasjonens egen skyld. For eksempel kan de ønske å underminere fotballens eventuelle preg av å være ren familieunderholdning. I noen tilfeller kommer supporterens måte å støtte laget på i konflikt med formelle regelverk som kan være definert av klubb, forbund, politi eller brannvesen. Et eksempel på dette er bruken av pyrotekniske hjelpemidler. Etter avtale er det anledning å avholde regisserte pyrotekniske show på indre bane under lagets innmarsj. Mange supportere finner imidlertid ikke dette særlig attraktivt. I stede hender det at noen tenner på et bluss på tribunen. Politi eller vakter vil da normalt gripe inn, og klubben kan bli bøtelagt. I streng forstand står altså supporterne

---

i fare for å påføre klubben en utgift. Dette blir dermed et spørsmål om hvem lojaliteten er rettet mot. (Hjelseth 2006:227-228)

Hjelseth tar utgangspunkt i en bluss-situasjon i en kamp mellom Ålesund FK og Vålerenga IF i 2005 hvor det var usikkerhet rundt om Klanens rop ”ut med pakket” var myntet til blusseren eller til politiet som var på plass til å kaste ut vedkommende (ibid:228).

Lojalitetsspørsmålet blir da om man skal støtte egne supportere eller om man skal støtte klubben. Dette belyser den problematikken som ligger i denne bruken av bluss og det vekker spørsmål om hvorfor det er så viktig for Ultras å ha muligheten for denne performative akt? Det kan være slik Hjelseth belyser at det er en provokasjon for provokasjonens skyld. Jeg mener det også er en handling som skal distansere Ultras fra den kommersielle fotballen de åpenbart er motstandere av. Ved å utfordre normene for god supporterkultur er de også en aktiv del av en debatt om denne normen er rett.

4.2 Fotball og det Liminale/Liminoide

Jeg ønsker å knytte til begrepsdiskursen om det liminale og det liminoide som en forståelse om hva fotballbegivenheten representerer i det kulturelle rom. Elisabeth Johansen²⁵ definerer det liminale som et *frirom* som står utenfor den normative strukturen og gir, i hennes tilfelle Klanen, ”et pusterom fra en ellers stressende hverdag” (Johansen 2007). Hans Hognestad (1997) benytter seg av liminalbegrepet da han i sin studie av supporterkultur rundt klubben Harts of Midlothian FC (eller Harts som er den vanlige forkortelsen av klubbnavnet) ser på den ritualistiske prosess som omkranser fotballbegivenheten. Jeg ønsker å knytte til meg denne diskurs fordi det 1) presenterer et interessant spørsmål rundt bruken av liminalbegrepet på en industrialisert sosial performance. 2) det problematiserer fotballbegivenheten i forhold til Giulianottis inndeling av fotballpublikummet.

Først la oss se på diskusjonen rundt det liminale og liminoide. Jeg forstår hovedforskjellen mellom liminal og liminoid som liggende i den tillagte viktigheten i den performance som utspilles. Turner viser ulikhetene (men som viser seg å inneha fellestrekk) igjennom fem punkter i *From Ritual to Theatre* (1982). Han beskriver liminale fenomener som fenomener

---

²⁵ Johansen benytter dette begrepet i boken *Klanen – Den kollektive kroppen* (2007) en antropologisk studie av kroppsliggjøringen av supporterkultur.

knyttet til stammesamfunn; er kollektive og finner sted i sammenheng med kalendariske, biologiske, sosiostrukturelle rytmer eller sosiale kriser; er integrert i den sosiale prosessen; bygd opp av samfunnsbetydende symboler; og positivt enn om samfunnsforandrende for hele samfunnet. Liminoide fenomener har utviklet seg i tråd med en økende industrialisering av (hovedsakelig) det vestlige samfunn; kan være kollektivt, men oftest individuelle produkter som kan ha en masse effekt; utviklet utenfor de samfunnsoppholdende institusjonene som økonomi og politikk; innehar symboler knyttet til subgrupper; er ofte en del av en sosial kritikk som blant annet manifester som står i opposisjon til det bestående. (Turner 1982: 53-55). Turner definerer forskjellen når han skriver:

The *liminoid* is more like a commodity which one selects and pays for- than the *liminal*, which elicits loyalty and is bound up with one's membership or desired membership in some highly corporative group. One *works* at the liminal, one *plays* with the liminoid (ibid: 55 min utheving)

Fotballbegivenheten er liminoid om vi skal følge denne argumentasjonen. Man betaler for sin billett og man kan velge om man vil delta eller ikke. Man er individuelt engasjert, men kan bli dratt inn i en kollektiv opplevelse osv. Problemet oppstår når vi snakker om supportere generelt og Ultras spesielt. Ultras formulerer at de ønsker at alle *arbeider* på tribunen. De ønsker en involvering på et emosjonelt plan og ikke passive tilskuere. Vil ikke dette si at i det liminoide så er det en gruppe som arbeider for å skape det liminale? Belinda Sørensen (2006) beskriver det liminale som: "(...) både (...) skapende og ødeleggende. Man kan tenke seg at det liminale stadig beveger seg mellom disse to ytterpunktene, uten at det finnes en passiv posisjon" (Sørensen 2006:17). Problemet for Ultras er da at de står i opposisjon til den liminoide opplevelsen av begivenheten og på den måte skapes de konflikter som vi har sett har blitt omtalt i media. På så måte er jeg enig med Hognestad (1997) som sier at:

Entering the ritualized frame around a football match is for a fan²⁶ often experienced as passing a threshold where the sense of the immediacy and authenticity of active support tends to transcend all other concerns. (Hognestad 1997: 196-197)

Det eneste som må påpekes er at Hognestad snakker om en tilskuer og hvordan denne overgangen fra hverdag til performance space er individuell, noe Turner påpeker hører det

---

²⁶ Hognestad tar ikke utgangspunkt i Giulianottis inndeling av fotballpublikummet i sin artikkel. Vi må dermed tenke oss at hans bruk av "fan" er i denne sammenheng ment som supporter.

liminoide til. Men det handler om å delta aktivt og ikke kun se spillet. Det er her jeg mener man ser at i fotballbegivenheten finnes det liminale tendenser som vi kan lese ut fra motivene til de som deltar. Dette er for meg det essensielle i det liminale. Man søker, ønsker og påvirker mulighet for forandring, og dette manifesteres i handling.

Victor Turner called this state of unboundedness “spontaneous communitas.” This kind of feeling occurs during trancing, ritualizing, and meditating, but also when one is taken over by the “crowd spirit” at a sport match (...) or you lose yourself in hours of disco dancing driven by the music, drink, drugs, and camaraderie. (Schechner 2002:167)

Det er spesielt når mulighetene i situasjonen forløses når denne type spontan communitas når sitt høydepunkt. Grunnen til dette er at i fotballbegivenheten ligger den største verdien og det som er med på å skifte eller opprettholde status blant de involverte. Når da man i felleskap har ”bidratt” til at denne målsetningen blir oppfylt er gleden over dette ukontrollerbar.

4.3 Supportere i et communitasperspektiv, hva kan det gi for kunnskap?

Det den pågående debatten mellom supporterklubbene, fotballklubbene og Ultras viser er at det finnes ulike syn på hva det vil si å være supporter. Det underliggende motivet er likt hos dem alle, de vil støtte laget. Men det er hvordan støtten skal formidles som er stridsspørsmålet. Vi kan se at over tid har supporterklubbene og klubbene kommet til enighet om hva som er korrekt adferd og hva som ønskes av aktivitet/kostymering på tribunen. Dette kommer til syne ved at Lillestrøm SK ønsker tilskuere i ”vanlig supporterutstyr” velkommen, men ikke ”Ultras-utstyr”. Ultras bryter med denne normen. De ønsker å bestemme hvordan de agerer på tribunen uavhengig av de bestemmelser som blir formulert av klubben. Rammene brytes når Ultras introduserer pyrotekniske midler på tribunen. Det er i og for seg selvforklarende grunnet NFFs strenge regelverk og at denne type materiell kan utgjøre en fare for liv og helse. Vi må dermed heve diskusjonen om bluss til et nivå hvor vi ser på hva denne type handling representerer. Hjelseth har gitt oss en god gjennomgang av potensiell provokasjon kan fungere som en distansering fra et normativt system, en form for sosial ulydighet. Jeg mener dette er kun den ene siden av problemstillingen.

Ultras representerer også en type supporter som ønsker en total innlevelse på tribunen. Innsats, engasjement og følelser er stikkord av Ultras beskrivelse av egen innsats på tribunen. Det jeg vil videre i denne analysen er å se på publikum (alle) i lys av Victor Turners *communitas* begrep. Deretter vil jeg rette fokus på supporteren og se hvordan en fragmentering av denne gruppen er med på å problematisere deltagelse, samt står i kontrast/opposisjon til de rammene som supporterklubbene og fotballklubbene innarbeidet over tid. Ved å knytte *communitas*begrepet i denne diskusjonen vil vi se at fragmenteringen er resultater av en sterk normalisering av fellesskapet og at Ultras representerer en gruppe som ønsker å komme tilbake til den spontane følelsen i begivenheten.

4.3.1 Hva er *communitas*

For å forklare hva *communitas* er så må vi godkjenne en del prinsipper. For det første så er skillene mellom antistruktur og *communitas* vanskelige å se. Det er ofte presentert som det samme. Jeg mener forskjellen ligger på et organisatorisk plan og at *communitas* er en konsekvens av en antistruktur. Turner sier at antistruktur ikke er en "structural reversal" (Turner 1982:44). Men at det er noe som oppstår når vi beveger oss bort fra den normative "hverdag" som vi til vanlig beveger oss i, og går inn i et rom (fysisk eller psykisk) som er satt til side for den aktivitet vi skal ta del av. Antistruktur kan forstås som en etablering av en struktur etter den kapasiteten som ligger i handlingens natur. Det vil si at et hierarkisk forhold mellom mennesker, om de så gjelder kjønn, økonomi eller annen form for makt, opphører og det blir en ny definering av de sosiale forholdene. Det kan enklest forklares ved å si at narren kan bli konge og visa versa.

I denne antistruktur oppnås et *communitas*. Schechner definerer *communitas* som "a feeling of group solidarity, usually short lived, generated during ritual" (Schechner 2002:62). Gruppesolidaritet mellom de involverte er en god beskrivelse. Turner definerer det som "a relationship between concrete, historical, idiosyncratic individuals" (Turner 1995:131). Det er forholdet mellom individer i en situasjon. Catherine Bell beskriver *communitas* i sammenheng med overgangsritualet, og at *communitas* oppstår mellom individer som er i gjennom den samme initieringsprosessen. "They are effectively outside the structure or organization of society, in a state of liminality or antistruktur, which nonetheless foster a intense experience of community among them" (Bell 1997:40). Felles for definisjonene og

forklaringene er at *communitas* oppnås mellom mennesker i en antistruktur, og/eller som Bell er inne på ”a state of liminality”.

Det vi kan konkludere er at *communitas* er et fellesskap mellom mennesker i tilsidesatte hendelser i samfunnet. Dette er ofte i sammenheng med ritualer, men jeg mener det også kan oppstå i andre sosiale performative begivenheter. Jeg mener at fotballbegivenheten skaper en antistruktur. Dette har vi sett i min gjennomgang av Giulianottis typografiske inndeling av fotballpublikummet (kapittel 3.3.3). Ved å bevege seg inn i fotballbegivenhetens performance space går publikummet ut av hverdagen og det oppstår en antistruktur. Dette kommer til uttrykk ved at for eksempel gjenstander som ballen får en definert verdi. Spillerne må forholde seg til et sett regler som ikke har noen juridisk verdi utenfor stadion. Og publikum deler seg inn i grupper etter hvilken grad av deltagelse de ønsker i begivenheten. På den ene siden av skalaen er supporterne, den ekte tilhengeren som synger, danser og roper. På den andre siden er flâneuren som kun er der for å observere spillet (og til en viss grad supporterne).

Tidsperspektivet må også bli tatt i betraktning når det gjelder *communitas*. Turner peker på dette:

(...) the spontaneity and immediacy of *communitas* – as opposed to the jural-political character of structure – can seldom be maintained for very long. *Communitas* itself soon develops a structure, in which free relationships between individuals become converted into norm-governed relationships between social personae.

(Turner 1995:132)

Det ligger et element av umiddelbarhet i *communitas*. Men som Turner sier kan denne umiddelbare foreningen mellom individer fort etablere en normativ struktur, hvor roller (og makt) blir definert mellom de involverte parter. Dette peker på en problematikk om hvordan Ultras står i opposisjon til denne normative strukturen. Det oppstår også paradokser når man bryter reglene med et nytt sett med regler.

Det interessante med fotballbegivenheten er at det oppstår *communitas* mellom to grupper og at dette er fundamentet for den konflikt som fotballbegivenheten bygger på. Selv om alle i fotballbegivenhetens performance space forholder seg til den samme (anti)strukturen må vi skille mellom hjemmelagets tilhengere og bortelagets tilhengere. Jeg mener at potensialet for en fellesskapsfølelse mellom bortelagets tilhengere er større i og med at de (vanligvis) er plassert på avgrenset område på stadion satt til side for dem. Det betyr at man får en miks av

motivdefinerte publikummere på et geografisk område. Vi må også ta i betraktning at de er på ”fremmed mark”. Og at dette medfører med seg en sterkere tilhørighet til hverandre. Tilhørighet blir ytret igjennom en ikledelse av klubbens farger. Denne problematikken vil ikke bli belyst nærmere, men det er et perspektiv på at de to hendelsene som jeg har belyst (Brigade RødHvit og Ultras Felt C) begge fant sted på bortebane.

Jeg vil nå se videre på de ulike klassifiseringene av *communitas* som Turner presenterer i *Form Ritual to Theatre* (1982) og se dette i sammenheng med Ultras problematikken.

4.3.2 Communitasklassifikasjonene

Victor Turner skiller mellom tre ulike typer *communitas*; normativ *communitas*, ideologisk *communitas* og spontan *communitas* (Turner 1982). Jeg vil ta for meg de enkelte i sammenheng med fotballbegivenheten og tilskuerne i fotballbegivenheten. Her vil jeg se på om dette er avskilte klassifikasjoner eller om de beveger seg kontinuumsk i forhold til hverandre. Schechner belyser denne problematikk (indirekte) i sin gjennomgang av tema i *Performance Studies* (2002:62-63). Jeg tolker Schechner dit at han ønsker å unnsnippe en kategoriseringsdiskurs. Ved å kun presentere to av de tre (normativ og spontan) communitasklassifiseringene viser han at han forstår *communitas* som noe flytende i den rituelle kontekst. Noe som passer performanceteoriens fundament godt.

Fotballbegivenheten er et godt eksempel på denne ide. Fotballbegivenheten har en flytende kontekst i og med at spillet er i stadig bevegelse. Publikum reagerer dermed på en kontekst i forandring og forsøker på samme måte å påvirke konteksten i deres favør. Det er også elementer av ritualisert normativ adferd og ekstatisk spontan glede i fotballbegivenheten. Dette er ytterpunktene. Men jeg vil forsøke å vise at det finnes rom for den tredje communitasklassifikasjonen, ideologisk *communitas*. Den intense viljen som ligger hos denne gruppen kan utarte seg til konflikt til det normative. Felles for de begge er at de ønsker å oppnå en spontan atmosfære.

4.3.3 Normative communitas

Alle som deltar i fotballbegivenheten er en del av et normativt *communitas*. Det vil si at alle er der for å se (og spille) fotball, og de må forholde seg til den strukturen som fotballen er

bygd opp rundt. Ønsket om å skape/oppleve en atmosfære som spontan ligger i lufta. Jeg har allerede vært inne på både de performative hjelpemidlene som supportere bruker for å kunne overføre en entusiasme og energi til spillerne. De som kommer inn i fotballbegivenheten med underholdning som motiv (Flâneurs) er der for å oppleve den stemning som blir gjort. Fans er der for å oppleve medierte myter om supportere sang og fotballstemning. Followers er med fordi dette er en intern/ekstern definering av deres identitet, og supportere må være der for det er livet deres.

Normative communitas (...) [is] a "perduring social system" a subculture or group which attempts to foster and maintain relationships or spontaneous communitas on a more or less permanent basis. (Turner 1982:49)

Schechner forstår normativ communitas som "sometimes dry and unfeeling display of group solidarity" (Schechner 2002:62). Dette kan forstås som at man kun forholder seg til hverandre og situasjonen fordi de er der sammen uten noe underliggende motiv for fellesskapet. Schechner sammenligner normativt communitas med deltagelse i en Romersk-katolsk messe hvor denne form for communitas kan føles "official", "ordained", "imposed" (ibid). Motivene for deltagelse i messen er å komme i kontakt med Gud, og uten sammenligning for øvrig, er deltagerne i fotballbegivenheten der for fotballen og laget.

Supporterklubber er normative communitas. Det er samlinger av likesinnede som har pågått over tid og funnet en egen struktur. Turner sier også at i normative communitas hender det at enkeltindivider får/påtar seg arbeidsoppgaver som i utgangspunktet virket karismatisk ut fra den spontane etableringen av en slik samling, men blir over tid et relativt repetitivt sosialt system (Turner 1982:49). Dette kommer til syne om vi ser tilbake på etableringen av Plankehaugen og Zoran Puvatchas innflytelse på supporterklubbens performative uttrykk.

Igen så ser vi at vi må ta til hensyn et tidsaspekt. Supporterklubber er noe som oppstår ut fra at likesinnede samles rundt et lag og sammen får et performativt uttrykk som skal virke støttende på laget. Over tid får denne grupperingen et regelverk (offisielt eller ikke) som bestemmer hva som er riktig supporterengasjement eller ikke. Dette er et paradoks som blir belyst av Turner:

We thus encounter the paradox that the *experience* of communitas becomes the *memory* of communitas, with the result that communitas itself in striving to replicate itself historically develops a social structure, in which initially free and innovative relationships between individuals are converted into norm-governed relationships between social *personae*. (Turner 1982:47)

Det paradokset formulerer er at det ligger mange føringer i deltagelsen i begivenheten. Dette blir et ønske om å oppnå *communitas* som der igjen skaper regelbundne strukturer mellom individer. Resultatet av dette er at man i en strukturert sfære skaper nye regler for å frigjøre seg fra rammene og oppnå det spontane. Noe som vi gang på gang har sett er et av grunnmotivene for etableringen av alternative supportergrupperinger.

4.3.4 *Spontaneous communitas*

I fotballbegivenheten er det (først og fremst) mål som skaper spontan²⁷ *communitas*. Det vil si at det er mål som bryter den normative *communitas* som er etablert i den tradisjonelle supporteraktiviteten. Sang og bevegelser blir avbrutt og vi får et spontant gledesutbrudd hos det skårende lags tilskuere. Mål er resultatet alle i fotballbegivenheten jobber for å oppnå. Uten mål blir det som kjent ingen seier. Turner sier at: "Individuals who interact with one another in the mode of spontaneous *communitas* become totally absorbed into a single synchronized fluid event" (Turner 1982:48). Konsekvensen av mål representerer et fellesskap hvor alle er på samme lag. Schechner beskriver et viktig poeng i denne sammenhengen:

Spontaneous *communitas* rarely "just happens". It is generated by certain procedures. Across a ritual limen, inside of a "sacred space/time," normative *communitas* usually reigns, with occasional moment of spontaneous *communitas* (Schechner 2002:63)

Spillerne løper bort til sine supportere og deler gleden med alle parter. På tribunen reiser folk seg og jubler. Man hopper, klemmer, roper og heier i en gledesrus. Grunnen til denne begeistring ligger i at det i utgangspunktet er en bragd å klare å overliste motstanderen. Dog må vi skille mellom når målene kommer. Det vil si at en skåring på stillingen 4-0 ikke oppleves like godt enn når, som tilfellet var for Manchester United i 1999²⁸, man skårer et avgjørende mål på overtid, eller som for Norge i Marseille 1998²⁹ hvor man klarer det

---

²⁷ Blir også definert som "existential *communitas*" (Turner 1995:132)

²⁸ Mai 1999 spilte Manchester United og FC Bayern München Champions League finale på Neu Camp i Barcelona. Manchester United lå under 1-0 til de siste minuttene. Manchester United utlignet først til 1-1 (Teddy Sheringham) og på overtid stakk Ole Gunnar Solskjær fram stortåen og prikket ballen inn i mål. Som førte til seier.

²⁹ Norge slår Brasil 2-1 i Marseille i gruppespillet i VM. Ingen hadde forventet at Norge kunne ta poeng mot de regjerende verdensmesterne, men Tore Andre Flo gav oss et flott mål etter en soloprestasjon på kanten av 16meteren og Kjetil Rekdal satte straffen som gav oss kvartfinalebillett.

umulige ved å slå Brasil. Det handler om at man får en følelse av å ikke miste troen på den forløsende pasningen og skuddet som man arbeider med i det normative *communitas*.

Det er lett å snakke om de positive opplevelsene når man skal arbeide med spontan *communitas*. Schechner presenterer spontan *communitas* som: “a sincere outflowing of warmth for others in the group” (Schechner 2002:62). Men han påpeker også at dette kan være hendelser som følger tragedier (ibid:63). Jeg mener at en god forklaring på hvordan spontan *communitas* oppstår er ved å se på de øyeblikk hvor det potensielt kan bli forløst. La meg forklare nærmere; Det sies at 0-0 kamper kan være mer spennende enn kamper som ender 4-2. Forklaringen på dette er at man vipper mellom ”himmel og helvete”. Spenningen i kampen ligger på om man klarer å forløse den potensielle spontane *communitas*. Et mål mot også kan forløse en spontan *communitas* hvor alle samles rundt skuffelsen av at man ikke har klart å vinne kampen, på samme måte som man samles i glede når man skårer mål.

4.3.5 *Ideological communitas*

Communitas er flytende i den rituelle kontekst. Der det i normativt *communitas* er en søken om spontan *communitas* er det i *ideologisk communitas* brudd eller refleksjon med/om spontan *communitas*. Dette fører oss tilbake til Schechner og ”*communitas* kontinuumet”. Turner formulerer indirekte at det i den rituelle kontekst finnes flere *communitas*, og skifter i kontekst skifter hvordan deltagerne forholder seg til den. Alle i fotballrommet må forholde seg ”kaldt” til regler og rammer, og den stadig skiftende kontekst vil gjøre at man opplever korte glimt av spontan *communitas*. Det vil hele tiden bli avbrudd som befester seg i ”flow – breaks” (Turner 1982:48) som er et hovedpoeng i ideologisk *communitas*. Hvor man begynner arbeidet for å oppnå spontan *communitas* igjen.

Ideological *communitas*, which is a label one can apply to a variety of utopian models of societies based on existential *communitas*. Ideological *communitas* is at once an attempt to describe the external and visible effects – the outward form, it might be said – of an inward experience of existential *communitas*, and to spell out the optimal social conditions under which such experiences might be expected to flourish and multiply (Turner 1995:132).

Turner (1982:48) sier at det som skaper ideologisk *communitas* er den retrospektive formulering av opplevelse og minnet om opplevelsen. Man ønsker å oppnå spontan *communitas* og arbeider ut fra den målsetningen i de handlinger man gjør. Her er det viktig å se at Turner påpeker at “experiences *might* be expected”, altså det *kan* oppnås, ikke

nødvendigvis at det *vil* oppnås. Jeg forstår ideologisk *communitas* som en kroppslig retrospektiv handling.

Here the retrospective look, "memory," has already distanced the individual subject from the communal or dyadic experience. Here the experiencer has already come to look to language and culture to mediate the former immediacies (...)
(Turner 1982:48)

Man forsøker å oppnå det spontane igjennom en serie av handlinger slik at man kan oppnå en felles flow, som skal forene individene. Jeg vil se på mulighetene for at en slik kroppsliggjøring finner sted i motivene til Ultras i fotballbegivenheten.

4.3.6 Ultras som Ideologisk *communitas*

I det ideologiske *communitas* har man, som jeg har vært inne på, et retrospektivt forhold til opplevelsen av spontan *communitas*. Igjennom å:

(...) ransack the inherited cultural past for models or for cultural elements drawn from debris of past models from which he can construct a new model which will, however falteringly, replicate in words his concrete experience of spontaneous *communitas*.
(Turner 1982:48)

Det dette betyr er at man igjennom å bygge modeller for handling ønsker å fange opplevelser av spontan *communitas* i en serie av handlinger. Turner setter dette i sammenheng med en ”‘utopian’ model of society” (ibid). Han er påpasselig med å påpeke at ikke alle ideologiske *communitas* er utopiske (ibid:49). Jeg vil heller ikke benytte meg av utopi som begrep i denne gjennomgangen, men jeg vil på lik linje med Turner ha det i tankene fordi det kan forklare hva Ultras vil oppnå på en lett beskrivende måte. Problemet med begrepet utopi og Ultras er at de innehar en struktur som ikke nødvendigvis er den beste og er i kontrast med den tradisjonelle supporterkulturen. Turner peker på at det finnes mange typer utopiske samfunnsmodeller og ingen vil fungere for alle. Samme er det med Ultras. De presenterer en form for deltagelse som åpenbart står i konflikt med den regjerende ideen. Ultras representerer en gruppe supportere som har sin egen formulerte deltagelsesplan. De ønsker, i kontrast med de tradisjonelle supporterne, en latinskinspirert deltagelse. Deres performative motiv har utgangspunkt i et ønske om en total deltagelse i begivenheten.

4.4 Søken etter flow

Schechner beskriver *flow* som:

Flow: The feeling of losing oneself in the action so that all awareness off anything other than performing the action disappears. A gambler “one a role” or an athlete “in the zone” are experiencing flow. (Schechner 2002:88)

Forskjellen på flow og *communitas* er opplevelser hos individet og kollektivet (Turner 1982:58). I flow er det individet som mister seg selv. *Communitas* er derimot et kollektivt fellesskap. Men *communitas* kan fostre flow og flow kan fostre *communitas* (ibid:48). Det blir da en opplevelse av delt flow. Turner beskriver det som ”flowing *communitas*”.

If “flowing” – *communitas* is “shared flow” – denotes the holistic sensation when we act with total involvement, when action and awareness are one, (one ceases to flow if one becomes aware that one is doing it), then, just as a river needs a bed and banks to flow, so do people need framing and structural rules to do their kind of flowing. But the rules crystallize out of flow rather than being imposed on it form without. (Turner 1988:133)

Det er interessant å peke på Turners ide om at flow er det som kommer først, det vil si at flow som individuell opplevelse skaper ønsker om å bli tilknyttet situasjoner hvor man kan oppleve det igjen, som fører likesinnede sammen i *communitas*. Jeg forstår ham slik at for at mennesker skal oppleve flow skapes rammer og normer som bestemmer en viss orkestrering av handling. Turners eksempel med elven er i den sammenheng veldig passende, elven blir til der den flyter og over tid skapes rammene som den ligger i På så måte blir:“(…) ritual performance (...) a flow/reflexivity dialectic.” (Turner 1988:55). Nå har ikke jeg arbeidet med fotballhistorie, men det kan overføres til performance generelt og blir en viktig poengtering av Schechners arbeid mot den tradisjonelle evolusjonistiske teaterhistorien. Det er elven (opplevelsen av flow) som først var der og over tid har vi gitt dem navn etter hvor rammene og *communitas* har etablert seg.

Understanding flow tells us something important about the relationship between interpreting the meaning of a particular game and the experience of playing a game. Or be fully engaged in any activity, for that matter: acting in a play, selling automobiles, experimenting in a laboratory. Whatever the interpretation, the players themselves, if they are in flow, are focused on the immediate demands of the activity. (Schechner 2002:88)

Sitatet over gir oss et analytisk utgangspunkt til å forstå motivene for en slik deltagelse som Ultras reklamerer. De ønsker eksplisitt en hevelse av engasjert deltagelse på tribunen. Det er

et savn hos Ultras at tribuneaktiviteten er blitt statisk og ikke flytende og kreativ. Dette er i og for seg et paradoks grunnet at de introduserer nye dogmer for deltagelse. De representerer ikke en ny harmonisk deltagelse, men ett nytt sett med regler. Det er innenfor disse rammene som Turner mener flow kan eksistere. Han presenter flow som noe som er “made possible by centering of attention on a limited stimulus field, by means of framing, bracketing, and usually a set of rules” (Turner 1988:54). Her finner vi igjen Ultras formulering av deres deltagelse. Ved å fokusere engasjementet på spillet og spesielle handlinger i den performative kontekst, og ikke på internpolitiske problemer som klubben eventuelt har, vil man være mer mottagelig for en opplevelser av flow i fotballbegivenheten.

Csikszentmihalyi (1975) presenterer flere kvaliteter i flow som, sett i sammenheng med Ultras, gir et interessant bilde om fotballbegivenheten og den søken etter å *miste seg selv* som jeg selv har formulert i innledningen til oppgaven. Vi kan denne søken som et av motivene for en utforming av en mer intens deltagelse i fotballbegivenheten. Ved å gi seg selv rom, eller det Csikszentmihalyi definerer som ”Aktiv fritid” (Csikszentmihalyi 2005a:52), skaper man muligheter for å miste seg selv. Den aktive fritiden er hobbyer hvor man har en dyp konsentrasjon i det man gjør, og dette kan forløse en opplevelse av lykke. Men, som han påpeker, føler man ikke lykke før aktiviteten er gjort. Det er grunnet den intensive konsentrasjon som denne type handling krever (ibid:45). Derfor, som Csikszentmihalyi sier, føler vi ikke lykke før vi har reflektert over handlingene.

Csikszentmihalyis six qualities of flow

- 1) **The experience of merging action and awareness.** Jeg forstår dette som spontan communitas. Opplevelsen av handling og oppfattelse/reaksjon som ett, gir en følelsen av å være i ett med handlinger og dermed opptrer ”ærlig” og ekte.
- 2) **Centering of attention.** Fokus er rettet mot banen og den alltid skiftende kontekst som skjer på banen, fordi spillets gang ikke er satt bortsett fra de rammer som er bestemt ut fra regler, tid, rom, objekter, non-productivity.
- 3) **Loss of ego.** Den spontane communitas som oppstår når man i "the merging of action and awareness"/ den kollektive definisjonen av mulighetene, legger mening i den subjektive situasjonen og eventuelt i det resultat som har kommet fra den fokuseringen av flow-handling.
- 4) **In control of (...) action and the environment.** Sanger, bevegelser er innøvd og kommer i harmoni med resten av gruppen.
- 5) **Non-contradictory demands for action.** Man ønsker å oppleve handling som flyter fritt i forhold til den kontekst den er en del av, ikke møte motstridigheter hvor man må ta stilling til rett og galt. All konsekvens blir forstått ut fra eget ståsted.
- 6) **[Flow] seems to need no goal or rewards outside itself.** Det er ikke noe ønske om individuell prestisje, og berømmelse, men ut fra et ønske om at handlingene/begivenheten skal fullbyrdes slik at fellesskapet kommer seirende ut av den.

(Turner 1982:56-59)

Ultras motiv for deltagelse kan forstås som en søken etter flow. Deres gjentagende poengtering av engasjement og involvering uavhengig av resultat og spill viser at de er der for å gjøre performative handlinger som skal etablere og utvise en enhet med begivenheten. Det blir utopisk i og med at de ønsker at alle skal delta på lik linje med dem, og at denne deltagelsen er den rette til å overføre den energi som de mener skal øke prestasjonene slik at utfallet blir fordelaktig. De misslykkes i og med at de bryter med de normene som allerede er dypt forankret i begivenheten. Det kan virke som at Ultras deltar i denne type handling uten å forvente noen form for gjengjeldelse enn at engasjementet på banen og tribunen skal være høy. Csikszentmihalyi beskriver dette som ”autotelic activities”, og dermed blir Ultras:

(...) [people] who devote much energy to some activity which yields minimal rewards of a conventional sort. The absence of conventional incentives, however, does not imply an absence of rewards. Clearly, people are motivated to pursue these activities because they derive some satisfaction from them, and this satisfaction itself acts as a reward
(Csikszentmihalyi 1975:13)

Dette kommer til fram ved at Ultras har skapt forum hvor de kan dele opplevelser som de har hatt på tribunen og dele dette med andre interesserte. Man ser ofte i måten de formulerer seg på sine hjemmesider og forum³⁰ at fokus er på tifo, sanger, bruken av bluss og andre aktiviteter, ikke så mye referat fra kampene de deltar på. Gjengjeldelsen ligger dermed på opplevelse og ikke pokaler slik som man kan se supportergruppene fokus er. Det blir dermed en forskjell mellom Ultras og supportere i at hovedfokuset til supporterene er kampen, mens hovedfokuset til Ultras er deltagelse på tribunen.

Dette er en teoretisk tilnærming til Ultras fenomenet. Ved å knytte ideologisk *communitas* til denne type organisert performativ handling må jeg eksplisitt påpeke at dette er et teoretisk konsept. Turner sier at det som etableres i ideologisk *communitas* er "flow-breaks" (Turner 1982:48), som igjen fører til en handlingsdefinisjon som skal føre deltageren tilbake til det spontane *communitas*. Når man blir bevisst flow, avsluttes flow. Dette er knyttet til en individuell opplevelse. Spontan *communitas* opphører også når kollektivet gir det rammer og regler (og dermed blir normativ *communitas*). Ut fra dette forstår jeg Ultras prosjekt som en total deltagelse hvor man skal skape en følelse av kollektiv flow (shared flow/flowing *communitas*).

---

³⁰ Se litteraturliste for en liste av utvalgte Ultras grupper.

5. Konklusjon

5.1 Innenfra - Utenfra

Hele denne oppgaven har tatt utgangspunkt i to perspektiver. I første kapittel presenterte jeg min inspirasjon som var opplevelser av *å miste meg selv* (en opplevelse som jeg senere har definert som flow) og *det som ikke er teater, er teater* (mitt møte med performance). Jeg presenterte også to teoretiske konsepter; *definert performativ handling* og *begivenhet*. Begge presentasjonene tok for seg de samme perspektivene. *Å miste seg selv* og *definert performativ handling* kommer fra et *innenfra* blikk og *det som ikke er teater, er teater* og *begivenheten* manifesteres fra et *utenfra* blikk. For å forklare nærmere så presenterte jeg mitt teoretiske og metodologiske begrepsapparat som et rammeverk hvor jeg kunne bygge min analyse.

Performanceteori handler om å tolke og forstå. Det vil si at alt kan bli sett på *as performance* uten at det nødvendigvis, ut fra et kulturelt ståsted, *is performance*. Jeg leser det slik at det kreves et blikk utenfra for å analysere dette. Som Schechner formulerer er performance komplisert fordi det kan skifte karakter ut fra hvilket perspektiv man ser den performative handlingen. Man legger til mening for at det skal bli meningsfylt. Dette står i kontrast til min opplevelse av *å miste meg selv*. Der er det hendelsen som blir meningsfylt igjennom den opplevelse man har *i* den.

Her kommer ritualteorien inn i bilde og konflikten mellom *ritual performance* og *ritualization*. Jeg forstår ritualization som et behov for tilsidesettelse/opphøyelse av handling, mens ritual performance er et blikk for strukturalisering av ritualer. Prinsippene for en performanceteoretisk ritualanalyse, i følge Bell, blir formulert ut fra fire fokusfelt; *Event*, *Frames*, *Efficacy* og *Reflexivity*. Event er til for å erkjenne at vi ser på et fenomen som er tilsidesatt. Frames viser til at det inneholder elementer som skiller det fra hverdag (fysisk som psykisk). Efficacy omhandler en virksomhet ved at det bringer frem forandring eller bevaring. Reflexivity tar for seg den sosiokulturelle effekt forandring/bevaring har utøvd. På så sett er det en felles egenskap mellom de to ritualteoretiske perspektivene. Men der man

fra performanceteoriens side ser utenfra og inn i den rituelle handlingen, ser man den i ritualiseringen innenfra og ut.

5.2 Struktur og "the joker in the deck"

I analyse del 1, bruker jeg performanceperspektivet for å beskrive fotballbegivenheten. Ved å definere tid, rom, deltagere osv. definerer jeg de elementene som en del av performanceperspektivet på ritualet. Jeg anser at dette er et Event. Det er konstruert ut fra et sett Frames. Publikum, spillerne og dommerne er tilstede for å utføre den virksomme rolle som er nødvendig for en gjennomføring. Man reflekterer over hendelsen i etterkant for å bringe den inn i en ny forberedelse av Event. Jeg konkluderer med at denne prosessen er fotballbegivenhetens *performance rhythm*.

Differensieringen mellom tilskuergrupper ble presentert av Giulianotti. Giulianotti gir oss Supportere og Followers som har en intern, tradisjonell opplevelse av å være publikum. Fans og Flâneurs har en ekstern, konsumorientert opplevelse av å være publikum. Den tradisjonelle gruppen vil definere sin performative deltagelse i fotballbegivenheten gjennom interne diskurser omhandlende en redefinering av egen identitet. Det viktige for dem å delta, de vil dermed ritualisere handling som vil gi dem den opplevelsen de søker. For dem er fotballbegivenheten et liminalt rom, for dem *er fotballen ritual*. Den konsumorienterte gruppen definerer sin rolle fra et sosiokulturelt perspektiv. Det vil si at de tar bevisste valg om hvilket lag de vil støtte.

Selv om mange norske fans av engelsk fotball sikkert kan argumentere for at de ikke har noe valg, for dem har det alltid vært for eksempel Liverpool etc. så har de alltid hatt en mulighet til å velge noe annet. Den som har vokst opp et steinkast fra Anfield Stadion kan ikke velge bort Liverpool til fordel for Everton, han må enten velge Liverpool eller ingenting. For fans er fotballen *som ritual* ved at man tar bevisste valg i graden av deltagelse, og har et forhold til laget som representerer noe annet enn det man er. Det å sitte på pub kledd i Manchester United trøye vil si at man har tatt et valg, noen vil kanskje si feil valg, for en form for fotball man viser at man liker, spillere man liker, trenere osv. Personlig har jeg fulgt Manchester United i snart 15år, men jeg har aldri satt en fot i Manchester.

I analyse 2 har jeg sett fotballbegivenheten innenfra og ut. Jeg har belyst den gruppen som jeg anser som "the joker in the deck"; Ultras. Denne gruppen er ute etter å oppleve å miste seg selv, i harmoni med de andre deltagerne og handlinger på banen. Jeg trekker det så langt som å si at de ønsker å *føle spillet*. I analysen ser jeg på hvordan denne typen supportere er i konflikt med de tradisjonelle supporterne. Som illustrasjon på denne konflikten har jeg benyttet meg av media, og hvordan klubbledelser og sikkerhetsansvarlige har definert og differensiert mellom "ekte" supportere og bråkmakere. Jeg har valgt den fremstillingen for å ytterligere fokusere på "utenfra – innefra" forholdet. De blir i denne diskursen møtt med en definisjon utenfra som ønsker å klassifisere tilskueren. Mens Ultras definerer sin rolle innenfra, hvor de ønsker en total innlevelse av publikum. Konflikten har skjedd når disse to gruppene møtes og utfordrer, fra begge sider, de rammer som over tid har blitt definert.

Jeg konkluderer med at opplevelse av fotball, fra et supporterperspektiv, må skje innenfra og ut. Jeg er født i Fredrikstad, og vil alltid være supporter av FFK. Jeg kan ikke bare velge Rosenborg eller Vålerenga ut fra hvordan de gjør det i tippeligaen. Mange støtter Rosenborg (eller nå er det ikke sikkert at de får sjansen) i mesterligaen. Men da ser vi Rosenborg innefra Norge og i et nasjonalt perspektiv. Men jeg vil aldri oppleve den form for samhold med Rosenborg som jeg gjør på bortekamp med Plankehaugen. Meningen i den deltagelse jeg gjør kommer innenfra. Det er ikke noen ytre påvirkninger som har fått meg til å velge denne deltagelsen. Jeg gjør det fordi jeg må, vil og ønsker. Det jeg får tilbake er en opplevelse av flow.

Jeg vil peke på at det er nivåulikheter mellom de to perspektivene jeg har presentert. Både teoretisk og analytiske forskjeller mellom å *oppleve* noe som ritual/performance og *beskrive* noe som ritual/performance. *Fotballbegivenhetens ritualistiske element* er handling. Men igjen havner jeg i en perspektivbeskrivelse. Å *oppleve* fotballbegivenhetens ritualistiske elementer er ulikt det å *beskrive* fotballbegivenhetens ritualistiske elementer. Utenfra er fotballbegivenhetens ritualistiske elementer de strukturelle elementene vi kan se. Regler, tid, verdi tillagt objekter, ikke produktivitet i form av varer og spesielt definert performance space. Dette kobbel av elementer som Schechner kategoriserer som kvaliteter ved all performance. Det er også elementer som slekter på og minner om andre ritualer i samfunnet. Sett i sammenheng med sosiologi er det ritualer som fokuserer på vold og maskulinitet. Innenfra er de ritualistiske elementene handling som definerer deltagerens identitet og skaper en tidløshet og hvor man blir sugd inn i følelser og stemninger. Hvor struktur

forsvinner og man er en del av en helhet som transenderer opplevelsen av å være i, med, under og over. Problemet er å beskrive dette teoretisk. Min konklusjon er at denne type deltagelse best beskrives som en *søken etter flow*. Flow er ikke noe som man bare kan ta frem, men en opplevelse det må jobbes for å oppnå. Her vil jeg trekke argumentasjonen tilbake til Turner og hans bemerkning av at når spontan communitas reflekteres gir man de rammer, normer og regler og det blir normativ communitas. Ultras har jeg sett som en gruppe som arbeider innenfor communitasklassen som Turner definerer som ideologisk communitas. Det vil si at de er i et "flow break" og arbeider for å oppnå det spontane/flow igjen. De bryter rammene, reglene og normene for å skape den optimale opplevelsen. Deres ritualistiske elementer er dermed de handlinger de gjør for, om ikke annet prøve, å oppnå den sfære som bygger seg på det spontane/flow.

5.3 Siste Tanker

Oppgavens undertittel er *En Performanceteoretisk analyse av fotballbegivenhetens ritualistiske elementer*. Så hva er egentlig fotballbegivenhetens ritualistiske elementer? I denne oppgaven har det blitt handlinger. Det vil si at det har blitt handlinger som vi setter til side, som vi opphøyer, som vi tar vare på. På så sett virker fotball som både et ritualistisk fenomen som kretser rundt samhold og individuell opplevelse av å miste seg selv.

Det vi kan konkludere etter denne oppgaven er at det finnes behov hos mennesker. Behov som man bærer og som gjør at vi leter etter situasjoner hvor vi kan få utløp for de ønsker vi har. For meg er det fotballtribunen, for noen annen kan det være konserter, kirker eller maraton. På så sett er ikke fotballbegivenhetens ritualistiske elementer kun handling. Det er verdifull handling som kan gjøre at man opplever seg selv på nytt i et vakuum mellom tid og rom.

Kildeliste

Armstrong, Gary & Giulianotti, Richard (1997) (ed) *Entering the Field – New Perspectives on World Football* Berg Oxford/New York

Armstrong, Gary and Hognestad, Hans (2003) “We’re Not Form Norway: Football and civic pride in Bergen, Norway” i *Identities, Global Studies in Culture and Power*, 10: 4; 451-474 Routledge

Bell, Catherine (1992) *Ritual Theory Ritual Practice* Oxford University Press, Oxford New York

Bell, Catherine (1997) *Ritual – Perspectives and Dimensions* Oxford University Press, Oxford New York

Beteson, Gregory (2004) “A theory of play and fantasy” i Bail, Henry (ed) (2004) *The Performance Studies Reader* Routledge, London and New York

Bourdieu, Pierre (1995) *Den kritiske ettertanke. Grunnlag for samfunnsanalyse* Det norske samlaget, Oslo

Bromberger, Christian (1995) “Football as world-view and as ritual” i *French Cultural Studies*, 6; 293-311 Sage Publications

Carlson Marvin (2004) *Performance – A critical introduction* Routledge, New York and London

Clark, Tom (2006) “I’m Scunthorpe ‘til I die’: Constructing and (Re)negotiating Identity through the Terrace Chant” i *Soccer & Society* Vol. 7, No. 4, 494-507 Routledge

Csikszentmihalyi, Mihaly (1975) *Beyond boredom and anxiety* Jossey-Bass, San Francisco

Csikszentmihalyi, Mihaly (2005) *Flow og engagement i hverdagen* Dansk Psykologisk Forlag, Virum

Giulianotti, Richard & Armstrong, Gary (1997) "Introduction: Reclaiming the Game – An Introduction to the Anthropology of Football" i Armstrong, Gary & Giulianotti, Richard (ed) (1997) *Entering the Field – New Perspectives on World Football* Berg Oxford/New York

Giulianotti, Richard (1999) "Hooligans and Carnival Fans: Scottish Football Supporter Cultures" i Armstrong, Gary & Giulianotti, Richard (ed) *Football Cultures and Identities* Palgrave Macmillan, Basingstoke

Giulianotti, Richard (2000) *Fotball - a sociology of the global game* Polity Press

Giulianotti, Richard (2002) "Supporters, Followers, Fans, and Flâneurs: A Taxonomy of Spectator Identities in Football" i *Jurnal of Sport and Social Issues* Vol. 26, No. 1, 25-44 Sage Publications

Helgesen, Anne Margrethe (2003) *Animasjonen – Figurteaterets Velsignelse og Forbannelse Norsk figurteaterhistorie* Dr. Art-avhandling Institutt for musikk og teater Det historisk-filosofiske fakultet Universitetet i Oslo

Hjelseth, Arve (2006) *Mellom børs, katedral og karneval Norske supporters forhandlinger om kommersialisering av fotball* Universitetet i Bergen

Hognestad, Hans Kristian (1997) "The Jambo Experience: An Anthropological Study of Harts Fans" i Armstrong, Gary & Giulianotti, Richard (ed) (1997) *Entering the Field – New Perspectives on World Football* Berg, Oxford New York

Hognestad, Hans (2004) *Norway between Bergen and Middlesborough: football identities in motion* Avhandling (dr.scient.) Norges idrettshøgskole

Johansen, Vebjørn (2002) "Vi er Vål'enga" – *En studie av mening og identitet blant medlemmer av Klanen, Vålerengas uavhengige supporters klubb* Hovedfagsoppgave i Idrettssosiologi Norges Idrettshøgskole

Johnsen, Elisabeth Skoglund (2007) *Klanen: den kollektive kroppen* Akilles Forlag, Oslo

Klinge, Ole Erik (2007) *Ultras - stigma og selvidentitet blant en gruppe italienske fotballsupportere* Hovedoppgave i sosialantropologi, Universitetet i Oslo

---

Rothenbuhler, Eric W. (1998) *Ritual Communication: Form Everyday Conversations to Meditated Ceremony* Thousand oaks Sage Publications

Roversi, Antonio (1994) "The birth of the 'Ultras': The rise of football hooliganism in Italy" i Giulianotti, Richard & Williams, John (ed) *Game Without Frontiers. Football, identity and modernity* Arena, Aldershot

Schechner, Richard (2002) *Performance Studies – An Introduction* Routledge, London and New York

Schechner, Richard (2003) *Performance Theory* Routledge, London and New York

Sørensen, Belinda (2006) *Den fremmede andre før og nå* Masteroppgave i teatervitenskap Universitetet i Oslo

Turner, Victor (1982) *From Ritual to Theatre – The Human Seriousness of Play* PAJ Publications, New York

Turner, Victor (1988) *The Anthropology of Performance* PJA Publications, New York

Turner, Victor (1995) *The Ritual Process. Structure and Anti-structure* Aldine De Gruyter, New York

Turner, Victor (1997) "Are there universals of performance in myth, ritual, and drama?" i Schechner, Richard and Appel, Willa (ed) (1997) *By Means of Performance* Cambridge University Press

VanGennep, Arnold (1999) *Rites de Passage – Overgangsriter* Pax, Oslo

Wann, Daniel L. (2001) *Sport fans. The Psychology and Social Impact of Spectators* Routledge, New York

Internettkilder

Norske fotballklubber i Tippeligaen 2007

SK Brann - www.brann.no

Fredrikstad FK - www.fredrikstadfk.no

Lillestrøm SK - www.lsk.no

FC Lyn Oslo - www.lyn.no

ODD Grenland - www.oddgrenland.no

Rosenborg BK - www.rbk.no

Sandefjord Fotball - www.sandefjordfotball.no

Stabæk Fotball - www.stabak.no

IK Start - www.start.no

Strømsgodset - www.godset.no

Tromsø IL - www.til.no

Viking FK - www.viking-fk.no

Vålerenga IF - www.vif-fotball.no

Aalesund FK - www.aafk.no

Offisielle supporterklubber

Brann Bastionen - www.bastionen.no

Plankehaugen - www.plankehaugen.no

Kanari-Fansen Lillestrøm - www.kfl.no

Bastionen - www.bastionen.no

Sanger: <http://www.bastionen.no/Sanger.asp>

Oddrane - www.oddrane.no

Kjernen - www.kjernen.com

Blåhvalane - www.blahvalane.com

Stabæk Support - www.stabaek.no

Sanger: <http://www.stabaek.no/content/view/101/16/>

Menigheden - www.menigheden.no

Godsetunionen - www.godsetunionen.com

Isberget - www.isberget.no

Sanger: <http://www.isberget.no/supporter/sanger/laget>

Vikingshordene - www.vikingshordene.com

Klanen - www.klanen.no

Klanen tifo informasjon: http://www.klanen.no/tifo/hva_er_tifo

Sanger: <http://www.klanen.no/sanger/hatsanger/>

Bilder fra Lillestrøm – Vålerenga 13. April 2007:

<http://www.klanen.no/content/view/full/38342>

Stormen supporterklubb - www.stormensupport.no

Casuals/Ultras

Brigade RødHvit – www.brigaderodhvit.com

Om Brigade RødHvit: <http://www.brigaderodhvit.com/ombrh.html>

Isko Boys – www.iskoboys.com

Om Isko Boys: <http://www.iskoboys.com/historie.htm>

Mental Boys 1917 – www.mentalboys.com

Om Mental Boys 1917:

http://s.mentalboys.com/index.php?option=com_content&view=article&id=65:Om%20oss&catid=3:newsflash&Itemid=89

Söner af Christiania – www.s-a-c.no

Om Söner af Christiania: <http://www.s-a-c.no/sac.php>

Stabæk Inferno – www.Stabaek-inferno.no

Om Stabæk Inferno: <http://www.stabaek-inferno.no/presentasjon.htm>

Ultras Felt C – www.ultrasfeltc.com

Om Ultras Felt C: <http://www.ultrasfeltc.com/ufc.php>

Fotballfaglige kilder

Fédération Internationale de Football Association (FIFA) – www.fifa.com

”Laws of the game” pdf:

http://www.fifa.com/mm/document/affederation/federation/laws_of_the_game_0708_10565.pdf

Idretts Speaker – www.idretts.speaker.no

Serieoppsett tippeligaen 2007:

<http://idrett.speaker.no/07/ResultatService.aspx?0=7&1=Fotball&2=Norge&3=2007%20-%202007&4=277300&5=&6=&7=&8>

Norges Fotballforbund (NFF) – www.fotball.no

NFFs turneringsbestemmelser pdf:

<http://ekstranett.fotball.no/Documents/Tippeligaen/2008/Turneringsbestemmelser%20Tippeligaen%20versjon%202.pdf>

Norsk og Internasjonal fotballstatestikk – www.nifs.no

Femte runde 5. Mai 2007 – 7. Mai 2007:

<http://www.nifs.no/kamper.php?land=1&t=5&u=2228>

Norsk Supporterallianse (NSA) – www.fotballsupporter.no

Gullbluss informasjon:

http://www.fotballsupporter.no//index.php?option=com_content&task=view&id=238&Itemid=1

Nettavisier

Dagbladet – www.dagbladet.no

29. september 2006 *LSK vet ikke hvem de utestenger* av Stian Haraldsen
<http://www.dagbladet.no/sport/2006/09/29/478208.html> [Sist besøkt 12. mai 2008]

7. april 2008 *LSK-Supportere utestengt på ubestemt tid* av Stian Haraldsen
<http://www.dagbladet.no/sport/2008/04/07/531837.html> [Sist besøkt 12. mai 2008]

Demokraten – www.demokraten.no

1. november 2004 *Trollmannen fra Zagreb* av Andrew J. Boyle
<http://www.demokraten.no/lokalsport/article1312901.ece> [Sist besøkt 12. mai 2008]

Fredrikstad Blad – www.f-b.no

27. mai 2006 *Forvirring om Ultra* av Terje Antonsen
<http://f-b.no/article/20060527/FFK/105270024> [Sist besøkt 12. mai 2008]

13. april 2007 *Vi er ingen bråkmakere* av Jon Jacobsen:
<http://f-b.no/article/20070413/FFK/104130029> [Sist besøkt 12. mai 2008]

13. april 2007 *Håper de forstår konsekvensene* av Jon Jacobsen:
<http://f-b.no/article/20070413/FFK/104130019> [Sist besøkt 12. mai 2008]

12. september 2007 *Aldri fått tilsnakk - Andreas Johansen* av Anette Torjusen
<http://f-b.no/article/20070912/FFK/70912004> [Sist besøkt 12. mai 2008]

Fotballekstra (FXT) – www.fxt.no

26. september 2006 *Fikk bot etter Rösler-hets* av Sturla Johannessen
<http://www.fxt.no/article751165.ece> [Sist besøkt 12. mai 2008]

Nettavisen – www.nettavisen.no

11. april 2008 *Ikke bare hvite lam* av Dag Langerød:
<http://nettavisen.no/sport/fotball/tippeligaen/lillestrom/article1751090.ece> [Sist besøkt 12. mai 2008]

Verdens Gang (VG) – www.vg.no

Tilskuertall og kamper spilt i England 5-7 Mai 2007:
<http://www1.vg.no/sport/fotball/engelsk/ligaguiden/06-07/index.php?a=prog> [Sist besøkt 12. mai 2008]

Andre nettkilder

Wikipedia – www.wikipedia.org

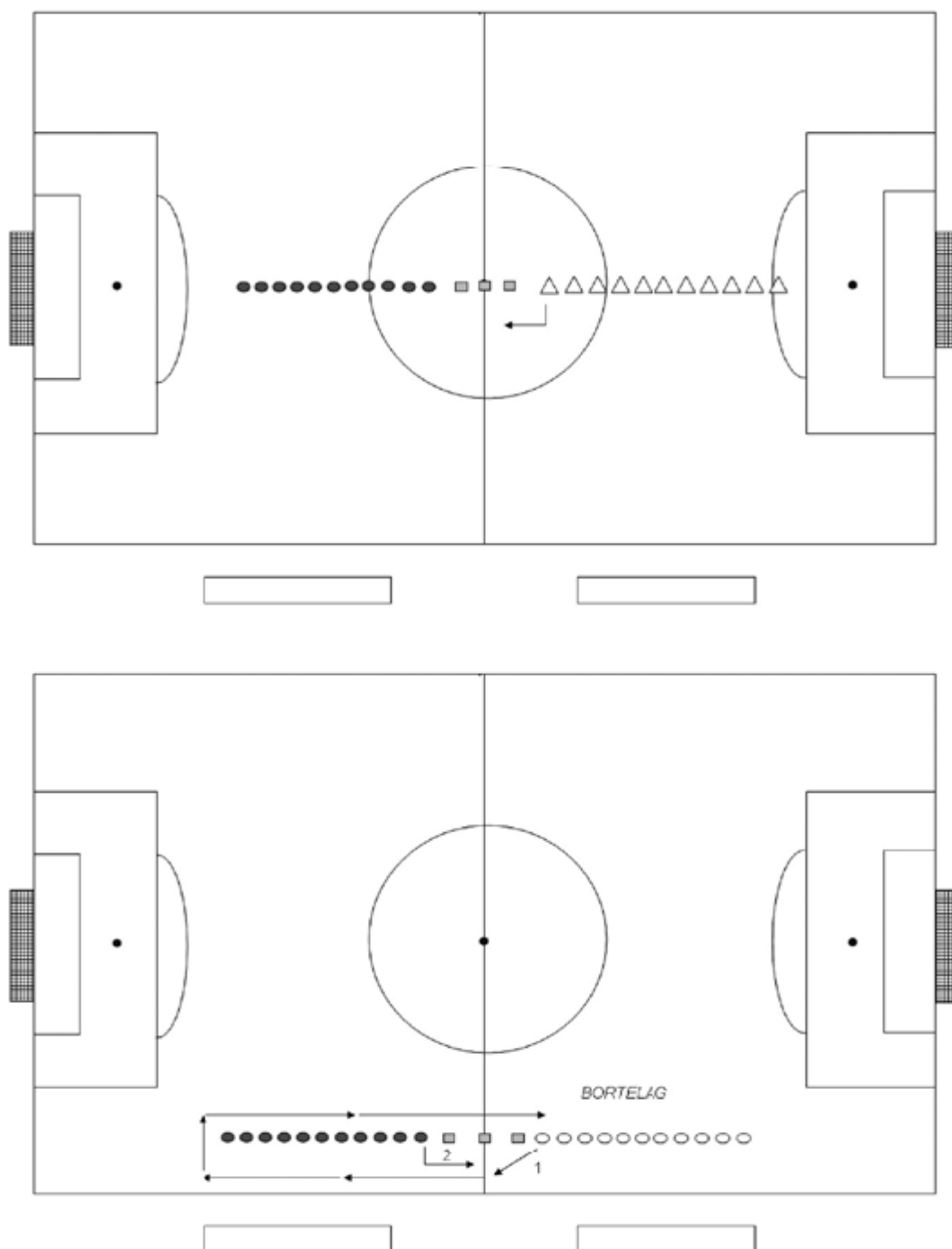
Illustrasjon av fotballbanen:
http://en.wikipedia.org/wiki/Image:Football_pitch_imperial.svg

YouTube – www.youtube.com

Vedlegg

Håndhilsningsprosedyrer. Før og etter kamp.

Turneringsbestemmelser NFF Tippeligaen 2008 side 41.

Sammendrag

I denne oppgaven stiller jeg spørsmålet *hva er fotballbegivenhetens ritualistiske elementer?*

Jeg forsøker å finne svar på det ved å benytte performanceteoretiske og ritualteoretiske perspektiver og teorier. Ideen til denne oppgaven kommer fra personlige opplevelser av å miste meg selv, oppnå en flow, på tribunen. Nysgjerrigheten opplevelsene gav fikk meg til å utforske mulighetene for denne opplevelsen og hva som ligger i fotballbegivenheten som gjør det mulig å oppnå flow. Fokuset ligger på publikum og deres (ritualistiske) handlinger.

Oppgaven er delt in i to analyser. Den første tar for seg et performanceteoretisk perspektiv på fotballbegivenheten ved å se på struktur som et opphav for mulighetene for flow. I gjennom et forsøk på å avdekke de element av ritualistisk handling som ligger i strukturer og prosess har jeg nitidig gått igjennom fotballbegivenheten i de tre tidsperiodene jeg definerer som; *Pre-Kamp*, *Kamp* og *Post-Kamp*. I hver av periodene har jeg sett hvordan alle aktørene definerer og spiller ut sin rolle i begivenhetens kontekst. Det andre analysekapittelet går rett inn i vepsens bol. Jeg ser på etableringen av de latinskinspirerte supporterne *Ultras* i Norge. Jeg forsøker å avdekke hvordan Ultras definerer sin rolle ut fra andre normer enn den tradisjonelle supporterkulturen og dermed står i kontrast og konflikt til resten av begivenheten. De definerer sin rolle ut fra et ønske om en *total* deltagelse og involvering. Sparringen mellom teori og virkelighet skjer i det øyeblikket jeg ser denne kontrasten og konflikten som en del av en ritualiseringsprosess.

Ved å se en begivenhet fra to perspektiver avdekker jeg en nivåforskjell og at hvert nivå trenger en teoretisk tilnærming. Ved at performanceteorien er et godt hjelpemiddel for å beskrive store likehetstrekk i struktur og prosess er det behov for en annen tilnærming når det kommer til den individuelle opplevelsen av performance. Jeg har forsøkt å vise dette ved at performance beskriver det store bildet, mens flow og *communitas* beskriver det individuelle.

Denne oppgaven beskriver dermed en *Søken etter flow* for individet i de store performative strukturene i samfunnet.